

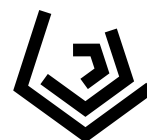
BEVEZETÉS

A

SZERZŐI

JOGBA

S T H
Z U N I
E L E V
L A M A
L J Z T 2
E D E A 0
M O T L 2
I N I A 0

SZTNH

Bevezetés a szerzői jogba

2. kiadás

Írta: *Fejesné dr. Lőrincz Anna (1. fejezet), Hepp Nóra, Lábody Péter (8. fejezet), Legeza Dénes (5.5.), Takács Nóra Emese, Timár Adrienn (5.1., 6., 7.4. fejezet)*

Lektorálta: *Lábody Péter, Legeza Dénes*

A kézirat lezárásának dátuma:
2020. május 1.

Felelős szerkesztő:
Sajtiné Sándor Erika

Fedélterv:
Robindesign

Tördelés:
Plette Péter

Kiadta a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

SZTNH – 2020.0520

ISBN 978-963-9157-86-6

Minden jog fenntartva!

Az elektronikus kiadású könyv magáncélra a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala írásbeli hozzájárulása nélkül is kinyomtatható.

A szerzők által kifejtett nézetek és vélemények a szerzők sajátjai, így azok semmilyen esetben sem minősülnek jogi vagy egyéb szakmai tanácsnak, valamint nem tekinthetők a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala hivatalos álláspontjának.

Tartalomjegyzék

1. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ALAPJA, RENDSZERE 1	5. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSA 28
1.1. A szellemi tulajdon-védelem jelentősége2	5.1. A felhasználási szerződés 28
1.2. Az egyes oltalmi formák rövid bemutatása, összehasonlítása3	5.1.1. A felek 28
1.3. A szerzői jogi védelem és az iparjogvédelem összehasonlítása4	5.1.2. A forma 29
1.4. A szerzői jog története6	5.1.3. A tartalom..... 30
2. A SZERZŐI JOG ALAPJAI 7	5.1.4. Az életműszerződés tilalma 31
2.1. A mű7	5.1.5. A jogdíj..... 31
2.2. Kivételek a szerzői jogi védelem alól9	5.1.6. Nevesített szerződéstípusok 32
2.3. A szerzői jogi védelem keletkezése..... 10	5.2. A közös jogkezelés fogalma és célja 33
2.4. A szerző11	5.2.1. A közös jogkezelő szervezetek feladatai 34
2.5. Öröklés és jogutódlás 13	5.2.2. Milyen területen beszélhetünk közös jogkezelésről? 34
2.6. Szomszédos és kapcsolódó jogi jogosultak 13	5.2.3. Díjszabás 34
3. A SZERZŐ SZEMÉLYHEZ FÜZŐDŐ ÉS VAGYONI JOGAI 14	5.2.4. A magyar közös jogkezelő szervezetek 35
3.1. Személyhez fűződő jogok 15	5.2.5. A közös jogkezelő szervezetek felügyelete és nyilvántartása..... 35
3.1.1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga 15	5.3. Az árva művek felhasználásának engedélyezése 35
3.1.2. A szerző nevének feltüntetése 16	5.4. A munkaviszony keretében létrehozott mű 36
3.1.3. A mű egységének védelme 18	5.5. A felhasználási szerződés a gyakorlatban .. 38
3.2. Vagyon jogok 19	6. DIGITÁLIS SZERZŐI JOG 40
3.2.1. A többszörözés joga 19	6.1. Vagyon jogok az interneten 40
3.2.2. A terjesztés joga 20	6.1.1. A digitális többszörözési jog 40
3.2.3. A nyilvános előadás joga..... 20	6.1.2. A nyilvánossághoz közvetítés joga 40
3.2.4. Nyilvánossághoz közvetítés 21	6.2. Egyes műfajták/műtípusok online felhasználása 40
3.2.5. Átdolgozás 21	6.2.1. Zeneművek 41
3.2.6. A merchandising jog..... 22	6.2.2. Filmek..... 41
3.2.7. A kiállítás joga 22	6.2.3. Fotóművészeti alkotások..... 41
3.2.8. A követőjog és a fizető köztulajdon..... 22	6.2.4. Irodalmi művek..... 41
4. A SZERZŐI JOG FŐBB KORLÁTAI 22	6.3. A művek feletti kontroll biztosítása és a jogkezelési adatok védelme 41
4.1. Védelmi idő..... 23	6.4. Alternatív modell az online felhasználások engedélyezésére – a Creative Commons ... 42
4.2. Szabad felhasználás..... 24	6.5. A linkek megítélése 42
4.2.1. Magáncélú másolás..... 25	6.6. A fájlcsere (P2P) szerzői joga 43
4.2.2. Idézés 25	7. A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS 44
4.2.3. Átvétel 26	7.1. A jogsértés fogalma, jelentősége..... 45
4.2.4. Egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára 26	7.2. Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) .. 45
4.2.5. Előadás..... 26	7.3. A jogérvényesítés jogi eszközei 46
4.2.6. A szabad felhasználások általános többletfeltétele..... 27	7.3.1. Polgári jogi igények..... 46
4.3. A jogkimerülés..... 28	7.3.1.1. A személyhez fűződő jogok érvényesítése47
4.4. A szerzői jogok gyakorlásának további jogszabályi korlátai..... 28	7.3.1.2. A vagyoni jogok érvényesítése47

7.3.2.	Büntetőjogi eszközök	48
7.3.2.1.	Bitorlás	48
7.3.2.2.	Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése	48
7.3.3.	A Szerzői Jogi Szakértő Testület	49
7.4.	A jogérvényesítés további lehetőségei	49
7.4.1.	Az értesítési és eltávolítási eljárás	49
7.4.2.	A jogsértő írásbeli megkeresése (felszólító levél írása)	51
7.4.3.	Az „alternatív vitarendezés” lehetőségei – mediáció	51
8.	A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSÉNEK LEHETSÉGES TOVÁBBI IRÁNYAI	52
8.1.	Az uniós szerzői jogi reform eredményei ..	52
8.2.	A távolabbi jövő szerzői jogi kérdései	53

1. A szellemi tulajdon-védelem alapja, rendszere

Az ember megjelenése óta végez alkotó tevékenységet, ahogy ezt a történelem, a régészet is bizonyítja. Nagy szolgálatot tett az emberiségnek az, aki az első tűzszerszámot felfalta, és ezzel a tűzgyújtás lehetőségét mindannyiunk számára megteremtette. Hasonlóan értékes szellemi alkotás volt a kerék, de az alkotómunka megtestesült bizonyítékai az őskori barlangrajzok is. Ezek a felbecsülhetetlen értékű alkotások néhány ismeretlen művész szellemi tevékenységének eredményei. Ki tudja, ekkor felmerült-e már az igény, hogy az alkotókat megillessen valamilyen elismerés, erkölcsi vagy anyagi természetű jutalom? Míg embertársaik napi szokásos tevékenységüket végezték (például élelemszerzéssel, a táplálék előállításával vagy pihenéssel töltötték az idejüket), addig ők energiáikat a közösség érdekében az alkotásnak szentelték, és a mai értelemben vett szellemi tulajdont állítottak elő.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO, *World Intellectual Property Organisation*) a szellemi tulajdon fogalmának rövid meghatározásaként csak arra utal, hogy **a szellemi tulajdon az ész szüleményeit foglalja magában**. Kicsit konkrétábban fogalmazva a szellemi tulajdon kifejezés az emberek olyan alkotásait, műveit illeti, amelyek szellemi tevékenység révén jöttek létre, és a tulajdonjog-védelemhez hasonló jogvédelem alatt állnak.

A szellemi tulajdon-védelem olyan több jogágból álló jogterület, amely az alkotók (pl. feltalálók, szerzők) erkölcsi és anyagi természetű elismerését alapozza meg abszolút jellegű jogviszony (oltalom) létrehozásával annak érdekében, hogy az általuk előállított javakból a társadalom számára mind több jöhessen létre. Az oltalom tehát nem öncélú, az alkotók részére biztosított jogosultságok ösztönzően hatnak a kreativitásra, a szellemi, anyagi, valamint időbeli ráfordításokra, további újítások és alkotások létrehozására. E jogok nélkül az alkotók ráfordítása, a tehetség kibontakoztatása feltehetően háttérbe szorulna, ugyanis anyagi vagy erkölcsi megtérülésük nem volna megfelelően biztosított.

A szellemi tulajdon jog védelmének alapja **monopoljog**: az alkotás létrehozójának kizárólagos joga van arra, hogy alkotásával rendelkezzen, és maga dönthesse arról, hogy **felhasználását, hasznosítását milyen feltételek mellett engedélyezi**. A szellemi tulajdon-védelmi rendszereknek e monopoljog meghatározása mellett szem előtt kell tartaniuk azonban a szellemi tulajdon-védelem által oltalmazott alkotások **felhasználóinak érdekeit** is, azt, hogy **a kulturális tartalmakhoz, a technológiai fejlesztésekhez hozzájuthassanak**. A szellemi tulajdon-védelemnek egyensúlyt kell tehát biztosítani a jogosultak és a felhasználók érdekei között.

1.1. A szellemi tulajdon-védelem jelentősége

A szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos jogok **jelentőségét** nem lehet eléggé hangsúlyozni, eszközrendszerük – közvetve és közvetlenül – **átszövi mindennapi életünket**. A kreativitás gyümölcseit élvezzük a technikai eszközök egyre kifinomultabb tárházának használatával (lásd a szabadalmi oltalom alatt álló találmányokat), a művészeti alkotások (szerzői jogi oltalom alatt álló zenei, irodalmi mű, képzőművészeti alkotás stb.) élvezetével, fogyasztóként hozott döntéseink során (lásd a lényegében az egyes márkajelzések védelmét biztosító védjegyoltalmat) vagy akár a minket körülvevő tárgyak által nyújtott esztétikai élmények befogadásával (lásd a formatervezési minták oltalmát). A szellemi tulajdon-jogok jelentős mértékben hozzájárulnak a gazdasági növekedéshez, a munkahelyteremtéshez, valamint a kulturális sokszínűség biztosításához.

A szellemi tulajdonon alapuló ágazatok foglalkoztatottsági és gazdasági súlya

Ahhoz, hogy pontosan lássuk a jogterület jelentőségét, meg kell vizsgálnunk a gazdasági súlyát. Az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) és az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUIPO) 2019-ban publikált adatai¹ szerint a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó ágazatok az Európai Unióban a foglalkoztatottság 39%-át és a GDP 45%-át adják, ezen belül a szerzői jogi ágazatok a foglalkoztatottság 6%-át, míg a GDP-nek szintén a 7%-át teszik ki.

A szerzői jogi alapú ágazatok igen jelentős részét teszi ki a zeneipar, amely rendkívül dinamikusan fejlődik. Ahogyan a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért 2019 évi Zeneipari jelentéséből kiderül, a globális „hangfelvétel-iparág 9,7%-ot nöött 2018-ban, ez az IFPI² által mért legnagyobb éves növekedés eddig.”³

¹ IPR-intensive industries and economic performance in the European Union Industry-Level Analysis Report, September 2019. Third edition. A joint project between the European Patent Office and the European Union Intellectual Property Office. [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/9208BDA62793D113C125847A00500CAA/\\$File/IPR-intensive_industries_and_economic_performance_in_the_EU_2019_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/9208BDA62793D113C125847A00500CAA/$File/IPR-intensive_industries_and_economic_performance_in_the_EU_2019_en.pdf)

² Az International Federation of the Phonographic Industry nemzetközi szervezete, amely világszerte a zeneipar érdekeit képviseli.

³ PROART Zeneipari jelentés 2019. <https://www.zeneipar.info/>

1.2. Az egyes oltalmi formák rövid bemutatása, összehasonlítása

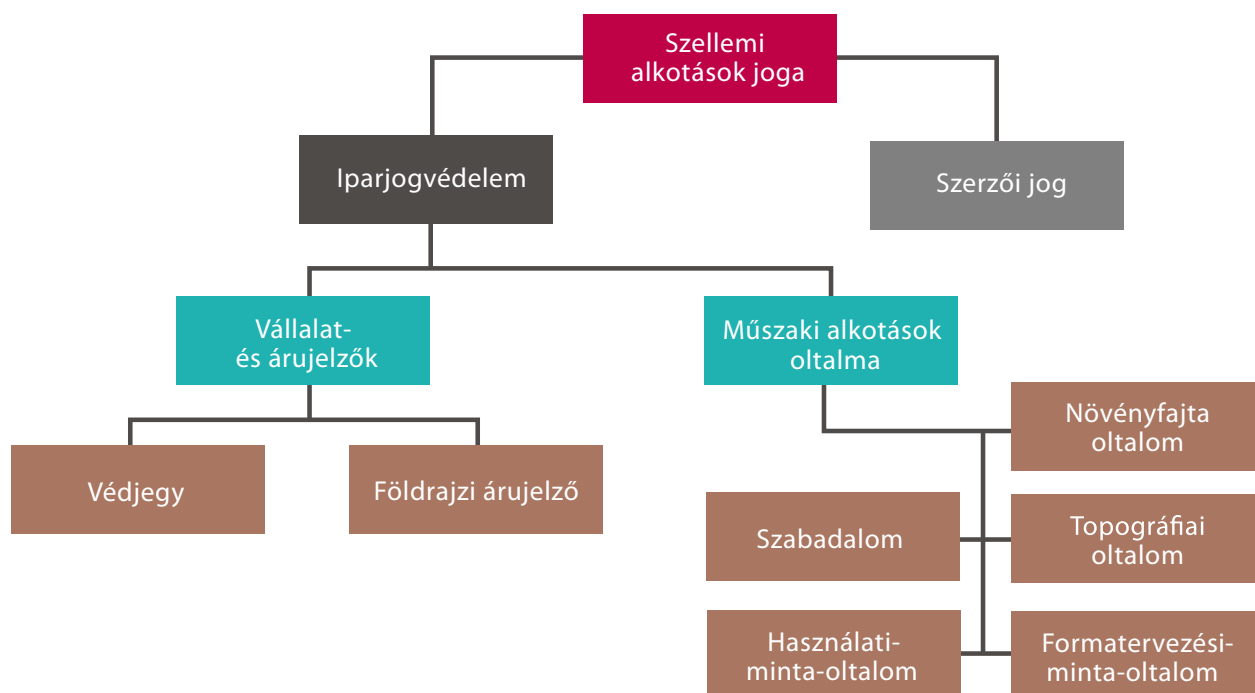
A szellemi tulajdon-védelem két területre osztható: a szerzői jogra és az iparjogvédelemre. A két oltalmi ág közös jellemzője, hogy valamely kreatív, egyedi szellemi alkotás létrehozóját védelmezi.

A **szerzői jogot** a szerzői jogi törvény szabályozza; ez a jogterület **a szűkebb értelemben vett szerzői jogot, valamint az ún. kapcsolódó jogokat** foglalja magában. A szerzői jog a szellemi tulajdon-védelem jogterületén belül alapvetően **az irodalom, a tudomány és a művészet egyéni, eredeti alkotásainak** („művek”) védelmét biztosítja. Ilyen alkotások lehetnek pl. a zeneművek szöveggel vagy anélkül, a filmalkotások, a szak- és szépirodalmi művek, a vizuális alkotások, a fotóművészeti alkotások, az iparművészeti alkotások stb. Az oltalom az alkotás megjelenési formájára terjed ki, és hatósági aktus nélkül, lényegében a mű létrejöttével, azaz bármilyen észlelhető formában való megjelenésével keletkezik. Ez azt jelenti, hogy egyáltalán nem

szükséges pl. kiadni ahhoz egy verset, hogy védelemben részesüljön. Szintén szerzői jogi védelemben részesülhet a gyermek tanórán készített rajza, a zuhany alatt „költött” dalocska, vagy akár a szarkasztikus, gunyoros vers is.

A **kapcsolódó jogok** magukban foglalják a szerzői joggal szomszédos jogokat, valamint az adatbázisokhoz kapcsolódó önálló (*sui generis*) jogokat. A szomszédos jogok célja, hogy a szerzői műveket a közönséghez közvetítő, például az őket előadó vagy a hallgatóságához eljuttatásukat hangfelvételen biztosító természetes vagy jogi személyek teljesítményeit védje. Ez utóbbi kategóriába tartoznak az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió szervezetek, valamint a filmelőállítók.

A szerzői jogi oltalom tárgyát tekintve nem korlátlan, nem terjed ki minden szellemi teljesítményre. Bizonyos „műtípusok” (pl. jogszabályok, folklóralkotások), bár a védelem feltételeinek megfelelnek (tehát művek lehetnének), azonban a jogi szabályozás alapján meghatározott érdekekre való tekintettel mégsem állnak védelem alatt.

A szerzői jogban a szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok összessége: a **személyhez fűződő** és a **vagyon jogok**. A személyhez fűződő jogok a szerzőnek járó erkölcsi elismerést, a vagyoni jogok viszont a művei felhasználásának anyagi ellentételezését biztosítják. A szerzői jogok a főszabály szerint a szerző életében és a halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben. A szerzői jogi szabályozás rendelkezik továbbá a szerzői művek felhasználásáról, a szabad felhasználásról, valamint a jogérvényesítés módjairól, eszközeiről.

Az **iparjogvédelem területe** sokkal heterogénebb, mint a szerzői jogé. E területen az oltalmazandó alkotások több, alapvetően eltérő típusával találkozunk. Az iparjogvédelemben belül az egyes oltalmi formákat a legcélszerűbb két csoportra osztani: egyrészt a tudományos-műszaki jellegű megoldások, másrészt pedig az árujelzők védelmére.

A **tudományos-műszaki jellegű megoldásokra** szerezhető iparjogvédelmi oltalmak a következők:

- ▶▶ Találmány: egy újszerű gondolon alapuló műszaki megoldás – amennyiben új, feltalálói tevékenységen alapul és iparilag alkalmazható – **szabadalommal** oltalmazható.
- ▶▶ Használati minta: amennyiben a megoldás valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozik, valamint új, feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható – **használatiminta-oltalommal** védhető.
- ▶▶ Formatervezési minta (közkeletű elnevezéssel dizájn): valamely termék egészének vagy részének megjelenése – amennyiben új és egyéni jelleggel rendelkezik – **formatervezésiminta-oltalommal** védhető.
- ▶▶ Növényfajta: **növényfajta-oltalomban** részesülhet a növényfajta, ha megkülönböztethető, egynemű, állandó és új.
- ▶▶ **Mikroelektronikai félvezető termékek topográfiai oltalma** – ez az oltalmi forma gyakorlatilag a mikrochipek rajzolatát védi, ma már csekély jelentőségű.

A védelemben részesíthető **árujelzők** oltalma az alábbi oltalmi formákat takarja:

- ▶▶ **Védjegyek** – minden megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól és olyan módon ábrázolható, hogy egyértelműen és pontosan meg lehessen határozni az oltalom tárgyát. A megjelölés lehet szó, szóösszetétel, személynév, jelmondat (szlogen), betű, szám, ábra, kép, sík- vagy térbeli alakzat (beleértve az áru vagy a csomagolás formáját), szín, színösszetétel, fényjel, hologram, hang, mozgást megjelenítő megjelölés, pozíciómegjelölés, multimédia-megjelölés, mintázat, vagy ezek kombinációi.
- ▶▶ **Földrajziárujelző-oltalomban** részesülhet a kereskedelmi forgalomban a termék földrajzi származásának és az előállítására vonatkozó előírásoknak való megfelelés igazolásának feltüntetésére használt **földrajzi jelzés és eredetmegjelölés**.

1.3. A szerzői jogi védelem és az iparjogvédelem összehasonlítása

A szerzői jogi oltalom a szerzői **mű létrejöttével automatikusan** keletkezik, az iparjogvédelem alapvető jellemzője, hogy az oltalmat – az oltalmi feltételek teljesülése esetén, az oltalom megszerzésére jogosult személy kezdeményezésére indult eljárás eredményeképpen – egy **hatósági aktus** [Magyarországon a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) döntése] keletkezteti. Fontos – szintén a szerzői jogi oltalomtól eltérő – jellegzetessége **az oltalom fennállásának ideje**: az iparjogvédelem az oltalmi formától függően változó időre, védjegyek esetében pl. korlátlanul megújítható. Szintén jelentős különbség az iparjogvédelem és a szerzőijogvédelem között az oltalom **területi hatálya**, amely a hatósági eljárás eredményeként keletkezett kizárólagos jogokat egy meghatározott területen biztosítja (valamely országhoz vagy régióhoz köti). Az iparjogvédelmi jogok oltalma, bár hosszú utat tett meg a középkorban megadott – először királyi kegyen alapuló –

	IPARJOGVÉDELEM	SZERZŐI JOG
A védelem tárgya	Az iparban alkalmazható valamilyen műszaki megoldás, vagy árujelző (találmány, eredetjelző, forma)	Egyéni-eredeti jellegű irodalmi, művészeti vagy tudományos mű
Az oltalom keletkezése	Hatósági regisztrációval (nemzeti, EU-s és nemzetközi eljárás)	Automatikus az alkotás elkészültével
Az oltalom ideje	Az oltalmi formától függően változó (szabadalom 20 év; design 5 év, de négy alkalommal megújítható; védjegy 10 év, de korlátlan alkalommal megújítható)	A szerző életében és a halálától számított 70 év
Az oltalom jellemzője	Csak a hatósági regisztrációval érintett földrajzi területen érvényes, újdonság vagy - megkülönböztető képesség követelménye	Nemzetközi szerződések alapján automatikus kölcsönös jogvédelem a legtöbb országban

ún. monopóliumoktól, alapvetően a mai napig territoriális jellegű maradt. **A szerzői jogi rendszer tulajdonképpen „globális”,** szinte az egész világra oltalmat biztosít.

A szerzői jog és az iparjogvédelem közötti **alapvető különbségek** számbavételekor hangsúlyozni szokták azt a körülményt, hogy a szerzői jog jellemzően az irodalmi, tudományos, művészeti alkotások védelmét szolgálja, az iparjogvédelem viszont a műszaki-technikai innovációt, valamint a piaci szereplők sajátos árujelzővel vagy külsővel való megjelenését kívánja előmozdítani. Éppen ezért az előbbi inkább a szerző személyének

„erkölcsi” elismerését, míg az utóbbi a gazdasági befektetések megtérülését biztosítja. Ez a megállapítás napjainkban azonban már nem állja meg a helyét. Egyrészt a technikai fejlődés hatására a szerzői jog területén is egyre több olyan műtípus jelenik meg, amelyek értéke elsősorban a létrehozásukhoz kapcsolódó anyagi, illetve időbeli befektetésekhez kötődik (ilyen például a filmalkotás, az adatbázis, a szoftver), másrészt pedig igaz az is, hogy – a terjesztés lehetőségeinek bővülésével, a digitális piacra való fokozatos áttéréssel a hagyományos szerzői jogi művek gazdasági jelentősége is folyamatosan nő.

Szakácskönyvek illusztrációja

A szellemi alkotások átszövik mindennapjainkat. Gondoljunk csak egy ételreceptre, melyet a szöveg mellett az elkészítés fázisairól, valamint az elkészült ételről is ízléses fényképek illusztrálnak! A recept egyedien megfogalmazott szövege szerzői jogi védelmet élvez, akár csak az illusztrációként használt fényképek. A fényképeken látható logók, márkanevek pedig védjegyoltalommal rendelkezhetnek, amennyiben lajstromozták őket, és ugyanígy szabadalmi oltalommal védettek lehetnek a fényképeken látható konyhai eszközök. A különleges külső kialakítású tálalóedények, palackok formatervezésiminta-oltalmat élvezhetnek, sőt egyszerre állhatnak formatervezésiminta-oltalom és szerzői jogi védelem alatt is. Az ételek elkészítéséhez használt egyes hozzávalók, pl. a gyulai kolbász vagy a kalocsai fűszerpaprika földrajzi árujelzőkként élvezhetnek oltalmat.

1.4. A szerzői jog története

Már az ókorban is felmerültek szerzői jogi jellegű jogviták. A „plágium” kifejezést az I. századi epigrammaköltőnek, Martialnak köszönhetjük. Martialis a versét olyan gyermekhez hasonlította, aki emberrabló, latinul plagiarius kezei közé került. A plagiarius a plagiare („törbe csal”) igéből fejlődött ki. A kifejezés túlélte a római kort, és a 1600-as évektől kezdve nemzetközi szóként honosodott meg Európában. Mai jelentése, a „szellemi alkotás eltulajdonítása, saját névvel való közlése” a XVIII. században szilárdult meg a francia nyelvben, ezt vette át a magyar nyelv, és használja ma is plágium alakban a belőle képzett plagizál igével együtt.

A szerzői jog fejlődése lényegében technológiai, valamint kulturális okokra vezethető vissza. Mérföldkő volt a XV. században a **könyvnyomtatás** feltalálása. **Johannes Gutenberg** 42 soros Bibliájáig az írástudók, zömében szerzetesek által nagy nehézségek árán és meglehetősen lassan másolt kódexek csak kevesek számára készültek. A nyomtatás lehetőséget adott arra, hogy az írott szó a társadalom szélesebb rétegeihez is eljusson. A könyvnyomtatás megjelenésével elvált egymástól a műpéldány (vagyis az eredeti alkotás, a kézzel írott kódex) és az absztrakt értelemben vett szerzői mű. Bár még sokáig kevesek kiváltsága volt az írástudás, láthatóan **megnőtt a társadalmi igény a kultúra, az irodalom iránt, ezért annak szerepe felértékelődött**, akárcsak a szerzők társadalomban betöltött szerepe. A szerzői jogi jellegű jogalkotás azonban ebben az időszakban még csak az uralkodói privilégiumok adományozásában merült ki, melyek egyes könyvek kinyomtatására a nyomdáknek biztosítottak kizárólagos jogokat.

A megindult társadalmi változások azonban katalizátorként hatottak a szerzői jog kialakulását meghatározó módon elősegítő másik ok, az **én-t** a csoporttal, a közösséggel szemben előtérbe helyező **individualizmus** megjelenésére. Az új eszmerendszer által „megihletett” szerzők szemében hamar új kontextusba helyeződtek műveik, sorsukat figyelemmel akarták kísélni,

rendelkezni akartak felettük, és nem utolsósorban részesedni szerettek volna a belőlük származó haszonból is.

Az első, a szerzői joggal közvetetten valóban magát a szerzőt felruházó jogforrás **Stuart Anna angol királynő 1709/1710-es statútuma** volt (az eltérő évszámokat egy későbbi angol naptárreform magyarázza). Ez a jogszabály még távol állt a mai, modern értelemben vett szerzői jogi felfogástól, például a megalkotását követően összesen huszonnyolc év elteltével az ún. copyright megszűnt: a mű közkinccsé vált. A szerzői jog a mű állami nyilvántartásba vételével, regisztrációjával keletkezett, és átruházható volt. Az angol példát más államok szerzői jogi jogalkotása némi késéssel követte, így 1790-ben az Amerikai Egyesült Államok, 1793-ban Franciaország s végül 1837-ben Poroszország is megalkotta első szerzői jogi törvényét.

Magyarországon viszonylag sokáig váratott magára a szerzői jog jogosultjaként a szerzőt megnevező első jogszabály. Hatálybalépése előtt egyes, ma már a szerzőket megillető jogosultságokkal (pl. a mű többszörözése, terjesztése) a könyvkiadók rendelkeztek. Több javaslatot követően született meg az első átfogó magyar szerzői jogi törvény, az **1884. évi XVI. törvénycikk**. A következő mérföldkő a szerzői jog történetében az **1921. évi LIV. törvénycikk** volt, amely már megfelelt az akkor irányadó nemzetközi normáknak, és a filmalkotást is a jogi szabályozás körébe vonta. A magyar jogrendszer következő szerzői jogi törvénye az **1969. évi III. számú** volt. E jogszabály, bár magán hordozta a szocialista jogalkotás jellegzetességeit, már modern felfogásban szabályozta a jogterületet. Így például korszerűen szabályozta a filmalkotások védelmét, valamint a szerzői joggal szomszédos jogi jogosultak helyzetéről is részletesen, 1994-től pedig teljes körben gondoskodott. A törvény a jelenleg hatályos, **a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. számú törvény (a továbbiakban: Sztj.)** hatálybalépéséig volt irányadó.

A **szellemi tulajdon-védelem kialakulása** az ipari forradalom és a könyvnyomtatás megjelenéséhez kapcsolható. A védelem elsődleges

formáinak megjelenése óta ez **a terület fokozatosan fejlődött, alkalmazkodott az adott kor társadalmi, technikai és gazdasági folyamataihoz.** A nemzeti szintű védelem megjelenését követően a legfontosabb folyamat a **nemzetközi együttműködés** kialakítása volt az egyes oltalmi területeken. Fontos cél volt egyrészt – és napjainkban is az –, hogy a szellemi tulajdon országhatároktól függetlenül hasonló védelemben részesüljön, amely mind a felhasználók, mind pedig a vele való rendelkezésre jogosultak számára biztonságot ad. Másrészt – az iparjogvédelem esetében – az is elérendő cél volt, hogy az oltalom több állam, illetve teljes régiók területére egyszerre, egy hatósági eljárással megszerezhető legyen. A szerzői jog területén napjaink legfontosabb kihívása a szerzői jogi oltalom adaptálása a digitális forradalom eredményeképpen kialakult új technológiai környezethez. Ehhez szorosan kapcsolódó feladat a főként online környezetben előforduló jogsértések elleni hatékony jogérvényesítés megfelelő biztosítása.

2. A szerzői jog alapjai

2.1. A mű

A szerzői jog az **irodalom** (pl. szépirodalmi művek, színművek), a **tudomány** (pl. szakirodalmi művek) és a **művészet** (pl. zeneművek, filmalkotások, rajzok, festmények, fotóművészeti alkotások, iparművészeti alkotások, építészeti alkotások) területén létrehozott **egyéni, eredeti művek számára biztosít jogi védelmet.**

A felsoroltak csak példák, léteznek olyan művek is, amelyek nem sorolhatók be a hagyományos értelemben vett irodalom, tudomány és művészet alkotásai közé, de mégis szerzői jogi védelmet élvezhetnek. Ilyenek például az adatbázis vagy a szoftver. A védelem alatt álló **műveket tartalmazó felsorolás pusztán iránymutatásul szolgál:** támpontot ad ahhoz, hogy milyen jellegű alkotások esetében merül fel az oltalom lehetősége.

Szerzői jogi törvényünk a műtípusok példáit sorolja fel:

- ▶ az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,
- ▶ a nyilvánosan tartott beszéd,
- ▶ a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) forráskódban, tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,
- ▶ a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték,
- ▶ a zenemű, szöveggel vagy anélkül,
- ▶ a rádió- és a televíziójáték,
- ▶ a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),
- ▶ a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyvmás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és terve,
- ▶ a fotóművészeti alkotás,
- ▶ a térképmű és más térképészeti alkotás,
- ▶ az építészeti alkotás és terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- ▶ a műszaki létesítmény terve,
- ▶ az iparművészeti alkotás és terve,
- ▶ a jelmez, a díszlet és tervük,
- ▶ az ipari tervezőművészeti alkotás,
- ▶ a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

A törvényi szabályozás nyitott: bármilyen, a törvényben nem említett műalkotás is szerzői műnek minősülhet, feltéve, hogy a védelem további feltételeit teljesíti. Erre lehet példa a lézershow, vagy a honlap, amelyek adott esetben annak ellenére szerzői műveknek tekinthetők, hogy a törvényi felsorolásban nem kaptak helyet. A szerzői művek körének kérdése a porcelánbabákkal,⁴ valamint a bohóctréfákkal⁵ kapcsolatban is felmerült. Mindkét esetben megállapították, hogy ezek az alkotások szerzői jogi

⁴ SZJSZT – 103/1970 „Átdolgozás azonos műfajban” 60–63. oldal – In Messik Márta (szerk.): A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye, I.: 1970–1977. Budapest, 1981.

⁵ SZJSZT – 07/1973 „Bohóctréfák szerzői jogi oltalma” 13–15. oldal – uo.

védelem alatt állnak. Az oltalom további feltétele azonban az, hogy az adott alkotás szerzőjének szellemi tevékenységéből fakadóan **legyen egyéni, eredeti jellegű.**

Az egyéni, eredeti jelleg megítélése nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. A szerzői jogi védelem szempontjából tehát **nincs jelentősége annak, hogy különleges kreativitás vagy művészi színvonal jellemzi-e az alkotást.** A védelem fennállását e körülmények nem befolyásolhatják, de az adott alkotás „gazdasági/piaci értékét”, hasznosíthatóságát természetesen igen. Nemcsak a hozzáértők által „szépnek”, magas színvonalúnak értékelt művek állhatnak tehát védelem alatt, hanem például az egyébként „giccsesnek”, alacsonyabb művészi minőségűnek

Nyilvánvalóan más lehetősége van az alkotásra, „kiteljesedésre” például egy szépirodalmi alkotás (adott esetben egy vers) költőjének, írójának, mint annak a szakembernek, aki egy műszaki eszköz használati útmutatóját dolgozza ki. Az előbbi esetben lényegében korlátlan a „szerzői szabadság”, az utóbbiban a funkció, a használhatóság követelményei nagymértékben behatárolják az egyéni alkotás lehetőségét. A költő szabadon „szárnyalhat”, a szakembernek azonban az adott eszköz pontos leírásában tárgyilagos, akár jogszabályok által is megkövetelt információkat kell rögzítenie, amelyek kizárólagos rendeltetése az, hogy az eszköz használatát elősegítsék. Szűk alkotói tér nyílik például egy restaurátori munka elvégzése során is, ahol a fő cél a korábban meglévő alkotás reprodukálása, ami kizárja az egyéni alkotás lehetőségét.

tekinthető alkotások is, feltéve, hogy egyéni, eredeti jellegük megállapítható. Nem feltétele a szerzői jogi oltalomnak az sem, hogy a szerző az alkotást befejezze, de természetesen egy befejezetlen mű esetében is követelmény az egyéni jelleg és az eredetiség.

Lássuk, hogy e két feltétel, az egyéni és az eredeti jelleg mit is jelent pontosan. Az egyéni, eredeti jelleg egy olyan feltételpár, amelynek elemeit külön-külön kell vizsgálnunk, azonban együttesen kell értékelnünk. Az **„egyéni” jelleg** fennállásához elengedhetetlen, hogy legalább minimális tere legyen az alkotónak a különböző művészi megoldások közötti választásra, azaz az alkotás folyamatát a körülmények vagy az alkalmazott eszközök ne határozzák meg, határolják be teljes mértékben.

Az **eredetiség követelménye** lényegében abban áll, hogy az alkotásnak többnek kell lennie egy már meglévő mű „szolgai másolatánál”, kvázi „újnak” kell lennie ahhoz, hogy szerzői jogi oltalmat élvezzen. „Az eredeti jelleg megállapításához elengedhetetlen, hogy az adott körülmények között lehetőség legyen többféle kifejezési módra, ezek közül a szerző egyéni módon választhassa és válassza ki a kifejezési módok egyikét vagy másikat. Az eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való különbözőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetetlenségét fejezi ki.”⁶

⁶ SZJSZT – 24/2013 – Fényképek és a rajtuk szereplő téglafalak, mint építészeti alkotás szerzői jogi védelme – In: Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései; Válogatás a Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményeiből (2010 – 2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából, Budapest, 2014.

Egyéni, eredeti jelleg fotóművészeti alkotások esetén⁷

A fotóművészeti alkotások egyediségének megállapításához szempont lehet például az elkapott pillanat jellege, a nézőpont kiválasztása, az expozíciós idő, a speciális optika megválasztása, a szűrők használata. Tárgyi fotók (pl. katalógusban szereplő fotók) vagy útlevékép esetében – ahol a cél nem a szerző egyénisége által meghatározott kifejezőmód rögzítése, hanem a tárgy/személy megfelelő azonosíthatósága – nem kizárt ugyan az egyediség, a funkcionalitás azonban – jellemzően – háttérbe szorítja, ezért ezekben az esetekben ritkán beszélhetünk egyéni, eredeti jellegű, vagyis a szerzői jogi oltalom megállapíthatóságáról. Ha egy útlevékép „művészi” jellegű, akkor nem lesz alkalmas funkciójának ellátására, azaz tulajdonosának azonosítására. Bár a törvény „fotóművészeti alkotásokat” említ, ebben az esetben sincs szó speciális, a művészi jellegre vonatkozó elvárásról; a fotók esetében is elegendő az oltalom fennállásához, hogy a produktumot ne határozzák meg teljes egészében a körülmények vagy az alkalmazott eszközök, hogy a különböző megoldások közötti emberi választásnak legalább minimális tere legyen, továbbá hogy ne egy meglévő alkotás szolgai másolásáról legyen szó. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a szerzői jogi védelem hiánya még nem jelenti azt, hogy egy adott kép felhasználásához nem szükséges engedély. Például egy személyt ábrázoló kép tekintetében a személyiségi jogok alapján a képen látható személy, egy műalkotást (pl. festményt) rögzítő fotó esetében pedig a festő léphet fel a festménnyel kapcsolatos szerzői jogai érvényesítése érdekében (feltéve, hogy a festmény egyéni, eredeti jellegű).

A szerzői műveken kívül jogi oltalom illeti az ún. **szerzői joggal szomszédos jogi teljesítményeket** is. Szomszédos jogi védelmet élveznek az előadóművészek (zenészek, színészek, táncosok stb.), a hangfelvétel-előállítók (hanglemezkiadók), a filmelőállítók (producerek),

illetve a rádió és televízió szervezetek. Így például bármelyik ismert popdal esetében jogosultnak minősülhet annak szerzője, az előadóművész, aki felénekelte, feljátszotta a stúdióban, illetve a hangfelvétel előállítója is (producer). Jogi értelemben akkor is három külön jogosult van, ha ez a három ugyanaz a személy. A szomszédos jogi védelem célja, hogy azok teljesítményét is oltalom alá helyezze, akik alkotó módon közvetítik a szerzői művet a közönségnek (nem mindegy, hogy melyik előadóművész énekel el az adott dalt vagy játssza el a főszerepet egy filmben), vagy pedig pénzügyi befektetésekkel, műszaki eszközökkel járultak hozzá ahhoz, ahogyan a szerzői művek a nagyközönséghez eljutottak. (Általában a hangfelvételek előállítói és piaci forgalmazói vagy a filmelőállítók részesülnek ezen az alapon védelemben.)

2.2. Kivételek a szerzői jogi védelem alól

A jogalkotó meghatározott okok miatt bizonyos **szellemi teljesítményeket kivett a szerzői jogi oltalom köréből**, annak ellenére, hogy az egyéni, eredeti jelleg adott. Ennek megfelelően nem részesülhet szerzői jogi védelemben az **ötlet, az elv, az elgondolás, az eljárás, a működési módszer és a matematikai művelet sem**. Ezek ugyanis a műben foglalt tartalmat adják. Ezek kifejeződései (pl. a „filmötlet” szinopszisba foglalása, az „eljárás” kifejtése tudományos cikkben), és nem pedig maguk a gondolatok részesülhetnek védelemben, a szerzői jog ugyanis a „formát” védi, és nem a „tartalmat”.

Nem részesülnek védelemben a **sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek** sem. Ennek oka, hogy a jogalkotó a szerzők művel kapcsolatos jogainak védelméhez fűződő érdekén túlmutatónak értékelte a sajtó- és információszabadság érvényesülését, vagyis az információhoz jutás közérdekét. Nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben a **folklor kifejeződései** sem, itt ugyanis nem azonosítható a szerzői jog alanya, a szájról szájra terjedő művek esetében az eredeti szerző személye nem visszakereshető. Ugyanakkor nem tartoznak a folklor kategóriájába

⁷ SZJSZT 24/2004 – A fotóművészeti alkotások szerzői jogi védelmének feltételei. http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2004_024.pdf

a népi ihletettséű művek, pl. a népies műdalok vagy a népi mintával díszített ruhadarabok sem, így ha ezeknek egyéni, eredeti jellege van, akkor szerzői jogi védelem alatt állnak.

Léteznek olyan, adott esetben egyébként egyéni, eredeti jellegűnek tekinthető művek is, amelyek funkciójukból eredően nem élvezhetnek szerzői jogi védelmet. Ilyenek például a **jogalkotással és a jogalkalmazással kapcsolatos iratok** (pl. a jogszabályok vagy a bírósági ítéletek), vagy például a tudományos minősítés céljára készült disszertáció, amely a minősítési eljárás szempontjából ügyiratnak minősül. A jogi oltalomból történő szabályozói kivonás oka az első esetben a jogbiztonság társadalmi fontosságában keresendő: elengedhetetlen, hogy a társadalom tagjai tisztában legyenek az őket kötelező normákkal. Fontos megjegyezni azonban, hogy az oltalom hiánya csak az adott eljárásban irányadó, így tehát pl. a minősítési eljáráson kívüli helyzetekben a disszertáció szerzői műnek minősül, a szerző tehát gyakorolhatja szerzői jogait azzal szemben, aki sajátjaként közli a művet.

A szerzői jog korlátja

A Da Vinci-kód című mű alapjául szolgáló történelmi tényeket Dan Brown bestsellerének megjelenése előtt egy szerzőpáros már feldolgozta. A korábbi könyv szerzői ezért pert indítottak A Da Vinci-kód kiadója ellen szerzői jogi jogsértésre hivatkozva. A brit bíróság ezzel összefüggésben megállapította, hogy a könyv alapjául szolgáló történelmi tények nem képezik a szerzői jogi védelem tárgyát, kizárólag az egyes események leírása, azok megfogalmazása, sorrendbe rendezése, valamint a szereplők karaktere stb. állhatnak szerzői jogi védelem alatt. A történetet korábban regénybe foglaló szerzőpáros a pert tehát elvesztette.⁸

2.3. A szerzői jogi védelem keletkezése

A szerzői jogi védelem **automatikusan, a mű létrejöttével keletkezik**. Nincs szükség az iparjogvédelem területén ismert hatósági eljárásra, a jogi védelem keletkezésének nem feltétele, hogy a művet bármely intézményhez bejelentés, vagy bárhol nyilvántartásba vegyék.

⁸ Da Vinci Code was an original, says court. <https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/da-vinci-code-was-an-original-says-court>

Mindezek ellenére bevett gyakorlat a © (azaz copyright) szimbólum használata. Feltüntetésének Magyarországon joghatása nincsen. Gyakorlati funkciója az, hogy az alkotás megtekintőjét (olvasóját) tájékoztassa arról, hogy kitől kell engedélyt kérni a mű felhasználására.

A védelem keletkezésének automatikus módja sok esetben megnehezíti annak eldöntését, hogy a szerzői jogi védelem egy adott mű tekintetében fennáll-e, illetve hogy az adott műnek ki a szerzője, a nemzetközi szerzői jogi normák azonban kizárják egy szerzői jogi védelmet keletkeztető nyilvántartás felállítását. A szerzői jog keletkezése tehát **nem függ(het) hatósági eljárástól**, így nem kapcsolódik – az iparjogvédelmi jogokkal (szabadalom, védjegy stb.) ellentétben – ún. lajstromozáshoz, azaz nyilvántartásba vételhez. A szerzőséggel, valamint a szerzői jogok fennállásával és megsértésével kapcsolatos viták tisztázása minden esetben bírói útra tartozik. A jogvita során hitelt érdemlően kell bizonyítani az alkotással kapcsolatos tényeket és körülményeket, gyakran több évvel a mű születése után. A szerzői jogi törvény csak annyi fogódzót ad, hogy ellenkező bizonyításig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

Hatékonyabb védelmet kínál ugyanakkor az a lehetőség, hogy a szerző kérheti az SZTNH-től művének ún. **önkéntes műnyilvántartásba vételét**.⁹

Az SZTNH Ügyfélszolgálat a személyesen, postai úton, vagy ügyfélkapun keresztül elektronikusan, akár a kérelmező, akár képviselője által szabályszerűen benyújtott kérelmet, a szerzőségi tanúsítvány kiállításával és kiadásával teljesíti.

A műnyilvántartásról kiállított tanúsítvány természetesen nem keletkeztet szerzői jogi védelmet, hanem azt bizonyítja, hogy a nyilvántartásba vett szerzői mű az akkori tartalommal létezett, továbbá, ha a művön szerző nincsen feltüntetve, akkor ellenkező bizonyításig azt kell vélelmezni, hogy a nyilvántartásba vételt

⁹ Az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII.28.) KIM rendelet

kérelmező minősül a mű szerzőjének. Ez az eljárás ugyanakkor jelentősen megkönnyíti a szerző számára szerzői mivoltának bizonyítását. A nyilvántartásba vételhez a művet (akár papíron, akár elektronikus formában) csatolni kell, valamint be kell fizetni az előírt díjat.

Vita esetén arról, hogy az alkotás szerzői műnek tekinthető-e, és a szerzői jogi védelem kit illet, a döntés a bíróság hatáskörébe tartozik.

A szerzői jogi védelem a **szerző életében és halálától számított hetven éven** át illeti meg a műveket.¹⁰ A szerző halálát követően a szerzői jogok megsértése esetén a jogutódjai léphetnek fel, és ők jogosultak a szerzői jogdíjakra is.¹¹

Az építészeti művek szerzői jogairól a Lechner Tudásközpont Kft. (LTK) vezet nyilvántartást. Részére a 2019. december 31-ét követően megkötött tervezési szerződések alapján létrejött építészeti tervek esetében kötelező nyilatkozni, de az ezt megelőzően létrejött tervek kapcsán is van mód önkéntes bejelentést tenni a nyilvántartásba vétel érdekében.

SZTNH Önkéntes műnyilvántartása:
<http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU#>

SZTNH Önkéntes műnyilvántartás elektronikus ügyintézés:
<https://ugyintezes.sztnh.gov.hu/eBej2/step1>

LTK Építészeti Szerzői Jogi Nyilvántartás:
<http://lechnerkozpont.hu/oldal/epiteszeti-szerzoi-jogi-nyilvantartas>

2.4. A szerző

A szerzői jog azt a **természetes személyt** illeti meg, aki a **művet megalkotta** (szerző), tehát akinek tevékenysége eredményeként a mű létrejött. Számos esetben előfordul, hogy egy mű

¹⁰ Sztj. 31. §

¹¹ Sztj. 106. §

Szerzői jogot az állatoknak vagy a mesterséges intelligenciának?

Vita robbant ki a szerzői jogokról egy, a Wikipedia képadatbázisára felkerült majomfotó kapcsán. A fotót egy makákó készítette magáról (ő exponált), David Slater természetfotós szerint azonban a fotózáshoz az ő gépét használta az állat, ezért a jogdíjak őt illetik. Az esetről azért lett botrány, mert a fotós törölni akarta képét a Wikipediából, ám a portál visszautasította a kérést. Az eset magyarázata, hogy a majom semmiképpen sem lehetett a kép szerzője, ugyanis nem ember, így magán a fényképen sem állnak fenn a szerzői jogok.¹³

Az utóbbi időben fontos tényezővé vált a mesterséges intelligencia (Artificial Intelligence) használata az alkotófolyamat során. Sok esetben segítheti a kreatív munkát a mesterséges intelligencia, így például a színárnyalatok kiválasztásának automatizálása nagy segítség egy lakberendezőnek, ahogyan az MI alapú hangszerkesztő

programok használata is elterjedt a zenei alkotások területén. Sőt, a mesterséges intelligencia immár önálló alkotásokat is létrehoz, például képzőművészeti területen. 2018 őszén a Christie's aukciós ház 432,500 USD-ért értékesítette az „Edmond de Belamy, from La Famille de Belamy” című képet, amelynek különlegessége, hogy mesterséges intelligencia alkotta.¹⁴

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy mesterséges intelligencia szerzői művet hozhatna létre, szerző ugyanis kizárólag természetes személy, azaz ember lehet.

¹³ https://en.wikipedia.org/wiki/Monkey_selfie

¹⁴ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c1/Edmond_de_Belamy.png

több személy kreatív munkájának eredménye. Ilyenkor az adott alkotáson fennálló szerzői jog is több személyt illet meg.

Vannak esetek, amikor a szerző művével más személy rendelkezhet. Az első ilyen eset, amikor a szerző a szerzői vagyoni jogokat (ld. később) jogszabály felhatalmazása alapján másra átruházta. A **vagyoni jogok átruházása** a törvény által korlátozottan, csak meghatározott művek esetében valósulhat meg. Ilyen művek a következők: az együttesen létrehozott mű, a munkaviszonyban alkotott mű, a szoftver, az adatbázis, a reklámozás céljára megrendelt mű és a megfilmesítési szerződés alapján létrehozott mű. A második eset a **felhasználási szerződés kötése**,¹² melynek során jogátruházás nem

történik. A kettő viszonya nagyjából olyan, mint az ingatlanvásárlásé és a lakásbérleté: míg az előbbinél változik a tulajdonjog, az utóbbinál csak használati jog keletkezik. Végül a vagyoni jogok gyakorlójának személye változhat **öröklés**, valamint jogi személyek esetében **jogutódlás** útján is.

Nem természetes személy (pl. gép vagy állat) által generált mű nem minősül szerzői műnek, tehát ebben az esetben nem lehet szó szerzőségről sem.

Nem minősül szerzőnek az a megrendelő (befektető, mecénás) sem, aki nem vett részt a mű tényleges létrehozásában, pusztán anyagi támogatást nyújtott hozzá.

¹² Általános szabályait az Sztj. 42-55. §-ai tartalmazzák

A szerzőség ugyanakkor nem függ az alkotó személy korától. Egy kilencéves, polgári jogi értelemben egyébként cselekvőképtelen gyermek is lehet szerző, szerzői jogaival törvényes képviselője rendelkezhet.

2.5. Öröklés és jogutódlás

A vagyoni jogok átszállásának törvényben meghatározott esete az öröklés, valamint a jogi személyek (pl. civil szervezetek, cégek, önkormányzatok stb.) esetében a jogutódlás.

Az öröklés törvényen vagy végrendeleten alapulhat. Az általános szabályok szerint a végrendelet elsőbbséget élvez a törvényes örökléssel szemben. **A szerző halála esetén tehát a vagyoni jogok örökölhetők; az engedélyezési jog gyakorlása, illetve a jogdíj beszédése a jogutódot illeti meg.** Végrendeletében a szerző külön is rendelkezhet arról, hogy ki legyen az engedélyezési jogok gyakorlója, és ki a jogdíjra jogosult. Amennyiben valamely örökhagyónak sem végrendelet, sem törvényi öröklés útján nincsen megállapítható örököse, a vagyoni jogokat végső soron az állam örökli.

A jogi személyek esetén a jogutódlás az örökléshez hasonlóan alakul. A jogutódlásnak természetesen előfeltétele, hogy a jogutódlás révén megszerzett jogok előzetesen valamely megszűnő jogi személynél legyenek (az öröklés előfeltétele az örökhagyó halála). A megszűnő jogi személy – a már korábban kifejtetteknek megfelelően – természetesen nem lehetett szerző, de éppen a jelen fejezetben bemutatott esetek valamelyike alapján válhatott a vagyoni jogok jogosultjává – pl. munkaviszony, de akár öröklés révén is. A jogi személy átalakulásakor vagy megszűnésekor a jogutód cég szerzi meg a szerzői vagyoni jogokat is. A jogutód nélküli megszűnés esetében a vagyoni jogokat rendszerint értékesítik, és az ebből befolyó bevételt a tagok között felosztják.¹⁵

¹⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 3:39 – 3:48. §.

2.6. Szomszédos és kapcsolódó jogi jogosultak

A szerzői jogi szabályok nemcsak a szerzői műveket alkotó szerzőket védik, hanem azokat a személyeket, szervezeteket is, akik alkotó módon vagy nagy anyagi ráfordítással járultak hozzá a mű elkészültéhez, illetve akik a szerzői műveket saját teljesítményük (pl. előadásuk, műsorsugárzásra alkalmas infrastruktúrájuk) révén a közönséghez közvetítik. Ezeket nevezzük szomszédos jogi, illetve kapcsolódó jogi teljesítményeknek. Az Sztj.-ben meghatározott védelemben részesülő szomszédos jogi jogosultak **az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió és televízió szervezetek, a film-előállítók** (ezeket összefoglalóan tehát szomszédos jogi jogosultaknak nevezzük), valamint **az adatbázis-előállítók** (a továbbiakban együttesen: **kapcsolódó jogi jogosultak**).

A szomszédos jogi jogosultak körét a törvény kimerítően meghatározza. Ez azt jelenti, hogy a törvényben felsorolt szomszédos jogi jogosultakon kívül más olyan személyek vagy szervezetek, amelyek például komoly anyagi eszközöket fordítottak rá, hogy valamely szerzői mű létrejöhessen, vagy műveket egyéb módon a közönséghez közvetítsenek, nem részesülnek szomszédos jogi védelemben. Így például a fesztiválszervezőknek – bármilyen nagymértékű is a művek közönséghez juttatása érdekében

végzett közreműködésük – nincsenek szomszédos jogi jogosítványaik. A szerzői jog inkább felhasználóknak tekinti ezeket a személyeket és szervezeteket, hiszen bevételük származik a művek közönség elé tárásából (pl. jegybevételek, szponzorációs bevételek, részesedés a vendéglátásból, stb.)

Az Szt. külön fejezetekben foglalja össze az e jogosultakra vonatkozó különös előírásokat annak rögzítésével, hogy a számukra biztosított jogok védelme nem befolyásolja a kezdeményezésükre, közreműködésükkel vagy anyagi ráfordításuk révén létrejött, vagy általuk a közönséghez közvetített irodalmi és művészeti alkotásokhoz fűződő szerzői jogok védelmét.¹⁶

Fontos különbség a szerzői és a kapcsolódó jogok között, hogy a kapcsolódó jogok esetében **a vagyoni jogok meghatározása kimerítő jellegű**, míg a szerzői jogok esetében a vagyoni jogok felsorolása példákra alapul, és a mű bármely felhasználása fő szabály szerint engedélyköteles. További különbség a szerzői jogokhoz képest, hogy a kapcsolódó jogok tekintetében **a vagyoni jogok** fő szabály szerint más személyre szerződés révén **átruházhatók**. A szerzői művek esetében az átruházás inkább kivételes lehetőség, és csak bizonyos műtípusok vagy jogviszonyok fennállásakor lehetséges. **A védelmi idő** a kapcsolódó jogi teljesítmények esetében a szerzői művekhez képest **rövidebb**, és számításának módja is különbözik. Nem a teljesítményt nyújtó személy halálától számítódik – mint a szerzői jogi védelem esetében –, hanem pl. filmeknél az első forgalomba hozatalt követő év első napjától.

3. A szerző személyhez fűződő és vagyoni jogai

A szerzők általában azért alkotnak, hogy művüket (legyen az festmény, videoklip, zeneszám vagy akár egy ötletes honlap) nyilvánosságra hozzák, a közönségnek bemutassák. A „nyilvánossághoz” közvetlenül kapcsolódik alkotójának sikere, a

¹⁶ Szt. XI – XI/A. fejezet.

Személyhez fűződő jogok

Forgalomképtelenek, nem szállhatnak át másra

Személyhez kötöttek

Személyesen lehet érvényesíteni őket

A mű nyilvánosságra hozatalának joga

A név feltüntetése

A mű egységének védelme

hírnév, a közönséggel való kapcsolat, különösen a „hagyományos” szerzői jogi alkotások (zenemű, irodalmi mű) esetében. Nem elhanyagolható ugyanakkor természetesen az alkotás során létrehozott termék (alkotás, mű) felhasználásával, hasznosításával keletkező anyagi haszon sem.

A szerzőt megillető jogok az ún. **személyhez fűződő jogokból és vagyoni jogokból** állnak. E jogok a szerzők számára együttesen biztosítják azt a rendelkezési jogot, hogy művük nyilvánosságra kerüléséről, a mű felhasználásáról, ezek feltételeiről maguk határozzanak (pl. döntsenek arról, hogy a művük felhasználásáért milyen mértékű anyagi ellenszolgáltatást igényelnek). E rendelkezési joguk sérelme esetén jogi fellépésre is módjuk van. A személyhez fűződő jogok lényege, hogy a szerzőnek járó erkölcsi elismerést biztosítsák, a vagyoni jogok pedig a műfelhasználások után járó díjazás megállapítását és érvényesítését teszik lehetővé számára.

Vagyoni jogok
Felhasználási szerződés köthető rájuk
A szerzőnek járó díjazást alapozzák meg
Többszörözés joga
Terjesztés joga
Nyilvános előadás joga
Nyilvánossághoz közvetítés joga (sugárzással, vezetékes továbbközvetítéssel vagy másként – internet)
Átdolgozás joga
Merchandising
Kiállítás joga

3.1. Személyhez fűződő jogok

A személyhez fűződő jogok a szerző személyiségét a műhöz való viszonyban védik. A szerző személyéhez fűződő jogok elválaszthatatlanok a szerző személyétől: másra nem szállhatnak át, nem ruházhatók át, e jogokról nem lehet érvényesen lemondani [Sztj. 9. § (2) bek.]. A szerző vagyoni jogainak esetleges átszállása vagy átruházása tehát nem érinti a személyhez fűződő jogokat.

A szerző halálát követően a szerzői joghoz kapcsolódó, személyhez fűződő jogokat a **védelmi időn belül** (a szerző halálát követő hetven évig) az gyakorolhatja, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott. A **védelmi idő eltelte után** az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviseleti szervezet is felléphet, ha pl. sértenék a szerző azon jogát, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék. A személyhez fűződő jogokat fő szabály szerint csak személyesen lehet érvényesíteni,

ugyanakkor vannak olyan személyhez fűződő jogok, amelyeknek megsértése esetén – ha ehhez a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult – a felhasználó (pl. kiadó) is felléphet.¹⁷

A személyhez fűződő jogok három jogosultságból állnak: a szerző maga dönthet egyrészt arról, hogy nyilvánosságra hozza-e művét, másrészt hogy nevét feltüntesse-e az alkotáson, és ha igen, milyen módon. Harmadrészt a szerző jogosult fellépni művének integritása, azaz egységének védelme érdekében is. Az alábbiakban ezeket a jogosultságokat mutatjuk be részletesebben.

3.1.1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga

Ez a jog azt jelenti, hogy **a szerző eldöntheti, hogy művét a nyilvánosság elé tárja-e. Nyilvánosságra kerülésről lényegében akkor beszélhetünk, ha a mű kikerül a szerző rendelkezési köréből, és előre meg nem határozott számú személy számára hozzáférhetővé válik.** Ahogy a polgári jog is védi a személynek a levéltitkokhoz és egyéb személyes adatokhoz fűződő jogát, a szerzői jogi törvény is védelemben részesíti a szerzőnek azt a jogát, hogy alkotását addig tarthassa titokban, ameddig akarja, vagy megismerését akár egyáltalán ne tegye lehetővé. Ehhez a döntéshez kapcsolódik az a jogosultság is, hogy a nyilvánosságra hozatal megelőzően csak a szerző hozzájárulásával szabad a nyilvánosság számára tájékoztatást adni a mű lényeges tartalmáról.

Fő szabályként a nyilvánosságra hozatalról való döntés joga **csak az első közlésig tart**, azzal megszűnik. A **szerző** ugyanakkor **dönthet úgy is, hogy a nyilvánosságra hozatalhoz adott hozzájárulását visszavonja**, illetve megtilthatja már nyilvánosságra hozott műve további felhasználását is. A szerző döntése három feltételhez kötött: egyrészt alapos oknak kell fennállnia, a szerzőnek nyilatkozatát írásba kell

¹⁷ Sztj. 14. és 15. §-ai

foglalnia, továbbá biztosítékot kell adnia a nyilatkozat időpontjáig felmerült kár megtérítésére.

A **felhasználási szerződés megkötésével** – ellenkező kikötés hiányában – a szerző a hozzájárulását adja ahhoz, hogy a felhasználó a felhasználás céljának megfelelő módon a nyilvánosság számára **tájékoztatást adjon a mű tartalmáról**, reklámozza, „beharangozza” a művet. A szerzői művek felhasználása ugyanis általában úgy történik, hogy a szerző felhasználási szerződést köt egy céggel, például a kiadóval. A kiadó érdeke természetesen az, hogy a műre már a megjelentetés előtt felhívja a közönség figyelmét. A szerző mindazonáltal a felhasználási szerződésben kikötheti, hogy a felhasználó a mű megjelenése előtt semmiféle tájékoztatást nem adhat a nyilvánosságnak. Ennek az utóbbi szabálynak az a célja, hogy ne kerülhessen ki a műről annak megjelenése előtt információ (ún. „spoiler”). Ez egyrészt remélhetőleg csökkenti az illegális felhasználások mértékét (ha nem kerül ki a megjelenés előtt a kézirat, többen veszik meg az újonnan megjelent könyvet), másrészt pedig nagyobb szabadságot ad a szerzőnek ahhoz, hogy művén még akár a nyomdába kerülés előtti utolsó pillanatokban is módosítson.

Előfordul, hogy **a szerző haláláig nem hozza nyilvánosságra valamely művét vagy műveit, és ezeket csak hagyatékában lelik fel**. Ha a nyilvánosságra hozatalról való döntés jogát feltétlenül tekintenénk, és emiatt jogsértőnek értékelnénk e még nyilvánosságra nem hozott alkotások publikálását, értékes művek maradnának örökre elzárva a közönség elől. Ennek elkerülése érdekében a törvény azt a vélelmet állítja fel, hogy **ha a szerző vagy jogutódja ezzel ellentétes nyilatkozatot nem tett**, vagy ha **az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják**, akkor a művet úgy kell tekinteni, hogy **a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta**. Sajnos ez a szabály a gyakorlatban vezethet vissza, erkölcsileg megkérdőjelezhető helyzetekhez. Kétségre vonható lehet például, hogy vajon a Kosztolányi Dezső betegségének és halálának dokumentumait tartalmazó, *Most elmondom, mint veszem el* című mű vagy Szabó Magda *Liber Mortis* című munkájának kiadása valóban a

szerzők akaratát, szándékát tükrözi-e. Előfordul az is, hogy a szerző jogutódjai között alakul ki vita a nyilvánosságra hozatalról. Ilyen esetben, ha a szerző vagy jogutódja a nyilvánosságra hozatal szándékával ellentétes tartalmú nyilatkozatot tett, a mű felhasználására nincs törvényes lehetőség.

A végrendelet végre nem hajtása¹⁸

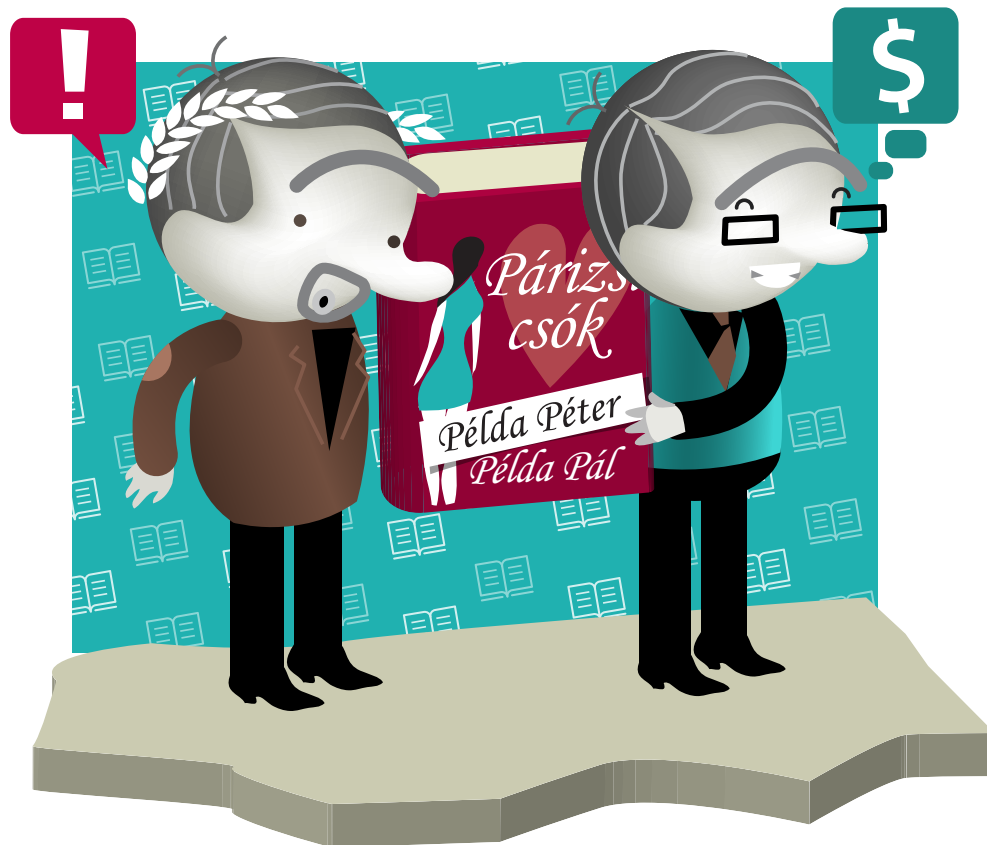
Franz Kafka (1883–1924) prágai német író, aki a 20. század egyik legkiemelkedőbb irodalmi alakja volt, életében csak néhány novella jelent meg. Halála előtt utasította barátját és irodalmi ügynökét, Max Brodot, hogy írásait semmisítse meg. Szerelme, Dora Dymant eleget tett kérésének, és a nála lévő műveket megsemmisítette, Brod azonban nem engedelmeskedett, és gondoskodott róla, hogy kiadják a műveket, melyek hamarosan magukra vonták az irodalomkedvelők és a kritikusok figyelmét. Brodnak köszönhető a *per* vagy *A kastély* című regények kiadása, valamint Kafka rajzainak közzététele is. A magyar szerzői jogi törvény rendelkezései értelmében Brod cselekménye, vagyis a szerző műveinek kiadása a nyilvánosságra hozataluk megtiltása ellenére a személyhez fűződő jogok megsértését jelentette.

A nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás történhet **közvetett módon** is, például ilyen, ha a szerzői jogi védelem alatt álló írását a szerző valamely napilap (folyóirat) szerkesztőségének közlés céljából megküldi. Fontos utalni arra is, hogy ha a mű nyilvánosságra kerül, akkor vele összefüggésben az ún. szabad felhasználás lehetőségei is megnyílnak (például – a forrás megjelölésével – bárki szabadon idézhet belőle).

3.1.2. A szerző nevének feltüntetése

A szerző jogosult nevét bármilyen módon (akár álnévvel is) feltüntetni vagy fel nem tüntetni, és ezt a felhasználótól is

¹⁸ Nili Cohen: *The Betrayed(?) Wills of Kafka and Brod*. Law & Literature, pp. 1-21. https://en-law.tau.ac.il/sites/law-english.tau.ac.il/files/media_server/Law/faculty%20members/Nili%20Cohen/betrayedwillsmarch15.pdf

megkövetelni. A névjog a szerzőt két fontos jogosultsággal ruházza fel. Egyrészt rendelkezhet arról, hogy nevét feltüntessék-e, és ha igen, akkor milyen módon (pl. álnév). A névfeltüntetés mellett a névjog lehetővé teszi a szerző részére, hogy fellépjen azzal szemben, aki szerzői minőségét kétségbe vonja.

A szerzői névjog a felhasználó számára kötelezettséget keletkeztet. Egy szerzői mű felhasználásakor (pl. egy könyv kiadása és terjesztése esetében) ugyanis a névfeltüntetés kötelező. A névfeltüntetésnek jelentősége van olyan esetekben is, amikor valaki egy művet a szabad felhasználás körében használ fel (pl. idéz). Ha szakdolgozatok, publikációk nem közlik az idézett szöveg „valódi szerzőjének” nevét, az szerzői jogi jogsértésnek minősül.

A név feltüntetésére vonatkozó felhasználói kötelezettség a gyakorlatban változó lehet, sőt bizonyos esetekben az is elfogadható, ha erre nem

kerül sor. Kézenfekvő gyakorlati példa a mozifilm végén a szerzők, előadóművészek nevének feltüntetése vagy a színházban a szünetben látható, a színészek nevét feltüntető tábla. Könyveknél bevett gyakorlat a szerző és a műfordító nevének feltüntetése a borítón vagy a kötet első lapján. Speciális eset áll fent az építészeti alkotásoknál, ahol a névfeltüntetésnél figyelemmel kell lenni a tulajdonos, a használó, illetve az üzemeltető jogaira és törvényes érdekeire is. A zeneszámok rádiós elhangzása esetén gyakran előfordul, hogy a szerzők nevének feltüntetésére (elhangzására) egyáltalán nem kerül sor.

A szerző ugyanakkor – a már korábbiakban említettek szerint – dönthet úgy is, hogy **nem kívánja nevét feltüntetni**, vagy éppen **álnéven** kíván a közönség előtt szerzőként megjelenni. (Például: a híres német író, Erich Maria Remarque valódi neve Erich Paul Remark, Lőrinc L. László Leslie L. Lawrence néven is publikál, a Vavyan Fable név pedig Molnár Évát rejt.)

Ide kapcsolódik a **zenekarok nevének** megítélése is, illetve a művészneveké. A nevek védelmét nem a szerzői jog, hanem a Ptk. személyek jogával foglalkozó része biztosítja. A védelem automatikusan keletkezik, nincs szükség semmiféle bejegyzésre. Fontos megjegyezni, hogy a név általában azé, aki viseli, és nem a kitalálójáé (speciális eset, amikor valaki védjegyként lajstromoztatja egy zenekar nevét. Ebben az esetben a védjegyjogosult lehet a név használója). Azonos vagy hasonló együttes- vagy művésznevek esetén az élvez elsőbbséget, aki az adott nevet korábban viselte. Érdekes kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha például az együttes kettéválik, illetve egyéb tagváltás áll be a csapatban. Ebben az esetben a kiváló tag(ok) csak akkor követelheti(k) a névváltoztatást, ha a változás egyben művészi karakter- és színvonalváltozással járna. Az együttes nevét kitaláló tag tehát pusztán arra hivatkozva, hogy a már ismert és sikeres név tőle származik, nem követelheti a név megváltoztatását, csak ha a karakter- és színvonalváltozást bizonyítani tudja.

A névfeltüntetési jog megsértését a köznyelv plágiumnak is nevezi. A **plágium** idegen műsajátként történő feltüntetését jelenti, ez a szerző személyhez fűződő jogainak egyik legsúlyosabb megsértése. Kiszűrésére a ma már egyre több egyetemen használt adatbázisok, valamint a plágiumkereső szoftverek szolgálnak. Ugyanakkor a plágium az egyetemi és egyéb szabályzatokban sokszor tágabb kört foglal magába, mint a szerzői jogi jogsértés, akár egy ötlet felhasználása is minősülhet ekként.¹⁹ Érdekes kérdés az **ún. szellemiró (angolul ghostwriter)** megítélése. Eza kifejezés azt jelenti, hogy valamely mű szerzője fizetség ellenében előzetesen hozzájárul ahhoz, hogy művét adott személy plagizálja. Gyakori eset például, hogy egy lusta, de tehetős diák megbízást ad valakinek, hogy diplomamunkáját

helyette megírja, majd pedig saját irományaként nyújtja be elbírálásra. Az egyetemek többsége nem nézi jó szemmel ezt az immár „üzletággá” fejlődött gyakorlatot. Magyarországon büntető feljelentés lehet a következménye, ha valakiről szakdolgozatírással kapcsolatos visszaélés derül ki illetve²⁰ etikai bizottsági döntés alapján a kizárással kell szembenéznie annak, aki ghostwriterrel íratja meg dolgozatát.

3.1.3. A mű egységének védelme

A mű egysége (integritása) egyrészt az alkotás fizikai egészét, másrészt szellemi egységét, mondanivalóját jelenti. A mű egységének védelme érdekében a szerző joga-

¹⁹ Bővebben Legeza Dénes: A plágium kérdéséhez: az utánnyomástól az etikai eljárásig. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/4. sz. 106-109. <https://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szvk/szemle-2015-04/05.pdf>

²⁰ Bővebben lásd például a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai kódexének 5. pontját https://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/tudomanyetikai_bizottsag/tudomanyetikai_kodex_kgy_20100504.pdf

sult fellépni művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés ellen, amely becsületére vagy hírnevére sérelmes.

A mű integritásának megsértése **kétféle módon** történhet:

- ▶ egyrészt a műbe történő **„közvetett** beavatkozással”; ebben az esetben a mű szellemiségének, mondanivalójának megsértéséről, torzításáról van szó (pl. ha egy szerzői jogi oltalom alatt álló grafikai alkotást olyan irodalmi műben – például uszító pamfletben – használnak fel, amely valamely okból sértené a szerző becsületét, vagy egy zeneszámot a szerzőt sértő filmalkotásban – pl. pornográf rövidfilmben – használnak betétdalként;
- ▶ másrészt a műbe való **„közvetlen”,** fizikai jellegű beavatkozással (pl. egy építészeti alkotáshoz való hozzáépítés vagy egy filmet megszakító reklám révén).

A mű egységének védelme azonban **nem korlátlan**. A közérdek, az alapjogok érvényesülése illetve az alkotás szabadsága bizonyos esetekben előbbre való, sőt kizárja a mű egységének védelmére vonatkozó jog megsértését.

3.2. Vagyoni jogok

A vagyoni jog²¹ a szerző vagyoni érdekeit szolgálja azzal, hogy a mű felhasználását szerzői engedélyhez köti, amelynek megszerzése ellenértékhez köthető. A szerzői jogi törvény a szerzői művekkel kapcsolatosan számos felhasználási módot tartalmaz (pl. sugárzás, nyilvános előadás), amelyek más számára történő engedélyezésének lehetőségét vagyoni jogként biztosítja a szerzőknek. A vagyoni jog tehát a szerző számára lehetővé teszi műve felhasználásának engedélyezését, és biztosítja a fellépés lehetőségét az engedélye nélküli felhasználásokkal szemben. A vagyoni jogok köre a szerzők esetében gyakorlatilag

²¹ A vagyoni jogokat az Sztj. III. fejezete szabályozza.

korlátlan: a törvény tehát nem kizárólag a nevesített vagyoni jogokat részesíti védelemben, hanem **a mű bármely felhasználásának engedélyezését vagyoni jogként biztosítja a szerző számára.** E megközelítés oka, hogy a technológia rohamos fejlődése miatt a törvény nem tud lépést tartani az újabb felhasználási módok (pl. az IPTV vagy a felhő technológia) megjelenésével.

A vagyoni jogok sajátossága, hogy fő szabály szerint nem ruházhatók át, a szerző nem mondhat le róluk. Ez alól azonban a szerzői jogi törvény bizonyos esetekben kivételeket biztosít.

A következőkben a szerzői jogi törvény által felsorolt vagyoni jogokat mutatjuk be.

3.2.1. A többszörözés joga

Többszörözésnek nevezük a mű olyan felhasználását, amelynek eredményeként egy másik (vagy több másik) ugyanolyan műpéldány jön létre, vagyis a művet reprodukálják, másolják. Többszörözés a mű anyagi hordozón való, közvetlen vagy közvetett (azaz az eredeti műről vagy annak másolatáról történő) rögzítése. Többszörözés a mű időleges vagy végleges, analóg vagy digitális formában történő **rögzítése, valamint egy vagy több **másolat készítése** a rögzített műről.**

A mű többszörözését jelenti tehát **például:**

- ▶ a mű (pl. könyv) fénymásolása, beszkenne- lése, a beszkenneelt példány kinyomtatása,
- ▶ a műről hang- vagy képfelvétel készítése (előadás rögzítése), CD-re írása,
- ▶ a műnek a számítógép memóriájában való tárolása, internetre való feltöltése,
- ▶ rögzítés, sugárzás vagy vezeték útján való közvetítés céljára (pl. tévéműsor rögzítése),
- ▶ a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön (pl. mp3 lejátszón, mobiltelefonon, felhőben), sőt
- ▶ az építészeti alkotások esetében a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése (azaz másodpéldányban való reprodukálása).

Fontos megjegyezni, hogy a többszörözéshez nem minden esetben szükséges engedélyt kérni. A nyomtatott és nem nyomtatott formában terjesztett művek magáncélú másolása a technikai lehetőségek változásával olyan méreteket öltött, hogy irreálissá vált annak elvárása, hogy ehhez az engedélyt minden egyes többszörözés esetében közvetlenül a szerzőtől legyen szükséges kérni. A kérdés gyakorlati megoldására – az alkotók kompenzálása érdekében – speciális díjigény létrehozása vált indokolttá, amelyet az alkotók nevében ún. közös jogkezelő szervezetek érvényesítenek. Ilyen pl. az ún. üreshordozó-jogdíj²² (CD/DVD, tablet, mobil, PC, USB, smart TV box), illetve az ún. reprográfiai jogdíj²³ (fénymásolás). A közös jogkezelő szervezetek feladata, hogy e díjakat az üreshordozó vagy a fénymásoló eszközök forgalmazóitól begyűjtsék, és a szerzők számára majd kifizessék.

Receptek szerzői jogi védelme

Egyszer a Szerzői Jogi Szakértő Testület az ételreceptek szerzői jogait vizsgálta. A testület többek között arra a kérdésre is kitért, hogy az étel elkészítése a recept felhasználásának (többszörözésének) minősül-e, vagy sem: „A szerzői jogi védelem a gondolat kifejezett formájának szerzői jogi értelemben vett felhasználását, érzékelhetővé tételét, vagyis a recept esetében annak reprodukálását (kiadását, többszörözését) nyilvánossághoz közvetítését stb. köti engedélyhez, nem pedig az ebben leírt eljárás mások általi lefolytatását, végrehajtását (a recept szerinti főzést).”²⁴ A Testület válasza tehát az, hogy maga az ételrecept szöveggént élvez szerzői jogi védelmet, ám annak étellé reprodukálását nem tekinthetjük többszörözésnek, tehát nem tekintjük felhasználásnak. (Ellentétben azzal, hogy az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.)

²² Sztj. 20. §-ának (2) bekezdése.

²³ Sztj. 21. §-ának (1) bekezdése.

²⁴ SZJSZT – 21/2004 – Szakácskönyv, illetve receptek szerzői jogi védelme.

3.2.2. A terjesztés joga

Terjesztésnek minősül **a mű eredeti példányának vagy többszörözött (tehát másolt) példányainak hozzáférhetővé tétele a nyilvánosság számára forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.**

Terjesztés a mű **átruházása** (adásvétele), **bérbeadása** és **a műpéldánynak az országba való behozatala** is; a terjesztés joga kiterjed továbbá a mű egyes példányainak a nyilvánosság részére a könyvtárak vagy annak idején a videotékák általi **haszonkölcsönbe adására** (a köznyelvben kölcsönzésére) is.

A könyvesboltban elénk táruló könyvek, CD-k, DVD-k tehát mind a mű terjesztésével, azaz a szerző felhatalmazásával jutnak el a közönséghez. Terjesztésnek – így engedélyköteles felhasználásnak – számít az ingyenes terjesztés (pl. az újság ingyenes osztogatása) is.

3.2.3. A nyilvános előadás joga

A nyilvános előadás a mű érzékelhetővé (láthatóvá, hallhatóvá) tétele a jelenlévők számára. A nyilvános előadás megvalósulhat **személyes előadóművészi teljesítménnyel** (élő előadással) vagy valamilyen **műszaki eszköz vagy módszer segítségével is.**

A szerző kizárólagos joga tehát például művének színpadi előadása, hangverseny, szavalóest vagy éppen felolvasóest formájában történő előadása, de akár a filmalkotás levetítése vagy képernyőn való megjelenítése, vagy a hangfelvétel lejátszása is.

Az előadás attól válik **nyilvánossá**, hogy a nyilvánosság számára hozzáférhető helyen történik, vagy ott, ahol a felhasználó családján és annak társasági, ismerősi körén kívüli személyek gyűlnek vagy gyűlhetnek össze. Fontos megjegyezni, hogy a mű meghatározott („zárt”) körben való felhasználása nem engedélyköteles; a törvény által meghatározott esetekben (pl. a

fig. 1.

tanrend részeként tartott iskolai ünnepélyeken) vagy baráti filmezés keretében a mű szabadon felhasználható.

3.2.4. Nyilvánossághoz közvetítés²⁵

Nyilvánossághoz közvetítés **a mű érzékelhetővé tétele távollevők számára.** Erről az esetről akkor beszélünk, ha a művet élvező távoli közönség valamely eszköz révén jut a mű élvezetéhez. Ilyen a televíziós vagy rádiós sugárzás – vagy akár az internetes hozzáférés – a videóhoz, fotóhoz vagy zeneműhöz.

A szerző vagyoni jogaihoz tartozik tehát például a műnek egy fájlcsereelő rendszeren keresztül való közvetítése, valamint internetes szolgáltatón (pl. Youtube, TikTok, Insta, FB) való hozzáférhetővé tétele is.

3.2.5. Átdolgozás

Átdolgozásnak nevezük a mű minden olyan megváltoztatását, amelynek eredményeként az eredeti műből származó más mű jön létre. A mű átdolgozásához minden esetben a szerző (vagy a jogosult) engedélye szükséges. Fontos megjegyezni, hogy az ilyen jellegű felhasználás a mű egységéhez való, személyhez fűződő jogot is érinthet, hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy milyen mértékben, milyen minőségben, illetve hogy esetlegesen milyen más mű felhasználásával dolgozzák át az

²⁵ Szjt. 26 – 28. §-ai.

fig. 2.

eredeti művet. Átdolgozás a mű színpadi, zenei feldolgozása (megzenésítése), megfilmesítése, vagy a filmalkotás átdolgozása (például könyvvé). Átdolgozásnak minősül a mű lefordítása is.

A paródia mint átdolgozás

A Szerzői Jogi Szakértő Testület azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy lehet-e a paródiát a művek átdolgozásának tekinteni. A Testület és a véleményt felhasználó bíróság szerint a paródia minősülhet átdolgozásnak, amennyiben az eredeti mű egyéni, eredeti elemeinek beazonosítható hozzáadásával oly módon hoz létre új művet, hogy a hasonlóság és az eredetitől való tudatos eltérés egyszerre van benne jelen, ezáltal pedig az új mű függetlensége nem állapítható meg.²⁶

Átdolgozni csak olyan alkotást lehet, amely szerzői műnek minősül, illetve csak akkor beszélhetünk átdolgozásról, ha az újonnan létrehozott mű is egyéni, eredeti jellegű, azaz szerzői alkotás. Ha a származékos mű nem tartalmaz új egyéni, eredeti elemet, akkor a létrehozott mű másolatnak (többszörözött műpéldánynak) minősül. (Ha a többszörözött mű felhasználása során az eredeti szerző nevét nem tüntetik fel, jogsértés is megvalósulhat.) Az eredeti és a származékos mű közötti kapcsolat megléte alapozza meg az átdolgozás tényét. Ez azt jelenti, hogy az átdolgozás eredményeként létrejött műben mind az átdolgozott, mind pedig a származékos mű egyéni, eredeti vonásai megjelennek. Ha egyáltalán nem lelhetőek fel

²⁶ SZJSZT – 07/2019 – Képregényfigura karakterelemeinek engedély nélküli felhasználása; BDT2020. 4114.

az eredeti mű egyéni, eredeti vonásai, akkor nem beszélhetünk átdolgozásról, legfeljebb inspirációról, ebben az esetben a felhasználáshoz nincs szükség engedélyre.

3.2.6. A merchandising jog

A merchandising jog a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak (figura) kereskedelmi hasznosítását jelenti, és szintén engedélyhez kötött tevékenység.²⁷

A merchandising jog érvényesítése valósulhat meg például a népszerű *Vuk* című mesefilm nyomán a kis plüssróka forgalmazásával, vagy a *Hupikék törpikék* figuráinak feltüntetésével egyes édességek csomagolásán.²⁸ Kiemelendő, hogy a külföldi kasszasikerek sem jelentenek kivételt, így egy a Marvel univerzumra épülő hazai élménypark, vagy egy üzlethelyiség Disney világát megjelenítő dekorációja is e körbe esik.²⁹

3.2.7. A kiállítás joga

Végül felhasználásnak minősül a kiállítás, amely **képzőművészeti**, illetve egyéb **vizuális műalkotásokra** jellemző felhasználási mód,

²⁷ Sztj. 16. § (3) bekezdés.

²⁸ Lásd bővebben: Timár Adrienn: Filmvászonhősök a szellemi tulajdon labirintusában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/02. sz. pp. 87-127. <https://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2015-02/03-timar.pdf>

²⁹ Timár Adrienn: Ki meséli a mesét, avagy az önálló életet élő karakterek sajátos világa az USA joggyakorlatában. In: Grad-Gyenge Anikó – Kabai Eszter – Menyhárd Attila (szerk.): Liber Amicorum - Studia G. Faludi Dedicata: Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. p. 15. <http://www.eltereader.hu/media/2018/07/Faludi-READER.pdf>

elsősorban a dologi műpéldányok (pl. festmények, szobrok) **bemutatása bármely nyilvános helyen** (pl. galériákban vagy közgyűjteményekben).

Ha a műpéldány nem a szerző tulajdona, a mű kiállításához szükséges a tulajdonos engedélyének megszerzése is; ha pedig az alkotó kíván saját műveiből kiállítást rendezni, a tulajdonos köteles a művet ideiglenesen rendelkezésre bocsátani. A szerző engedélyére pusztán abban az esetben nincs szükség, ha a mű közgyűjteményben van. Ilyenkor is kötelező azonban a szerző nevét feltüntetni az alkotáson.

3.2.8. A követőjog és a fizető köztulajdon

Szintén a vizuális alkotásokhoz kapcsolódóan kell említést tenni az ún. követőjogról³⁰ (*droit de suite*), melynek díját a műkereskedők kötelesek megfizetni a műalkotások értékesítése után (ez a 4.3.-ban tárgyalt jogkimerülés ellentéte). Ez a jog a védelmi idő letelte után is megmarad, fizető köztulajdon (*domaine public payant*) néven.

4. A szerzői jog főbb korlátai

Ahhoz, hogy valakinek a művét felhasználhassuk, főszabályként engedélyt kell kérni a szerzőtől vagy a szerzői jogi jogosultságot gyakorló más személytől vagy szervezettől (pl. közös jogkezelő szervezet). Ez alól a szabály alól azonban vannak kivételek. Idesorolható mindenekelőtt a védelmi idő intézménye, amely a szerzői jogi oltalom fennállásának időtartamával korlátozza a kizárólagos jogok gyakorlását. A szerzői jog korlátai továbbá az egyes felhasználási módokhoz kapcsolódó kivételek, amelyeket más szóval a szabad felhasználás eseteinek nevezünk. **A szabad felhasználás lehetővé tételénél a szerzők és a „befogadói” közösség (nagyközönség), illetve a harmadik személyek érdekei (más szóval: a közérdek) közötti egyensúly megteremtése a cél.** A szerzői jog esetében ilyen „közérdek” tipikusan az oktatáshoz, a művelődéshez,

³⁰ Sztj. 70. §.

a tudományos kutatáshoz vagy a szabad információhoz jutás biztosításához kapcsolódik.

A szerzők jogainak korlátozását megalapozó cél lehet például az alkotótevékenység megkönnyítése (pl. idézés), az iskolai, illetve tudományos munka elősegítése (pl. átvétel), a művek közönséghez juttatásának könnyítése (pl. ideiglenes többszörözés). Kiemelten fontos továbbá a magáncélú – tehát a magáncélból és nem jövedelemszerzés érdekében eszközölt – másolás mint szabad felhasználási eset. A szerző/jogosult a szabad felhasználást lehetővé tevő esetekben köteles eltérni a mű engedély nélküli és ingyenes felhasználását, ugyanakkor elvárás, hogy a felhasználás csak bizonyos korlátok között, kizárólag a biztosítani kívánt célhoz szükséges mértékben és módon, a törvényi feltételek figyelembevételével történjen.

Az alábbiakban a szerzői jogi törvény által meghatározott kivételeket, azaz a szabad felhasználási esetköröket mutatjuk be. E bemutatás nem teljes körű, az ismertetett kivételek a mindennapokban leggyakrabban előforduló példák.

4.1. Védelmi idő

A szerzőt megillető jogok a szerző életében és a halálát követő hetven éven át részesülnek védelemben (védelmi idő). A hetven évet a szerző – illetve ha több szerző volt, akkor az utolsóként elhunyt szerzőtárs – halálát követő év első napjától kell számolni.

A védelmi idő elteltét követően a mű közkinccsé válik: bárki engedély nélkül felhasználhatja, átadhatja stb. Fontos megjegyezni, hogy az elhunyt szerző emlékét sértő magatartás ellen az örökös vagy az érintett közös jogkezelő, illetve érdek-képviselői szervezet a védelmi idő lejártától függetlenül felléphet, ha a magatartás sértené a szerző névfeltüntetési jogát. E szabály biztosítja azt, hogy a védelmi idő lejártát követően se adhassa ki senki a saját neve alatt például a *János vitézt*.

Ha a szerző ismeretlen, a hetven év védelmi időt a mű első **nyilvánosságra hozatalát** követő év első napjától kell számítani. Abban az esetben pedig, ha ismeretlen szerző művét nem egyben, hanem több részben kívánják nyilvánosságra hozni (például egy többkötetes regény esetében), akkor a védelmi időt részenként **külön-külön kell számítani** a nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától.

Public Domain Day

A szerzői jogi védelem az év utolsó napján minden olyan alkotás esetében megszűnik, amelynek utolsó élő szerzője 70 évvel korábban hunyt el. Emiatt minden év január 1-én az Újév mellett a Public Domain Day-t, azaz a Közkincs napját is ünnepelhetjük. Ennek során az adott napon közkinccsé váló műveket veszi számba a kulturális sajtó. Néhány példa a közeljövőben közkinccsé váló művekre:

- ▶ **2021. január 1.:** Bánffy Miklós (1873–1950) magyar író, politikus, az Erdély trilógia, valamint további drámák, novellák és emlékiratok szerzője. George Orwell (1903–1950) angol író, kritikus, újságíró, akinek hírnevet az 1984 és az Állatfarm című regények szereztek. G. B. Shaw (1856–1950) Nobel-díjas ír drámaíró, többek között a Pygmalion és a Szent Johanna című drámák fűződnek nevéhez.
- ▶ **2022. január 1.:** Egry József (1883–1951) expresszionista magyar festő. Az expresszionista és a konstruktív stílusok mentén alakította ki egyedi természetelvű szemléletét.
- ▶ **2023. január 1.:** Molnár Ferenc (1878–1952) író, újságíró, A Pál utcai fiúk (1907) és a Liliom című regények vagy a Játék a kastélyban című színdarab szerzője.
- ▶ **2024. január 1.:** Kálmán Imre (1882–1953) zeneszerző, karmester, a Csárdáskirálynő vagy a Marica grófnő operettek komponistája. Szergej Prokofjev (1891–1953) orosz zeneszerző és zongoraművész, a 20. századi komolyzene egyik meghatározó alakja, a Péter és a farkas szimfonikus mese zeneszerzője.

A **filmek védelmi idejének számítása** 2013 őszén megváltozott, így a szerzőtársak közül csak a film rendezője, a forgatókönyvíró, a dialógus szerzője és a kifejezetten a filmalkotás céljára készült zene szerzője tekintetében kell figyelembe venni a 70 éves időszakot. A **szomszédos jogi teljesítmények** esetében a védelmi idő **ötven év, kivéve a hangfelvétel-előállítók és az előadóművészek, akik esetében hetven év.**

4.2. Szabad felhasználás

Szabad felhasználásról akkor beszélhetünk, amikor a felhasználó a jogszabály felhatalmazása alapján a nyilvánosságra hozott műalkotásokat engedély és díjfizetés nélkül felhasználhatja. A szabad felhasználás esetköreit – szemben a felhasználás körébe tartozó vagyoni jogokkal – kimerítő jelleggel határozza meg a szerzői jogi törvény. Szabad felhasználást a törvény rendszerint a közérdeket vagy valamilyen társadalmi vagy más közösségi érdeket szem előtt tartó célokra való tekintettel enged. Ilyen „közérdek” jellemzően az oktatáshoz, a művelődéshez, a tudományos kutatáshoz vagy a szabad információhoz jutás biztosításához kapcsolódik.

A szerzők jogainak korlátozását indokolhatja az alkotótevékenység megkönnyítése (pl. idézés), az iskolai, illetve a tudományos munka elősegítése (pl. az idézés terjedelmét meghaladó szöveg átvétele), továbbá – a cél által indokolt módon és mértékben – a fogyatékos személyek igényeinek kielégítése vagy a művek felhasználása bírósági vagy hatósági eljárásban, bizonyítási célokra. Kiemelten fontos a magáncélú – tehát a nem jövedelemszerzés érdekében történő – másolás mint szabad felhasználási eset (pl. egy filmről készült másolat, amelyet jogszerűen csak egy természetes személy készíthet a saját céljaira). Fontos esetkör a tájékoztatási célokat támogató szabad felhasználásoké is, amelyek tárgya lehet pl. egy nyilvános előadás vagy egy politikai beszéd.

Szabad felhasználásnak minősül az a fajta előadás is, amelyre például – jövedelemszerzés és a

közreműködők díjazása nélkül – iskolai oktatás keretében és iskolai ünnepélyeken, szociális és időskori gondozásban, nemzeti ünnepeken tartott ünnepségeken, egyházak vallási szertartásain és egyházi ünnepségein kerül sor.

A szerző/jogosult a szabad felhasználás körében köteles tűrni a mű engedély nélküli és ingyenes felhasználását, ugyanakkor elvárás, hogy ez csak az említett korlátok között, **kizárólag a biztosítani kívánt célhoz szükséges mértékben és módon, a törvényi feltételek figyelembevételével** történjen.

A szabad felhasználás esetei többnyire a szerző **vagyoni jogait** érintik, illetve azok gyakorlását korlátozzák. Személyhez fűződő jogok esetében a nyilvánosságra hozatalnak és a névviselés jogának van jelentősége. A szabad felhasználás lehetősége ugyanis minden esetben csak a **már nyilvánosságra hozott művekre vonatkozik.** Olyan cikkből tehát, amelyet azzal a megjegyzéssel küld át a szerző másnak e-mailen, hogy „még nem publikus”, a szerző engedélye nélkül nem lehet idézni vagy átvenni. A névfeltüntetés jogának elsősorban az idézésnél és az átvételnél lehet szerepe: a forrás feltüntetése a szabad felhasználás feltétele, anélkül az idézés vagy átvétel jogsértőnek minősül.

A szabad felhasználás **legfontosabb esetei** a következők:

- ▶▶ magáncélú másolás,
- ▶▶ intézményi célú másolás,
- ▶▶ idézés,
- ▶▶ átvétel,
- ▶▶ nyilvános előadások és politikai beszédek felhasználása tájékoztatás céljára,
- ▶▶ cikkek és műsorok átvétele a sajtó világában,
- ▶▶ egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára,
- ▶▶ előadásokhoz kapcsolódó egyes felhasználások,
- ▶▶ ideiglenes többszörözés.

Az alábbiakban ezeket az eseteket mutatjuk be részletesebben.

4.2.1. Magáncélú másolás

Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az a jövedelemszerzést vagy jövedelemfokozást közvetve sem szolgálja.

A szabad felhasználás egyik fontos esete a természetes személy által magáncélra (azaz saját részre vagy szűk családi, ismerősi kör számára) történő másolás. Magáncélú másolásra a következő korlátokkal kerülhet sor:

- ▶ az **első korlát** a másoló személyére vonatkozik: jogi személy nem készíthet magáncélra másolatot;
- ▶ a **második korlát** a célra vonatkozik: másolni csak magáncélból (vagyis saját vagy ismerősi, baráti műélvezet céljából) lehet, a másolás még közvetve sem szolgálhatja a haszonszerzést (egy DJ nem másolhat CD-t a fellépéséhez);
- ▶ a **harmadik korlát** a személyre és a másolás módjára vonatkozik: más személlyel ugyanis nem lehet másoltatni, amennyiben ez a személy számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra (pl. scannelés pendrive-ra) készíti a másolatot;
- ▶ a **negyedik korlát** műtípushoz kapcsolódó; nem készíthető másolat többek között:
 - ▶ építészeti műről,
 - ▶ műszaki létesítményről,
 - ▶ szoftverről (kivéve a biztonsági másolatot),
 - ▶ digitális adatbázisról,
 - ▶ kottáról;
- ▶ az **ötödik korlát**, hogy a nyilvános előadásról (pl. koncert, felolvasóest, stand-up comedy, mozielőadás) nem készíthető felvétel.
- ▶ a **hatodik korlát** pedig, hogy másolni jogszerűen csak jogszerű forrásból lehet.

Teljes könyvet, illetve folyóiratot magáncélból sem megengedett lemásolni, kivéve **kézzel vagy írógéppel**.

A magáncélú másolás ellenértéke az „üreshordozó-díj”. Az „üreshordozó-díj” célja, hogy a szerzői jog jogosultjainak kompenzációt nyújtson a művek, rögzített előadások, illetve hangfelvételek magáncélú másolása miatt

kiesett bevételekre. A díj nem „büntetés” vagy „adó”, ahogyan a közvéleményben gyakran jellemzik, hanem a szerzői jogi jogosultak által a művek egyébként reálisan nem ellenőrizhető felhasználásához előzetesen nyújtott engedély ellenértéke. Ilyen díjat kell fizetni a belföldi gyártónak vagy az üres hordozókat (olyan digitális adathordozókat, amelyek alkalmasak arra, hogy rajtuk szerzői jogi védelem alatt álló műveket, pl. hangfelvételeket, filmeket, fényképeket stb. tároljanak) az országba behozó, illetve itt először forgalomba hozó személyeknek. A gyakorlatban e díjat egyébként az üres hordozókat (pl. memóriakártya, pendrive stb.) vásárló magánszemélyek fizetik meg, mert ezek összegét az egyébként fizetésre kötelezettek a vételárba belefoglalják. E megközelítés azonban azért megengedett, mivel a tényleges felhasználásokat (a szerzői művek adathordozóra másolását, vagyis a többszörözést) ténylegesen a vásárlók hajtják majd végre. Az üreshordozó-díjak beszedését közös jogkezelő szervezetek végzik, nyilvános díjszabás alapján.

4.2.2. Idézés

Az idézés általánosan bevett lehetőségét a jogszabály a következőképpen határozza meg: **egy mű részlete egy adott műben az eredeti szöveghez hűen és meghatározott célból, a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével, a célnak megfelelő terjedelemben átvehető (idézés).** Az idézés törvényi engedélyezésének célja a művészeti és tudományos gondolatok, vélemények szabad áramlásának lehetővé tétele.

Az idézés **feltételei** a következők:

- ▶ csak a mű részletét lehet felhasználni (a még jogszerűen felhasznált részlet mértéke az idézett, de az idéző mű terjedelmétől is függ: egy vers esetében ez pár sort, esetleg versszakot, míg egy regény esetében akár fél oldalt is kitehet, feltéve, hogy az idéző mű az idézett rész terjedelmét jelentősen meghaladja);

- ▶▶ célhoz kötöttség: idézni az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben lehet (például magyarázó céllal);
- ▶▶ az idézésnek az eredeti szöveghez hűnek kell lennie;
- ▶▶ az idézésnek kizárólag kiegészítő szerepe lehet, azaz nem tölthet be lényegi funkciót;
- ▶▶ idézni csak a forrás (és az ott megjelölt szerző) megjelölésével lehet;
- ▶▶ idézni csak saját műben lehet (ebből következik, hogy szabad felhasználás alapján idézetgyűjteményt nem lehet összeállítani);
- ▶▶ műtípushoz kötöttség: a mű integritásának védelme miatt képző-, fotó- és iparművészeti alkotások esetében nem megengedett az idézés, ugyanis itt felmerül, hogy ez a mű csonkításához, torzításához vezetne.

Az idézés irányulhat akár jövedelemszerzésre is, ami viszont a többi szabad felhasználás esetében nem jöhet szóba. Az idézésnek egyik sajátos műfaja az internetes link használata; ezzel kapcsolatban lásd részletesebben az „Digitális szerzői jog” című fejezetet.

4.2.3. Átvétel

Átvétel az idézést meghaladó mértékű felhasználás, iskolai oktatás vagy tudományos kutatás céljára.

Az átvétel **feltételei**:

- ▶▶ átvenni irodalmi vagy zenei műből, filmből vagy kisebb terjedelmű önálló műből és képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képéből, valamint fotóművészeti alkotásból lehet;
- ▶▶ az átvétel kizárólag a szemléltetés érdekében, iskolai oktatás vagy tudományos kutatás céljára történhet;
- ▶▶ az átvevő művet nem lehet üzletszerűen felhasználni;
- ▶▶ az átvett mű(részlet) szerzőjének azonosíthatósága érdekében ebben az esetben is elengedhetetlen a forrás és a szerző megjelölése.

Az üzletszerűség fennállása az átvétel jellegétől függ. Az adott felhasználó intézmény szervezeti

formája és fenntartásának módja e tekintetben nem döntő tényező. Ebből következik, hogy egy gazdasági társaság is lehet szabad felhasználás alanya, mint ahogy egy nonprofit alapítvány tevékenysége is eshet az üzletszerűség körébe. Az üzletszerűség általában nyereségre való törekvést jelent, gazdasági kockázatvállalás mellett.

Fontos kitétel, hogy a felhasználásnak iskolai oktatás vagy tudományos kutatás célját kell szolgálnia. Az iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha az óvodai nevelésben, az általános iskolai, közép fokú iskolai oktatásban, szakképző intézményben folyó szakmai oktatásban, az alapfokú művészeti iskolai oktatásban vagy a felsőoktatásról szóló törvény hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valósul meg. Így tehát egyrészt fontos az intézmény jellege, valamint az is, hogy a tantervben szereplő célokra történjen a felhasználás (pl. óravázlat elkészítése), és ne tanterven kívüli célokra.

4.2.4. Egyes művek felhasználása tájékoztatás céljára

E szabad felhasználás biztosítja azt, hogy a főként a média révén megvalósuló tömegtájékoztatás sokszínűségét a szerzői jog ne korlátozza, vagyis lehetőség legyen arra, hogy az egyes médiumok más médiumok híreit átvehessék, és így a hírek terjedni tudjanak. Az eset akkor alkalmazható, ha

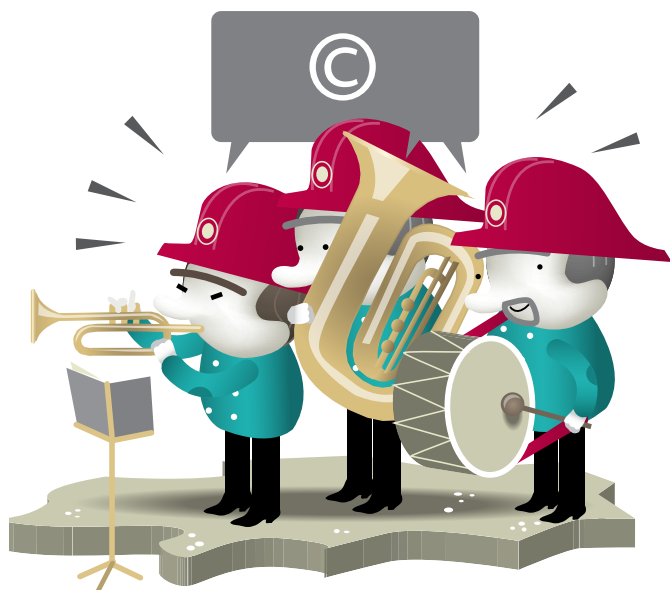
- ▶▶ a műveket csak az időszzerű, napi eseményekkel kapcsolatos tájékoztatás céljára használják fel,
- ▶▶ a felhasználás csak a tájékoztatási cél által indokolt mértékben történik, valamint
- ▶▶ (hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul) a forrást a szerző nevével együtt feltüntetik.

4.2.5. Előadás

A szerzői mű hozzáférhetővé tétele a jelenlevők számára előadóművészi teljesítménnyel és technikai eszközzel – pl. képernyőn keresztül – megvalósuló élő előadás révén.

Az előadás akkor minősül szabad felhasználásnak, ha:

- ▶▶ már nyilvánosságra hozott művet adnak elő,
- ▶▶ az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. A jövedelemszerzés és a jövedelemfokozás kategóriáját a törvény igen tág körben határozza meg: idetartozik a belépti díj szedése, de minden olyan felhasználás is, amely alkalmas arra, hogy a felhasználó a vevőkörét vagy a látogatottságát akár áttételesen növelje (például az üzlethelyiséget látogató vendégeknek vagy más fogyasztóknak háttérzenét szolgáltat, ami hangulati elemként vonzó az ügyfelek számára).
- ▶▶ a közreműködők nem részesülnek díjazásban, és
- ▶▶ az előadásra a következő célokból és/vagy módokon kerül sor:
 - ▶▶ színpadi mű esetében műkedvelő művészeti csoportok előadásán, kiadott szöveg vagy jogosan használt kézirat alapján, feltéve, hogy ez nem ütközik nemzetközi szerződésbe,
 - ▶▶ a törvény által meghatározott körű iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken,
 - ▶▶ szociális és időskori gondozás keretében,
 - ▶▶ vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepségein,
 - ▶▶ nemzeti ünnepeken tartott ünnepségeken, ha a felhasználás nem jövedelemszerzési célú,

- ▶▶ magánhasználatra, valamint alkalomszerűen tartott zártkörű összejöveteleken (ez utóbbi esethez tartozik a cégek, vállalkozások által kizárólag tagjaik, tisztségviselőik, munkavállalóik részére rendezett összejövetel is).

4.2.6. A szabad felhasználások általános többletfeltétele

A szerzői jogi törvény kimerítően határozza meg a szabad felhasználás eseteit. Ez azt jelenti, hogy **az engedély és díjfizetés nélküli felhasználásra csak a törvényben kifejezetten meghatározott esetekben van mód.** Ehhez képest is szűkítő általános szabály, hogy még ha az adott konkrét szabad felhasználási esethez kapcsolódó speciális feltételek teljesülnek is valamely felhasználás során (pl. az idézés a forrás megjelölésével, az eredetihez híven stb. történik), az eset akkor is csak azzal a feltétellel tekinthető szabad felhasználásnak, ha egyébként eleget tesz egy a törvényben általánosan megfogalmazott zsinórmértéknek.

Az egyes szabad felhasználási cselekmények gyakorlását meghatározó általános zsinórmértékként a törvény az alábbi kritériumokat írja elő (ez az úgy nevezett **„háromlépcsős teszt”**):

1. a szabad felhasználásra csak **különleges esetekben kerülhet sor,**
2. a szabad felhasználás **nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására,**
3. **és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit** (pl. a magáncélú másolást nem lehet nagy mennyiségben végezni).
Ezen felül a felhasználásnak **meg kell felelnie a tisztesség követelményének** és a felhasználás **nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.**

Ez a teszt a szabad felhasználás határait jelöli ki a jogosultak és a felhasználók érdekei közötti egyensúly kialakításával. Ezt az egyensúlyt biztosítja az a szabály is, hogy **a szabad fel-**

használásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni. A feltételek teljesülésének vizsgálata az egyes esetekben a bíróság mérlegelésétől függ.

4.3. A jogkimerülés³¹

A terjesztésre vonatkozó kizárólagos jogosultság korlátja az ún. jogkimerülés.

A jogkimerülés lényege, hogy a szerzőnek a mű terjesztéséhez szükséges hozzájárulása ne akadályozhassa a kultúra terjedését. Például a könyvesboltba a könyvek a szerző kiadónak adott engedélye útján kerülnek, majd a könyvesboltból a vásárlóhoz, ugyanakkor a mindennapi életben sok esetben nem itt ér véget egy könyv „útja”. Egy a könyvesboltban beszerzett könyvet ugyanis újból eladhat a tulajdonosa, illetve a jogkimerülés jogintézményének köszönhetően antikváriumban megvásárolhatja más is a szerző újabb engedélye nélkül. Képzőművészeti alkotások műkereskedő közreműködésével történő visszerthes átruházása esetén nem merül ki a terjesztés joga, ilyen felhasználás esetén a követő jog intézménye biztosítja a szerzőnek járó díjazást.

4.4. A szerzői jogok gyakorlásának további jogszabályi korlátai

A szerzői jogok gyakorlásának lehetnek további, az Sztj.-n kívüli, más jogszabályon alapuló korlátai is. A képmáshoz való jog polgári jogi védelme adott esetben például a felhasználás jogszerűtlenségét eredményezheti még akkor is, ha egy adott kép szerzője hozzájárult a művének felhasználásához. A Ptk. szerint ugyanis a képfelhasználás előtt minden esetben szükséges a képen szereplő személy hozzájárulását is kikérni. A 18. évüket be nem töltött szereplők esetén a hozzájárulást a szüleik adják meg.³²

³¹ Sztj. 23. §-ának (5) bekezdése.

³² Ptk. 2:42. §, 2:48. §, 2:52 – 54. §.

5. A szerzői művek felhasználása

A korábbiakban már szó esett a szerzők vagyoni jogairól. A következőkben azt figyeljük meg, hogy miként hasznosulnak ezek a vagyoni jogok: milyen felhasználási módokra miként lehet jogszerűen engedélyt szerezni, vagyis miként történik a szerzői művek felhasználásának engedélyezése. Előjáróban fontos hangsúlyozni, hogy a szerzőt megillető, az előző fejezetben érintett **vagyoni jogok gyakorlása** (vagyis a mű felhasználása és/vagy ennek más számára történő engedélyezése) **nem csak a szerző lehetősége,** hanem más olyan személyé vagy szervezeté is, aki/amely erre a szerzőtől – szerződés alapján – engedélyt kap. Bizonyos esetekben, amikor a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt a jogosulti engedélyezés a gyakorlatban egyedileg nem valósítható meg (pl. hangfelvételek rádiós előadásai esetében nem volna kivitelezhető a rádió számára, hogy valamennyi lejátszott dal szerzőjétől külön-külön engedélyt kérjen), **ún. közös jogkezelő szervezetek gyakorolják a szerzők vagyoni jogait.** A felhasználás engedélyezése fő szabály szerint mindkét esetben ún. felhasználási szerződés révén történik, csak az engedélyt adó személye különbözik. Ez a fejezet a felhasználás engedélyezésére vonatkozó szabályokat mutatja be, azon belül is a felhasználási szerződés, valamint a közös jogkezelés szabályait.

5.1. A felhasználási szerződés³³

A mű felhasználása az egyes vagyoni jogok gyakorlásával valósul meg; a felhasználás célja, hogy a felhasználó a mű élvezetét mások (pl. az olvasók, a zenehallgatók) számára lehetővé tegye.

5.1.1. A felek

Fő szabály szerint a szerző és a művet felhasználni szándékozó személy felhasználási szerződést köt egymással, amelynek lényege, hogy a szerző bizonyos feltételek mellett engedélyt ad művének felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni.

³³ Sztj. 42–55. §-ai, továbbá az 56-57.§-ai a kiadói szerződésről

A felhasználási módok láncolata jó végigkövethető egy-egy mű kapcsán. Mint ahogy a Harry Potter könyvek példája jól mutatja, a Bloomsbury Kiadó, mielőtt kiadta volna a „Harry Potter és a bölcsek köve” című könyvet, a többszörösítésre, illetve a könyv forgalomba hozatala érdekében a terjesztésre is engedélyt kapott a szerzőtől. A külföldi kiadáshoz szükséges engedélyt is külön be kellett szereznie. A Warner Bros.-hoz kerültek a filmes adaptáció jogai, míg a film képi világát a Universal Studios jeleníthette meg élményparkjában és az EA, illetve a Warner Bros. maga a számítógépes játéklapon. A gyerekjátékokat gyártó Mattel nevű cégnek a Harry Potter-figurák gyártásához és forgalmazásához, merchandising jogokra kiterjedő felhasználási szerződést kellett kötnie. A ma talán legfontosabb streaming jogokat 2025-ig szintén a Universal birtokolja, így várhatóan a teljes univerzum a most induló online platformján lesz elérhető.³⁴

A jogszerű felhasználás előfeltétele tehát fő szabály szerint az, hogy a felhasználó a szerzőt, illetve más jogosultat megkeresse, és **engedélyt kérjen az adott felhasználási módra**. A felhasználási szerződéssel **a felhasználó jogosulttá válik** a mű **felhasználására**, azaz az engedélyezett vagyoni jogok gyakorlására, és

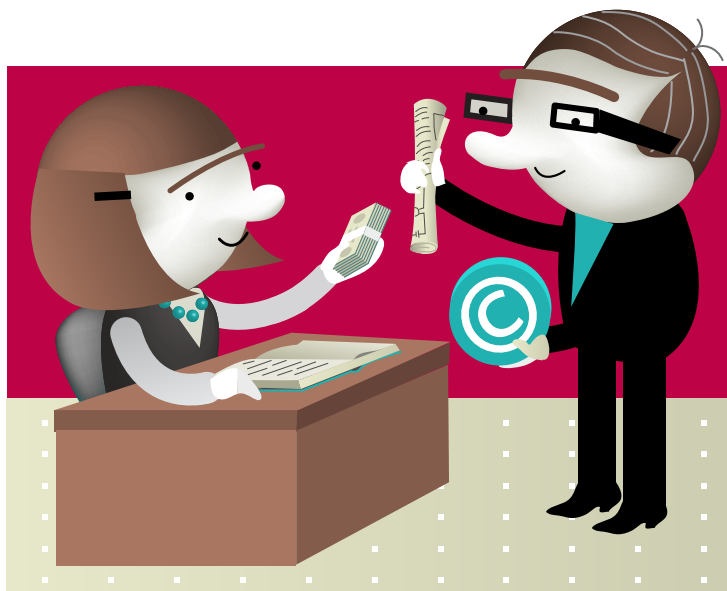
egyben **kötelezetté válik a jogdíj fizetésére**. Így a szerző jogosult jogdíjat érvényesíteni, és egyúttal köteles eltérni, hogy a felhasználó a művét az általa megengedett formában és mértékben felhasználja.

Mint erről korábban már szó esett, szerző csak **természetes személy**, ember lehet. Mindazonáltal a szerzői oldalon állhat a szerzőn kívül más szerzői (vagy kapcsolódó jogi) jogosultságokkal rendelkező személy is, például gazdasági társaság (zeneműkiadó, szoftverfejlesztő cég, rádió vagy televízió szervezet stb.), közös jogkezelő szervezet (ARTISJUS stb.) vagy független jogkezelő (pl. CloudCasting) is.

A felhasználási szerződés másik alanya a **felhasználó**, aki műveket vagy teljesítményeket akar jogszerűen felhasználni. Felhasználó bárki lehet, így természetes vagy jogi személy is.

5.1.2. A forma

A felhasználási szerződést – a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve (pl. szoftver kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén) – írásban kell megkötni.

³⁴ Why 'Harry Potter' Won't Appear On HBO Max Anytime Soon. <https://www.forbes.com/sites/emmapocock/2020/01/23/why-harry-potter-wont-appear-on-hbo-max-anytime-soon/#43e2dace7b19>

E szabály fő célja a felek szerződéses szándékára vonatkozó bizonyítás megkönnyítése. Gyakran fordul elő, hogy a hosszú üzleti kapcsolatra való

tekintettel a felek nem foglalják írásba a felhasználási szerződést. Az írásba foglalás elmaradása a szerződés semmisségét eredményezi. (Ez alól a már teljesített rész képez kivételt, ugyanis az alakítás megsértése miatt semmis szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik.)

A polgári jog általában nem követeli meg egy szerződés érvényességi kellékeként az írásbeli formát. Gondoljunk csak egy fagyalt vagy tömegközlekedési jegy vásárlására, esetleg a taxizásra. E jogviszonyok mind szerződésen alapulnak, de szóban kötöttek, vagy a teljesítésükkel kapcsolatos ráutaló magatartás révén hatályosulnak. Kevés olyan jogviszony van a gyakorlatban, ahol a jogalkotó előírja a szerződés írásba foglalását. Ilyen az ingatlan adásvétel, a házassági vagyoni szerződés, és a felhasználási szerződés is. Az első esetében a jelentősebb érték, a másodikonál a felek bizalmi viszonya, míg ez utóbbinál a szerző gyengébb pozíciója és a hosszú védelmi idő miatti bizonyíthatóság jelentősége áll a szerződések írásba foglalását megkövetelő jogalkotói szándék mögött. Gondoljunk csak el, ha a szerző például harmincéves korában köt szerződést regényének kiadására, és a felhasználási engedély időtartamaként a védelmi időt kötik ki, akkor a szerződés időbeli hatálya száz évnél hosszabb is lehet. Ennek emberöltőn túl is tartó hossza miatt egy szóbeli szerződés tartalmát szinte lehetetlen volna bizonyítani.

5.1.3. A tartalom

A felek a szerződés tartalmát maguk alakíthatják ki. A szerződésben **célszerű meghatározni:**

- ▶▶ a szerző és a felhasználó személyét,
- ▶▶ a művet,
- ▶▶ azt, hogy milyen felhasználásra ad engedélyt a szerző:
 - ▶▶ területi hatály (pl. Magyarország),
 - ▶▶ időbeli hatály (pl. határozott vagy határozatlan időtartam),
 - ▶▶ felhasználási mód (pl. többszörözés),
 - ▶▶ felhasználás mértéke (pl. hány példányban jelenjen meg a könyv),

- ▶▶ milyen ellenszolgáltatást (jogdíjat) ad a felhasználó,
- ▶▶ kizárólagos-e a felhasználási engedély, illetve,
- ▶▶ a felhasználási engedély harmadik személy részére átengedhető-e.

Abban az esetben, ha a szerző és a felhasználó (pl. az író és kiadója) a felhasználási szerződésben valamely fenti kérdésben konkrétan nem állapodik meg, a törvény alábbi kiegészítő rendelkezései lépnek a nem meghatározott rendelkezések helyébe:

- ▶▶ a szerződés keretében adott felhasználási engedély nem kizárólagos,
- ▶▶ az engedély a felhasználás továbbengedélyezésére nem jogosít,
- ▶▶ az engedély keretében végezhető felhasználás Magyarország területére korlátozott,
- ▶▶ az engedély időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik, és
- ▶▶ az engedély a szerződésben megjelölt cél megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználás módjára és mértékére korlátozódik (például online zeneszolgáltatás nyújtására irányuló szerződés esetében többszörözésre és nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételre vonatkozhat, de átdolgozásra vagy terjesztésre nem).

A szerzői jogi törvény a szerző érdekeit védi azzal is, hogy kimondja: minden olyan esetben, amikor a szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, **a szerző számára kedvezőbb értelmezést** kell elfogadni. Ha nem egyértelmű, hogy a felhasználó a megrendelt fotókat csak nyomtatásban használhatja-e fel, vagy online magazinban is, és ez a szerződés célja alapján sem állapítható meg egyértelműen, akkor e kiegészítő értelmezési szabály szerint a szerző „javára” kell dönteni a szerződésértelmezési kérdésben. A megállapodás pontos és egyértelmű megfogalmazása tehát elsősorban a felhasználó érdeke.

A törvény ismeri az ún. kizárólagos felhasználási engedély fogalmát. Amennyiben a szerző egy adott felhasználónak

kizárólagos felhasználási engedélyt ad, akkor a későbbiekben csak ez a felhasználó használhatja fel a művet, a szerző további felhasználási engedélyt sem másnak nem adhat, sem maga nem használhatja fel, kivéve, ha ezt a szerződésben kikötötték. Ha a felhasználó kizárólagos jogot akar szerezni, erről a szerzővel **kifejezetten meg kell állapodni, és e körülményt a szerződésbe kell foglalni.** (Vannak azonban olyan esetek, amikor a törvény az életszerűséget követve a felhasználást automatikusan kizárólagosnak tekinti: ilyen például a kiadói szerződés. Ekkor a szerződésben annak kikötése szükséges, ha az engedély célja nem kizárólagos engedély adása.)

5.1.4. Az életműszerződés tilalma

Jogtörténeti előzmények alapján a törvény megtiltja, hogy valamely felhasználó olyan szerződést kössön a szerzővel, amely meghatározhatatlan számú, jövőben megalkotandó műre vonatkozik. A szerző munkásságának egész életére történő megvásárlására, vagyis ún. életműszerződés kötésére tehát nincs lehetőség. Arra azonban van mód, hogy adott műtípus tekintetében meghatározott számú alkotás jövőbeli elkészítésében a szerző a felhasználóval megállapodjon (pl. két éven belül a szerző két novellát és egy regényt készít el és ad át meghatározott felhasználásra a kiadónak).

5.1.5. A jogdíj

A felhasználási szerződés fontos eleme a jogdíj, azaz a felhasználásért fizetendő ellenszolgáltatás mértékének meghatározása. A jogdíj mértékére iránymutatásul szolgálhat az a rendelkezés, miszerint a jogdíjnak – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.

A díjfizetés szerződésben történő kikötésének lehetőségei a következők:

- ▶ a felhasználó fizetheti a díjat egy összegben (egyösszegű díjazás);
- ▶ a felek megállapodhatnak a felhasználáshoz igazodó rendszeres díjazásban, például minden eladott könyv után adott összegben (százalékos díjazás);
- ▶ a felek megegyezhetnek ezek kombinációjában is (egyösszegű és százalékos díjazás).

Elsősorban a könyv- és a zeneiparban, valamint a grafika területén alakultak ki díj-megállapítási módok. Természetesen a díjazás mértékére kiható körülmény lehet a felhasználás földrajzi területének nagysága (egy helysége, egy országra, egy régióra, egy földrészre korlátozódó vagy korlátlan területre szóló felhasználás), a felhasználás időtartama (pl. egy alkalomra, egy évre vagy meghatározatlan időre – lényegében a teljes védelmi időre – szóló felhasználás) vagy a felhasználás módja (pl. célhoz kötött, nem meghatározott célú vagy az átdolgozás jogát magában foglaló felhasználás). Nyilvánvalóan amennyiben egy könyvre vonatkozó felhasználási engedély magában foglalja a megfilmesítési jogot, úgy a szerző magasabb jogdíjat követelhet. A díjazásról a **jogosult csak kifejezett nyilatkozással mondhat le.**

„Bestseller klauzula”³⁵

Képzeljük el, hogy Példa Pál középiskolai matematikatanár régen dédelgetett romantikus regény-álmát végre papírra veti. A kiadást egy könyvkiadó vállalja, a felhasználási szerződésben egy szerényebb összegű felhasználási díjban állapodnak meg az elsőkönyves szerzővel. Megjelenik a könyv, a dolgok azonban váratlan fordulatot vesznek, és az eladások minden reményt fölülmúlnak, Példa Pál ünnepest szerző lesz. Pál fejébe azonban szöveget üt valami: a kiadó a sikerének köszönhetően sokkal nagyobb bevételhez jutott, mint amennyire számítottak, ám a felhasználási szerződés mégis egyszeri díjazásban, egy összegben állapította meg a műért a szerzőnek járó felhasználási díjat. Pál segítségére szerzői jogi törvényünk úgynevezett „bestseller klauzulája” lesz: a bíróság kérelemre módosíthatja a felhasználási szerződést, ha az a szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét azért sérti, mert a mű felhasználása iránti igény szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség (értékaránytalanság) feltűnően nagygyá válik. Így tehát a Pál és a kiadó közötti szerződést a bíróság akként módosíthatja, hogy Pál a neki járó méltányos díjazást a korábbi szerződéses megállapodás ellenére is megkaphatja.

³⁵ Sztj. 48. §.

5.1.6. Nevesített szerződéstípusok

A könyvkiadás esetében a kiadó ún. **kiadói szerződést**³⁶ köt a szerzővel. A kiadói szerződés a szerzőt arra kötelezi, hogy művét a kiadó részére átadja, a kiadó pedig jogosult a művet kiadni és forgalomba hozni azzal, hogy a szerzőnek jogdíjat köteles fizetni.

A filmelőállító a filmalkotás szerzőivel (leggyakrabban a rendezővel, az operatőrrel, a forgatókönyvíróval és a zeneszerzővel) a filmalkotás létrehozataláról **megfilmesítési szerződést**³⁷

³⁶ Sztj. 56–57. §.

³⁷ Sztj. 66. §.

köt. A filmelőállító e szerződés útján megszerzi a felhasználási és a felhasználás engedélyezésére vonatkozó jogot.

Az **építészeti alkotásra vonatkozó felhasználási szerződés** az építész és a megrendelő között jön létre. Az alkotás fogalma kettős jellegű, beletartozik a terv és az épület is, illetve az épületen belül szerzői mű a tér minden egyéni, eredeti alakítása.

A közös jogkezelés

Párizs, az 1800-as évek eleje... Két francia zeneszerző beszélget (Paul Henrion és Victor Parizot) a kor egyik közkedvelt zenés kávéházában, a Les Ambassadeurs-ben. A zenekar egyszer csak az ő zenéiket kezdi játszani. Paul és Victor úgy dönt, nem fizetik ki a vacsorát, mivel egy fillért sem kaptak a műveik után. Felmerül bennük, hogy más vendéglátóhelyeken is előfordulhat ugyanez, aminek folyamatos ellenőrzésére önmaguk ketten képtelenek. Ezt követően alakul meg az első közös jogkezelő szerv.³⁸

³⁸ Mihály Ficsor: Collective Management of Copyright and Related Rights. Geneva, WIPO, 2002. p. 19. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/855/wipo_pub_855.pdf

Vannak olyan esetek, amelyeknél a felhasználó **elektronikus úton** kapja meg az engedélyt a mű felhasználására (pl. az általános szerződési feltételeknél található ikonra kattintással). Erre tipikus példa lehet a szoftverhasználat, a számítógépes játékokhoz való hozzáférés stb. Az engedélyezés mind kereskedelmi, mind nem kereskedelmi módon történhet. Az új Ptk. szabályai már az ilyen eseteket is írásbeli szerződéskötésnek ismerik el, így nem szükséges a szigorúan vett írásbeliség.³⁹

5.2. A közös jogkezelés fogalma és célja

A közös jogkezelő szervezetek **olyan társadalmi szervezetek, egyesülések, amelyek a szerzőket (és a szomszédos jogi jogosultakat) tömörítik abból a célból, hogy e szervezeteken keresztül gyakorolhassák**

bizonyos szerzői (és szomszédos) jogait.

Közös jogkezelő szervezet akkor gyakorolhatja a szerzői jogokat, ha az engedélyezett felhasználás jellege, illetve körülményei miatt a szerzők, egyéb jogosultak ezeket egyedileg nem gyakorolhatják. A közös jogkezelő szervezetek a szerzőkkel kötött szerződés vagy jogszabályi felhatalmazás alapján képviselhetik a jogosultakat. A közös jogkezelés elsősorban azokon a területeken létezik, ahol sem a szerzők nem képesek egyenként ellenőrizni a felhasználásokat, sem a felhasználóknak nem nyílik lehetőségük arra, hogy egyenként megkeressék a szerzőket azért, hogy engedélyt kérjenek tőlük. A „hagyományos” közös jogkezelő szervezetek mellett bizonyos tevékenységeket ún. független jogkezelők is végezhetnek. A közös jogkezelő szervezet vagy a tagok tulajdonában (ellenőrzése alatt) áll, vagy non-profit jellegű, míg a „független”, üzleti jogkezelő szervezetre ezek a feltételek nem vonatkoznak. Amint a nevékből is adódik, a független jogkezelők nem „közös” jogkezelők, és a jogosultjaiktól „függetlenek”, tehát a főbb döntéseket nem a jogosultak, hanem

³⁹ Ptk. 6:82–6:85. §.

az üzleti alapon eljáró szervezet vezetői hozzák. Független jogkezelőre lehet példa egy színházi ügynökség, amely eddig például „nagyjogos” (nem közös jogkezelésbe tartozó) színpadi művek jogait képviselte.

A közös jogkezelő szervezetekről és független jogkezelő szervezetekről **a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nyilvántartást vezet.**

A **közös jogkezelő szervezetek** nemcsak a magyar jogosultak részére gyűjtik be **a jogdíjat** a magyarországi felhasználások után, hanem a **külföldi jogosultak számára is.** Például az AC/DC dalok magyarországi zenefelhasználásai után járó szerzői jogdíjakat az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület begyűjti, átutalja az AC/DC-t képviselő közös jogkezelő szervezetnek, aki aztán felosztja és kifizeti az AC/DC dalok szerzőinek.

5.2.1. A közös jogkezelő szervezetek feladatai

A közös jogkezelő szervezeteknek sokfajta feladatot kell ellátniuk. Így általában ők végzik

- ▶▶ a felhasználás engedélyezését,
- ▶▶ a felhasználás feltételeinek és a jogdíj összegének (azaz díjszabásoknak) a megállapítását,
- ▶▶ a jogdíj beszedését,
- ▶▶ a díjak felosztását a jogosultak között, és adott esetben
- ▶▶ a jogok érvényesítését is (azaz a jogosulatlan felhasználók ellen pert indítanak).

5.2.2. Milyen területen beszélhetünk közös jogkezelésről?

A közös jogkezelő szervezetek csak a vagyoni jogok gyakorlását láthatják el, a személyhez fűződő jogok gyakorlása mindig a szerzőnél vagy jogutódjánál marad. A gyakorolt vagyoni jogok körében viszont az átdolgozás kivételével lényegében minden felhasználási módra találhatunk példát amikor az engedélyt közös jogkezelő szervezet adta.

A műtípusok közül a zeneművek felhasználásának engedélyezése a leggyakoribb, de jellemzően közös jogkezelés a következő műtípusok esetében is előfordul:

- ▶▶ irodalmi művek,
- ▶▶ képzőművészeti alkotások,
- ▶▶ filmalkotások,
- ▶▶ előadóművészi teljesítmények,
- ▶▶ hangfelvételek.

Kisjogos műveknek azokat az alkotásokat szokták nevezni, amelyek egyes felhasználásaira az engedélyt a közös jogkezelő szervezettől lehet beszerezni (pl. zenemű sugárzása rádión).

Nagyjogos műveken azokat az alkotásokat kell érteni, amelyeknél a felhasználási engedélyt nem a közös jogkezelő szervezettől, hanem a jogosulttól lehet beszerezni (pl. színdarab, opera, operett, musical, show, cirkuszi előadások). A körülmény, hogy valamely műtípus képviselőinek nincs közös jogkezelő szervezete, csupán annyit jelent, hogy annak a műtípusnak a felhasználását jellemzően közvetlenül maga a szerző szokta engedélyezni (pl.: szoftver), és/vagy esetükben eleve nem valósul meg tömeges felhasználás (pl.: épület, szobor).

5.2.3. Díjszabás

A közös jogkezelő szervezet a kezelésébe tartozó mű- és teljesítményfajták esetében évente állapítja meg az egyes felhasználási módok alkalmazásakor fizetendő díjakat (díjszabás) és a felhasználás egyéb feltételeit. A díjszabásokat egy eljárás keretében az igazságügyi miniszter hagyja jóvá, és ezt követően a *Magyar Közlöny* mellékletét képező *Hivatalos Értesítőben* jelennek meg.

Sűrű fillér, ritka forint

Manapság a lakosság nagy része valamilyen online felületet igénybe véve hallgat zenét akár a munkahelyén, akár útközben. Ilyen online felületeket biztosítanak a streaming oldalak is, amelyek a zeneszámok letöltését nem engedik, de rajtuk keresztül a dalok meghallgathatók. Ezeknek a szolgáltatásoknak általában vagy fix díjuk van, vagy ingyenesek, ám ez esetben a szolgáltatók az oldallal elért reklámbevételekből tartják fenn magukat. Az oldalak üzemeltetői fizetnek a programozóknak, a designereknek, a marketingeseknek – így egyértelmű, hogy azoknak a művészeknek is jár a díjazás, akiknek a műveit szolgáltatják zenehallgatásra. Az ARTISJUS „on-demand” díjszabásában találunk adatokat arra, hogy mennyit is kell fizetniük a zeneszolgáltató cégeknek a szerzők részére: a bevétel 10%-át, de minimum zeneszámonként 2 Ft-ot. Az ARTISJUS ezt az összeget gyűjti be és fizeti ki a szerzőknek.

Az egyes országok jogdíjtarifái az eltérő hagyományok, a sajátos helyi árviszonyok, a fogyasztói szokások és más helyi körülmények eredményeként jelentős eltéréseket mutatnak. Ennek ellenére a szerzői jogban nemzetközi követelménnyé vált az ún. 10%-os elv, vagyis az a szabály, hogy a felhasználók a mű hasznosítása révén szerzett összes bevétel kb. 1/10 részéről kötelesek lemondani a szerzők és egyéb jogosultak javára.

5.2.4. A magyar közös jogkezelő szervezetek

Jelenleg kilenc közös jogkezelő szervezet szerepel az SZTNH nyilvántartásában.⁴⁰

A közös jogkezelő szervezetek bevételei az általuk a műfelhasználások után, a díjszabásaik alapulvételeivel a jogosultak részére beszedett jogdíjakból állnak. Az így képzett bevételeket működési költségeik levonása után felosztják a jogosultak között. A legnagyobb mértékű jogdíjat a kilenc közös jogkezelő szervezet közül évről évre a legismertebb szervezet, az ARTISJUS kezeli. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy tevékenységét az egyik legpopulárisabb kulturális iparág, a zene területén végzi, másrészt pedig annak, hogy a zenei területen többfajta vagyoni jog tartozik közös jogkezelés alá, mint más területeken.

5.2.5. A közös jogkezelő szervezetek felügyelete és nyilvántartása

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) többféle feladata van a szerzői jog területén.

Az SZTNH:

- ▶ vezeti a közös és a független jogkezelő szervezetek nyilvántartását,
- ▶ felügyeletet gyakorol a közös jogkezelési tevékenység felett, valamint
- ▶ előkészíti a közös jogkezelő szervezetek díjszabásainak miniszteri jóváhagyását.

5.3. Az árva művek felhasználásának engedélyezése

A művek, teljesítmények jogszerű felhasználása a szerzői jogi jogosultak engedélye alapján vagy – mint ez az előzőekből kiderült – szabad felhasználás révén lehetséges. Az engedély kérése azonban bizonyos esetekben nehézségekbe ütközhet. Előfordulhat, hogy a művet felhasználni kívánó személyek nem tudják megtalálni a szerzőt, akitől az adott mű jogszerű felhasználásához szükséges engedélyt be kellene szerezni.

E helyzet feloldására a jogszabály megoldási lehetőséget biztosít, amikor az **ún. árva művek felhasználásának részletes szabályait meg-**

⁴⁰ <http://kjk.sztnh.gov.hu/>

állapítja.⁴¹ Árva műnek minősül az a mű vagy előadóművészi teljesítmény, amelynek szerzője, kapcsolódó jogi **jogosultja ismeretlen, vagy ismeretlen helyen tartózkodik.** Abban az esetben, ha a művet felhasználni kívánó egy hatósági eljárás keretében a SZTNH előtt igazolja, hogy a szerző/jogtulajdonos felkutatására irányuló, gondosan lefolytatott keresése nem vezetett eredményre, **kérelemére az SZTNH engedélyt ad a mű felhasználására.** Az SZTNH hatósági eljárást folytat le, amelyért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni. Fontos megjegyezni, hogy az engedély pusztán meghatározott korlátok mellett biztosítja a jogszerű felhasználást. Így a felhasználó nem dolgozhatja át a művet (pl. egy szépirodalmi mű esetében nincs lehetőség a megfilmesítésre), csak Magyarországon használhatja fel, továbbá az engedély határozott időre, azaz öt évre szól. Az átdolgozási kérelem szabályai alól kivételt képeznek az építészeti alkotások, amelyek esetében – a tulajdonos kérése esetén – a Hivatal engedélyt adhat az átdolgozásra. Végül az engedély a felhasználó személyéhez kötött, azaz nem ruházható át, valamint a felhasználó további engedélyt harmadik személy részére nem adhat.

5.4. A munkaviszony keretében létrehozott mű

Sajátos eset áll fenn a munkavállaló szerző és a munkáltató felhasználó között.

A szerzői jogi törvény értelmében – eltérő megállapodás hiányában – a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelezettsége.

A munkáltató jogszerzéséhez három feltételnek kell teljesülnie:

1. a mű létrehozása a munkavállaló munkaköri kötelezettsége;
2. a felek között nem létezik a törvényi rendelkezésektől eltérő megállapodás;
3. a szerző az elkészült művet a munkáltatójának átadja.

A munkaviszonyban létrejött mű esetében – a felek között kötött eltérő rendelkezés hiányában – a munkáltató a következőkre jogosult:

- ▶ felhasználhatja (pl. lemásolhatja, terjesztheti) a művet,
- ▶ harmadik személynek engedélyt adhat a mű felhasználására, illetve
- ▶ jogait másra átruházhatja.

Az első esetben, tehát a mű felhasználásakor a szerzőt nem illeti meg külön díjazás, ugyanis a jogdíj a munkabérének része. Ha azonban a munkáltató harmadik személynek engedélyt ad a felhasználásra, illetve a vagyoni jogokat átruházza, a szerző-munkavállalót külön díjazásban kell részesíteni (kivéve az adatbázis, illetve a szoftver esetében). Ettől csak a munkavállaló kifejezett írásos lemondása alapján lehet eltérni.

Sok esetben veszélyt jelenthet, ha egy cég sikeres alkalmazottja (pl. tervező) munkahelyet vált, és a terveket a korábbi munkahelyéről elviszi az új vállalathoz. Ennek megakadályozására a munkáltatónak érdemes olyan megállapodást kötnie a munkavállalóval, amely korlátozza ebben.

A felsőoktatási intézmények hallgatói és oktatói esetében az egyetemek szellemi tulajdon-védelmi szabályzatai rendelkezhetnek az ott létrehozott szellemi alkotások felhasználhatóságáról, illetve az egyetem jogszerzéséről.

⁴¹ Sztj. 41/A – 42/K. §.

Nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetek

ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (ARTISJUS)	feladata a zeneszerzők, zeneszövegírók, zeneműkiadók és irodalmi szerzők közös jogkezelés körébe vont szerzői jogainak érvényesítése, valamint nyilvántartás vezetése a művekről, a jogutódokról és örökösökről
DIGITALFILM Filmalkotók Magyarországi Digitális Jogkezelő Egyesület	feladata a filmalkotások speciális nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezése a filmelőállítók nevében
HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület	a képző-, ipar- és fotóművészek közös jogkezelés körébe vont szerzői jogainak érvényesítését látja el
FILMJUS Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete	az audiovizuális művek szerzői (pl. rendező, operatőr) és a filmelőállítók közös jogkezelés körébe vont szerzői jogainak érvényesítését látja el
Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület (EJI)	az előadóművészek közös jogkezelés körébe vont szomszédos jogainak érvényesítéséért felel
Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület (MAHASZ)	a hangfelvétel-előállítók közös jogkezelés körébe vont szomszédos jogainak érvényesítését végzi
Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület (MISZJE)	az irodalmi művekkel és a kottában rögzített zeneművekkel kapcsolatban a nyilvános haszonkölcsönzési jog érvényesítéséért felel
Magyar Reprográfiai Szövetség (RSZ)	a szerzői művek fénymásolása vagy más hasonló módon történő magáncélú másolása után a szerzőket, valamint a művek kiadóit megillető jogdíjigényeket érvényesíti
Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete (MASZRE)	az egyesület az irodalmi és szakirodalmi szerzőket és könyvkiadókat megillető reprográfiai jogdíjakat osztja fel
Repropress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Szövetsége (REPROPRESS)	az időszaki lapok kiadóit megillető reprográfiai jogdíjakat osztja fel

Nyilvántartásba vett független jogkezelő szervezetek

MPLC Magyarország Kft.	a repertoárja részét képező filmalkotások nyilvános előadását engedélyezi
CloudCasting Kft.	a repertoárja részét képező zeneművek nyilvános előadását engedélyezi

5.5. A felhasználási szerződés a gyakorlatban

FELHASZNÁLÁSI SZERZŐDÉS

Szerző alatt egyaránt érteni lehet a szerző jogutódját, törvényes képviselőjét, munkáltatóját, a közös jogkezelő szervezeteket, illetve a szerzői jog más jogosultját is.

Felhasználó természetes és jogi személy is lehet.

A szerzői mű vagy szomszédos jogi teljesítmény megnevezése.
Felhasználási szerződéssel adható engedély a mű sajátos címének felhasználásához, valamint a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak (karakter) kereskedelmi hasznosításához (merchandising) is.

A felhasználási engedély földrajzi területét határozza meg, műtípustól függően lehet város (színdarab), ország vagy akár egy adott nyelvi verzióra szóló regionális korlátozás.

A felhasználási engedély időtartamát is meg kell határozni, ami lehet

- egyszeri kiadás X időre, vagy amíg el nem fogy,
- meghatározott időre,
- szólhat a teljes védelmi időre.

Célszerű meghatározni, hogy az adott művet a felhasználó

- hány példányban adhatja ki,
- hány alkalommal játszhatja le a TV-ben,
- adhatja elő koncerten,
- hány letöltésig lehet fent az interneten stb.

A tiszteletpéldányok számát vagy a szerző vásárlási kedvezményét is érdemes tisztázni. A kiadó által jogszabály alapján teljesítendő kötelezpéldányok az engedélyezett példányszámon felül értendőek.

Tételesen érdemes meghatározni a vagyoni jogok/felhasználási módok felsorolásával, hogy mit engedünk a felhasználónak.

Mivel a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására, ezért ha releváns, akkor itt érdemes kitérni arra is, ha engedélyt kívánunk adni a mű átdolgozására (fordítás, megfilmesítés, megzenésítés).

A szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módra vonatkozó felhasználási engedély érvényesen nem adható.

amely alulírott napon és helyen egyrészt a

Név:

Születési név:

Születési hely és idő:

Lakcím:

Adóazonosító jel:

TAJ-szám:

mint szerző (a továbbiakban: **Szerző**),

másrészt pedig a

Cégnév:

Székhely:

Cégjegyzékszám:

Adószám:

Képviselő:, tisztség:, mint felhasználó

(a továbbiakban: **Felhasználó**);

Szerző és Felhasználó (a továbbiakban együttesen: **Felek**)

között az alábbi tartalommal jött létre.

1. A SZERZŐDÉS TÁRGYA

1.1. A Felek megállapodnak, hogy a Szerző a című, műtípusba tartozó művének (a továbbiakban: Mű) felhasználására a Felhasználó részére a jelen felhasználási szerződésben (a továbbiakban: Szerződés) foglalt feltételek szerint engedélyt ad.

1.2. A Mű jelen Szerződés szerinti felhasználásáért a Felhasználó a 3. pontban meghatározott felhasználási díj fizetésére köteles.

2. A FELHASZNÁLÁSI ENGEDÉLY TERJEDELME

2.1. A jelen Szerződés alapján a Felhasználó a Művet jogosult:

a) [például Magyarország] területén,
b) a Szerződés aláírásától/a mű elfogadásától számított számított évig,
c) példányban,

- a. többszörözni
- b. és a többszörözött példányokat terjeszteni,
- c. továbbá a Művet egy darab weboldalon keresztül a nyilvánosság számára oly módon hozzáférhetővé tenni, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

... további vagyoni jogok...

... az Sztj. szerződéspótló rendelkezései ...

2.2. A 2.1 pont szerinti felhasználási engedély **nem kizárólagos**, és harmadik személy részére nem átruházható.

Ha a szerződésünk pontatlan lenne, akkor az Sztj. általános szabálya érvényesül:

- jogszabály vagy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a felhasználási engedély Magyarország területére terjed ki és időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik.
- Ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.

A felhasználó nem adhatja tovább az engedélyt

A nem kizárólagos azt jelenti, hogy a szerző maga is felhasználhatja a művet, és másnak is adhat további felhasználási engedélyt.

2.3. A 2.1 pont szerinti felhasználási engedély kiterjed arra is, hogy a Felhasználó a Művet számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra másolja, amennyiben ez a 2.1 c) pont szerinti felhasználáshoz szükséges.

2.4. Szerző vállalja, hogy a Művet többszörözésre **alkalmas formátumban** a jelen Szerződés megkötésével egyidejűleg Felhasználó részére átadja.

3. FELHASZNÁLÁSI DÍJ

3.1. Felhasználó a 2. pont szerinti felhasználási jog ellenértékéért köteles Ft összegű felhasználási díjat (a továbbiakban: Díj) megfizetni Szerző részére a jelen Szerződés aláírásával egyidejűleg. A Díj megfizetése a felhasználás megkezdésének feltétele.

3.2. A díj a következő arányban oszlik meg:

- a mű Szerző általi elkészítéséért: a teljes díj X%-a
- a felhasználási engedélyért: a teljes díj X%-a.

3.3. A Felek egybehangzóan kijelentik, hogy a 3.1 pontban meghatározott Díjat a Felhasználó által a **felhasználással kapcsolatban elérhető bevétellel arányosnak tekintik.**

4. JOGSZAVATOSSÁG

4.1. Szerző kijelenti, és szavatolja, hogy a Mű a saját alkotása, amelyen nem áll fenn harmadik személynek olyan joga, amely a Mű jelen Szerződés szerinti felhasználását **korlátozná vagy akadályozná.**

4.2. A jelen 4. pont szerinti szavatossági kötelezettség megsértéséből eredő valamennyi kárért való felelősség a Szerzőt terheli, és köteles a Felhasználóval szemben harmadik személyek által érvényesített bármilyen igény esetén Felhasználó helyett közvetlenül helytállni.

5. EGYÉB RENDELKEZÉSEK

5.1. A jelen Szerződésben nem rendezett kérdésekben a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény rendelkezései az **irányadók.**

5.2. Amennyiben a jelen Szerződés bármely rendelkezése érvénytelen lenne, az nem érinti a teljes Szerződés érvényességét. A Felek ebben az esetben az érvénytelen rendelkezés helyett olyan rendelkezést alkalmaznak, amely a Szerződés szerinti célnak megfelel.

5.3. A Felek a jelen Szerződéssel kapcsolatos jogvitákra a Szerző lakóhelye szerint illetékes bíróság illetékességét kötik ki.

5.4. **[A névfeltüntetés gyakorlásának módja]**

5.5. **[Jogérvényesítés]**

....., év hó napján.

.....
Felhasználó

.....
Szerző

Jelen felhasználási szerződés-minta kizárólagosan oktatási szemléltetési célra készült, így a benne szereplő rendelkezések és megjegyzések kizárólag tájékoztató jellegűek, nem tekinthető teljes körűnek és nem tekinthető az SZTNH jogi tanácsának vagy hivatalos álláspontjának!

Ugyancsak érdemes lehet a szerződésben rendelkezni arról, hogy egy esetleges jogsértés esetén melyik fél és milyen sorrendben köteles/jogosult a jogsértővel szemben fellépni.

Kizárólagos felhasználási engedély esetén a felhasználó (pl. kiadó) felhívhatja a szerzőt, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha a szerző nem intézkedik, a jogszerző (felhasználó) saját nevében felléphet a jogsértés miatt.

Nem kizárólagos felhasználási engedély esetében a jogszerző (felhasználó) csak a szerződés kifejezett rendelkezése alapján léphet fel.

Jövőben megalkotandó mű esetén érdemes a kijavítás és elfogadás szabályait is a szerződésben rendezni. Sztj. 49. §

A felhasználási szerződésben érdemes a mű technikai paramétereire is kitérni: milyen fájlformátum (tiff, indd, docx, pdf, wav), felbontás, RGB vagy CMYK színrendszer stb.

A jogdíj mértékéről, esedékességéről, részletekben történő fizetéséről, előleg stb. a felek szabadon állapodhatnak meg.

Ingyenes szerződés esetén is szükséges felhasználási szerződést kötni, ilyenkor utalni kell a szerződésben az ingyenességre!

A felhasználási szerződésekben gyakran nyilatkozni kell, hogy jövőben megalkotandó mű esetén a jogdíj mekkora része az, ami a mű létrehozásáért jár és mekkora az, ami a felhasználási engedély átengedéséért jár. Ezt jellemzően 70-30%-ban szokták megadni. Már meglévő mű esetében (másodfelhasználás, örökösök, közös jogkezelő szervezetek engedélyei) a díj 100%-ban az engedély ellenértékének tekinthető.

[Érdemes tudni, hogy a szerzői jogdíj nem járulékköteles, így nem képezi nyugdíjjárulékalapját sem. Ezért fordulhat elő, hogy nagyobb jogdíjjövedelemmel rendelkező alkotóknak a nyugdíja viszonylag alacsonyabb.]

Fő szabály szerint a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Sztj. 16.§ (4)

Fontos kiemelni, hogy például egy szoftver vagy egy gyógyszer csomagolása esetén a tervezőgrafikus jogdíja nem az adott termék vagy szolgáltatás végső kereskedelmi árával kell arányban álljon.

Nincs például korábban adott kizárólagos vagy nem kizárólagos engedély.

Nincs a műben ihletet vagy idézést meghaladó mértékű átvétel, azaz minden része csak és kizárólag az enyém (vagy másé, de jogosult vagyok azt továbbengedélyezni).

Fontos szerzői jogi alapelvek, hogy ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Sztj. 42. § (3) Ezért nem szabad mintaszerződésekre hagyatkozni, hanem minden esetben érdemes „jogosulti” vagy „felhasználói” fejjel végiggondolni, mit akarsz kezdeni az adott művel.

Jogosulatlan lehet a felhasználás akkor is, ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet!

A szerződésben a felek arra is kitérhetnek, hogy fel legyen-e tüntetve a szerző neve (vagy álneve), és ha igen, akkor hol és milyen módon. A szerző kérheti, hogy a nevét egyáltalán ne tüntessék fel.

6. Digitális szerzői jog

Az internet új keretekbe helyezte a szerzői jogot. Bár a napról napra fejlődő technológiát a jog nehezen követi, bizonyos tendenciák már megfigyelhetők. E fejezetben egyes konkrét problémákon keresztül mutatjuk be az internettel kapcsolatban felmerülő legfontosabb szerzői jogi kérdéseket és válaszokat.

6.1. Vagyonilag az interneten

6.1.1. A digitális többszörözési jog

A digitális többszörözés (digitalizálás) a fizikai formában található művek digitális formába történő átalakítását (pl. nyomtatott könyv beszkenelése), valamint digitális művek másolását jelenti. Így válik lehetővé e művek tárolása elektronikus eszközön, valamint hozzáférhetővé tétele számítógépes hálózaton.

6.1.2. A nyilvánossághoz közvetítés joga

A művek internetre való feltöltését igen nyakatekerően fogalmazza meg a szerzői jog. A törvényben e felhasználási mód az ún. nyilvánossághoz közvetítés egyik formája: *„amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg”*. Ez mindössze annyit jelent, hogy a mű internetre való feltöltéséhez a szerző engedélye szükséges, akár csak a könyvként vagy DVD-n való kiadásához. A későbbiekben e kifejezést az egyszerűség kedvéért online hozzáférhetővé tételi jognak nevezzük.

Ismerkedjünk meg az **online hozzáférhetővé tétel** két fajtájával:

1. **streaming típusú** (azaz lehívásra történő hozzáférhetővé tétel). Ebben az esetben a felhasználók műsorfolyamok közül választhatnak, letöltés nélkül. Jellemző példái az internetes rádió- és televízióadások.
2. **on demand** (azaz egyedi letöltést engedő

lehívásra történő hozzáférhetővé tétel). Itt egyedi letöltést engedélyeznek, így a felhasználó eszközén is megjelenik egy másolat, sokszor korlátozott módon, így főként időben vagy a hozzáférés eszköze tekintetében.

A különbség a két típus között pusztán az, hogy míg a *streamingnél* a felhasználók egy készen kapott műsorfolyamhoz csatlakozhatnak, de a hozzáférés helyét és idejét szintén szabadon választhatják meg, addig a második esetben dönthetnek arról is, hogy letöltik-e a tartalmat (ez valójában egy, már a szolgáltatást igénybe vevő részéről történő többszörözés). Ez utóbbi típus tehát interaktívabb. A gyakorlatban manapság egy adott online szolgáltatás általában hibrid, azaz a két típust ötvözi (pl. Netflix, Spotify, HBO GO), mivel a felhasználók elvárják, hogy a tartalom egy részéhez kényelmesen útközben, internetkapcsolat hiányában is hozzáférjenek. A jogszerű felhasználás érdekében a tartalom-szolgáltatóknak természetesen minden esetben előzetesen engedélyt kell kérnie a korábbiakban felsorolt jogosultaktól, és az őket illető jogdíjakat meg kell fizetnie.

A gyakorlatban tehát annak, aki honlapjáról szerzői művet (pl. zenét) letöltésre kínál, engedélyt kell kérnie ehhez a jogosultaktól (pl. szerzőtől, közös jogkezelő szervezettől), különben a felhasználás jogellenes. A szerzők és az egyéb jogosultak (pl. előadóművészek) ezt az engedélyezési jogot **közös jogkezelő szervezeteik útján gyakorolhatják**. Az Artisjus, a HUNGART, a FILMJUS és az EJI évenként közzéteszi a szerzői művek, illetve előadások számítógépes hálózat útján történő átviteléért (**online hozzáférhetővé tételért**) fizetendő jogdíjak irányadó tarifáit és a felhasználási szerződés megkötésének feltételeit.

6.2. Egyes műfajták/műtípusok online felhasználása

Az alábbiakban azokat a műtípusokat mutatjuk be, amelyeknél tipikusan megvalósulhat online

felhasználás. Ezekben az esetekben fontos tudni, hogy kihez, mely szervezetekhez kell fordulni az engedélyek megszerzéséhez.

6.2.1. Zeneművek

Általában három jogosulti körtől kell engedélyt kérni: a **szerzőtől, az előadóművésztől és a hangfelvétel előállítójától**. A kisjogos művek esetében az engedélyezési jogokat a közös jogkezelő szervezet gyakorolja. Fő szabály szerint a zeneszerzők tekintetében az Artisjus, az előadóművészek esetében az EJI, végül a hangfelvétel-előállítók esetében a MAHASZ az illetékes közös jogkezelő szervezet.

6.2.2. Filmek

Az előzőkben már ismertettük, hogy a filmek esetében a filmelőállító (producer) megszerezheti a többi szerzőt megillető vagyoni jogokat. Ez alól a zenemű kivétel, a vonatkozó jogok nem szállnak át a filmelőállítóra. A gyakorlatban **a filmelőállítók sokszor forgalmazási szerződésen keresztül gyakorolják a vagyoni jogokat**. Ez azt jelenti, hogy a felhasználók (pl. videokölcsönző, tartalomszolgáltató) a forgalmazóktól kérhetnek engedélyt. Figyelni kell arra, hogy a zeneművek jogosultjaitól – illetve azon egyéb jogosultaktól, akik jogait a filmelőállítóra nem ruházták át – külön kell hozzájárulást kérni. Fontos kiemelni, hogy egy adott szervezet lehet egyszerre a producer, a forgalmazó és az online platform is napjainkban: számos platform az utóbbi években saját tartalom gyártásába kezdett (Netflix, Amazon), továbbá egyes stúdiók saját platformot hoznak létre (Disney+, HBO MAX, Peacock), közvetlenül értékesítve tartalmaikat online.

6.2.3. Fotóművészeti alkotások

A fényképek interneten történő felhasználásához természetesen szintén szükség van engedélyre, akkor is, ha valamely fénykép már korábban

felkerült a világhálóra, s onnan kívánja valaki „ismételten” felhasználni. (Léteznek továbbá olyan honlapok is, amelyek célja a fotók felhasználásának felkínálása, de ezek engedélyezése nem feltétlenül minden esetben van összhangban a magyar joggal.) Képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások esetében a **felhasználási engedélyért a HUNGART-hoz vagy a szerzőhöz lehet fordulni**.

6.2.4. Irodalmi művek

Az Szjt. értelmében a szkenneléshez, azaz a digitális többszörözéshez a felhasználónak engedélyt kell kérnie a szerzőtől vagy más jogosulttól. Ennek hiányában szerzői jogi jogsértés valósul meg. Ugyanez az elvadás fogalmazódik meg a könyvtárak által végzett digitalizálás esetében is, feltéve, hogy a kölcsönzési szükséglet teljesítésének szándékán túlmutató, a törvényben külön meghatározott feltételek (pl. az archiválás szükségessége) nem teljesülnek.

Az Amazon, az egyik legnagyobb online könyvterjesztő remek példa a digitalizált (vagy eleve e-könyv formátumban forgalmazott) irodalmi művek új üzleti modelljének kialakítására. Indulása természetesen nemcsak a jogosultak számára jelentett előnyt, de a fogyasztói igények kielégítése szempontjából is előrelépés volt. Lehetővé teszi ugyanis például a teljes könyv megvétele helyett a hozzáférést csupán néhány oldalához vagy fejezetéhez, alacsony költségen, szimulálva kvázi a könyvesboltban a vásárlást megelőző „belelapozást”. További kényelmi szolgáltatás, hogy a megvásárolt könyvpéldányhoz online hozzáférés is igényelhető. Az ilyen típusú digitális terjesztést számos könyvkiadó is követte, így a Springer vagy a West Academic.

6.3. A művek feletti kontroll biztosítása és a jogkezelési adatok védelme

A szerzők szempontjából a gyakorlatban elsődleges problémának a rendelkezési jog gyakorlása tűnhet, hiszen egy világot behálózó, gyorsan változó rendszerben nemhogy érvé-

nyesíteni nehéz a szerzői jogi igényeket, de problémát jelenthet egy-egy mű útjának nyomon követése is. E nehézségek kezelésére, leküzdésére fejlesztették ki az ún. hatásos **műszaki intézkedéseket**, amelyek segítségével a szerzők ellenőrizhetik műveik felhasználását. A másik hatékony eszköze a jogsértések elleni védekezéshez **a jogkezelési adatok védelme**, angolul a *Digital Rights Management* (a továbbiakban: DRM). A DRM fogalma kiterjed a digitális tartalomhoz kapcsolódó minden olyan technológiára és eljárásra, amely a digitális mű, a szerző vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultjának azonosítását, illetve a műhöz kapcsolódó jogok kezelését, azaz a felhasználók magatartásának nyomon követését és a jogok érvényesítését lehetővé teszi (pl. digitális vízjel, titkosítás).

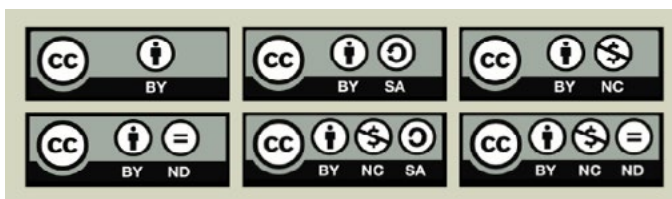
6.4. Alternatív modell az online felhasználások engedélyezésére – a Creative Commons⁴²

Egyre több irodalmi, tudományos és egyéb művészeti alkotás kerül ki a „hagyományos” analóg felhasználási körből, és válik a digitális felhasználás részévé. Ennek következtében a hagyományos felhasználási szerződés modellje mellett megjelent egy – alapvetően a szabad felhasználás irányába mutató és az amerikai jogon alapuló – engedélyezési technika, a *Creative Commons* („kreatív közjavak”, „CC”). A CC célja lényegében, hogy az online hozzáférhetővé tett szerzői művek tekintetében az engedélyezést – és ezáltal persze a felhasználást – megkönnyítse. A CC az amerikai jogon alapulva jött létre, így kiemелendő, hogy alkalmazása a magyar szerzői jogi szabályozással nem feltétlenül van összhangban.

A rendszer lehetővé teszi a szerzők számára, hogy a műveiken fennálló egyes jogokat a közösségre hagyományozzanak, míg másokat megtartsanak maguknak. A Creative Commons engedélyei a következő négy – meghatározott jogokhoz kapcsolódó – korlátozó feltétel kombinációiból állnak össze:

BY		Attribution <i>Nevezd meg!</i> – a felhasználás során a szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetni a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a mű címét)
ND		No Derivative Works <i>Ne változtasd!</i> – a felhasználás során a mű nem módosítható, és nem készíthető belőle származékos mű (az átdolgozás tilalma)
SA		Share Alike <i>Így add tovább!</i> – a mű a jelenlegivel megegyező vagy annak megfelelő engedély alatt terjeszthető.
NC		Non-Commercial <i>Ne add el!</i> – a mű nem használható fel kereskedelmi célokra

Néhány példa a korlátozások kombinációira:

6.5. A linkek megítélése

Az internet világában számítógép-hálózatok állnak egymással összeköttetésben. Bármely felhasználó egy kattintással eljuthat egyik pontból a másikba. Ebben segít a hivatkozás, azaz a *hiperlink*, amely nemcsak megjelöli a hivatkozott tartalmat, de rögtön hozzá is irányítja a felhasználót. Egy ugrópontból (link elnevezése) és a hivatkozott honlap internetes elérhetőségéből (URL) áll. Számos formában találkozhatunk vele, így a linkekre kattintás elvezethet egy másik honlapra vagy a külső szemlélő számára akár úgy is megjelenhet a tartalom mintha az aktuálisan szemlélt weboldalon lenne a „framing” eljárásnak köszönhetően (pl. a Facebookon megjelenő, beágyazott YouTube videók).

Az Európai Unió Bírósága számos ügyben vizsgálta a linkek és a nyilvánossághoz közvetítés viszonyát. E döntések alapján kiemelhető néhány lényeges szempont a linkek szerzői jogi megítélése kapcsán. Amennyiben a link olyan tartalomra mutat, amely egyébként is szabadon hozzáférhető a nyilvánosság számára, akkor nem

⁴² <http://creativecommons.org/>

Fájlcserre esetén – a letöltés és a feltöltés egyidejű megvalósítása miatt – valójában kétféle felhasználás van: a többszörözés és nyilvánossághoz közvetítés. Korábban a megközelítés az volt, hogy ennek a többszörözési eleme nem jogsértő, mert magáncélú másolásnak minősül. Az ACI Adam ítélet szerint a többszörözés csak abban az esetben minősülhet magáncélú másolásnak (vagyis szabad felhasználásnak) ha a másolt tartalom jogszerű forrásból származik.⁴³ Ehhez hozzátartozik, hogy 2014-ben a Büntető Törvénykönyvet is módosították, aminek eredményeként a torrentezés esetében bevezettek egy büntethetőséget kizáró okot. Így a torrentező magánszemély az 500 ezer Ft alatti károkozás esetében nem büntethető, amennyiben cselekménye jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja. [Btk. 385.§ (5) bek.] Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy azon online platformok, amelyek a kliensek számára a művek metaadatainak indexálásával (jellemzően ún. magnet-linkek formájában) és keresőmotor működtetésével lehetővé teszik a művek megtalálását és megosztását P2P hálózatban (pl. The Pirate Bay), nyilvánossághoz közvetítést valósítanak meg.⁴⁴

⁴³ C-435/12 ACI Adam BV és társai v. Stichting de ThuisKopie és Stichting Onderhandeligen ThuisKopie vergoeding

⁴⁴ C-610/15 Stichting Brein v. Ziggo BV és XS4ALL Internet BV

történik jogsértés.⁴⁵ Továbbá nem tekinthető nyilvánossághoz közvetítésnek, amikor a már szabadon elérhető tartalmat egy link útján beágyazzák egy másik honlapba. ⁴⁶ Azokban az esetekben, ahol a link a jogosult által nem engedélyezett tartalomra mutat, további két szempont vizsgálendő. Csak abban az esetben valósul meg nyilvánossághoz közvetítés, ha a linkelő haszonszerzési célból vagy a tartalom jogellenes mivoltát ismerve helyezte el a linket.⁴⁷ Megemlítendő, hogy az e szempontoknak megfelelő linkek akkor is nyilvánossághoz közvetítést valósítanak meg, ha azokat egy multimédia-lejátszó kiegészítő moduljában helyezték el.⁴⁸

Érdemes még kiemelni, hogy a linkeket idézésre is használhatjuk. Egy önállóan letölthető fájlra mutató link jogszerű módja az idézésnek, amennyiben annak felhasználása a tisztességes gyakorlatnak megfelelően, a cél által indokolt terjedelemben történik.⁴⁹

⁴⁵ C-466/12 Nils Svensson és társai v. Retriever Sverige AB

⁴⁶ C-348/13 BestWater International GmbH v. Michael Mebes and Stefan Potsch

⁴⁷ C-160/15 GS Media BV v. Sanoma Media Netherlands BV és társai

⁴⁸ C-527/15 Stichting Brein v. FilmSpeler

⁴⁹ C-516/17 Spiegel Online GmbH v. Volker Beck

6.6. A fájlcsere (P2P) szerzői joga

A „peer-to-peer” fájlmegosztó rendszerek gyakran tesznek szerzői jogi műveket (tipikusan filmet vagy zeneszámot) hozzáférhetővé egy meghatározatlan kör számára. Ezek elsőgenerációs változataiban (pl. Napster) a felhasználó letölthetett mások által rendelkezésre bocsátott állományokat, korlátozott méretben és sávszélességen. A központi szerver kapcsolta össze a felhasználókat, de az adatcsere már csak ez utóbbiak között folyt. A második generációs megosztók esetében a felhasználóknak a letöltéssel egyidejűleg szükséges feltölteni is tartalmat, továbbá szükségük van egy kliens szoftverre (pl. DC++, BitTorrent, Utorrent) a fájlok kezeléséhez és a torrenteket indexáló oldalak használatához. Itt a megosztók már nem közvetlenül osztanak meg teljes állományokat, csak a fájl részleteit lehet a gépükről elérni. Tipikusan erre alapozzák a védekezésüket, ugyanis ilyen formában sehol nem jelenik meg a védett mű a folyamatban, a felhasználók mindig csak kódtöredékeket fogadnak és továbbítanak. Az ellenzők szerint ugyanakkor ez a módszer nem teszi legálissá a fájlcsere-ét, csupán technikailag nehezíti meg a jogsértés bizonyítását.

A gyors internetelérést biztosító nagy sávszélességű előfizetések megjelenésével a hangsúly a torrentről a korábban bemutatott **streaming szolgáltatásokra** helyeződött át. Először a kereslet növekedésével e szolgáltatások körében is egyre inkább terjedtek az illegális oldalak. A streaming egyszerűbb, kényelmesebb felhasználást tett lehe-

tővé, nem kellett a letöltéssel „bajlódni”, és nem is kellett várni a letöltődésre. Az illegális streaming oldalakat elkezdtek felváltani a legális, széles palettát és relatív olcsó előfizetést kínáló oldalak (Netflix, HBO GO). Ennek köszönhetően egyre többen fordultak a legális források felé, ugyanakkor egyes esetekben a jogosultaknak itt is nehézséget jelenthet a megfelelő és arányos díjazás elérése a szolgáltatókkal szemben. Mára egyértelművé vált az a körülmény is, hogy a kultúrafogyasztó rétegek igénye a tartalom tényleges birtoklása helyett egyre inkább a bárhol és bármikor lehetséges korlátlan hozzáférés irányába mozdult el. Ez vezetett több online tárhely, azaz ún. **felhőalapú szolgáltatások elterjedéséhez**, továbbá a streaming típusú szolgáltatások átalakulásához, biztosítva egyes tartalmak letöltését és offline megtekintését „bárhol, bármikor” jeligré. Kiemelendő, hogy a legális tartalompiac most újabb fordulóponthoz ért. A felhasználók kezdetben örömmel fizettek elő a néhány elérhető és ezáltal széles kínálatot biztosító oldalra, azonban egyre többen lépnek be a piacra, így egyre több előfizetés szükséges a kívánt tartalmak eléréséhez, ami ismét növelheti az illegális felhasználást.

7. A szerzői jogi jogérvényesítés

Vörösmarty Mihály: A PLAGIARIUS

1
Bors, hogy munkáját jól adta ki, szerte dicsekszik.
Szemtelen! aki lopott, rejteni szokta javát.

2
Aki lop, annak lesz: Bors azt hiszi, s űzi vitézűl,
Munkát lop, s címűl írja elejbe nevét,
Ami csak annyit tesz, magyaros tisztára kimondva:
„Én vagyok a tolvaj, jöszte nyakamra, kötél!”

3
S megtartotta szavát? Nagyon is; de csak úri magának;
Amit másnak ígért, mind maga tartja meg azt.
Vagy megtette szavát? Vaj! igen: fácányos ebédre
Hítt, s záp szarkatojást nyom tenyeredbe: „igyál!”

Pest, 1826. április–május

Habár Vörösmarty versével ellentétben a szerzői jogi jogsértésekért ma sem jár bitófa, a versben megfogalmazott indulatok jól érzékeltetik a **szerzői jogi jogosultakat személyükben és anyagilag is érintő egyes jogsértések által okozott károk súlyát**. A plagizálás jelensége egyidős a szerzőség megjelenésével, maga a „plágium” kifejezés az ókorból származik, s rámutat arra, hogy e jogsértéseknek már ekkor is volt jelentőségük. Napjainkban egyértelmű, hogy a szerzői jog számára az egyik legnagyobb kihívás a szerzői jogok megsértése elleni hatékony fellépés. A technikai fejlődés (a digitális forradalom) a jogosulatlan felhasználást egyre egyszerűbbé, olcsóbbá és jobb minőségben megvalósíthatóvá tette, a jogsértő azonosítása és a jogsértés megakadályozása pedig egyre nehezebb. A jogsértések kedvezőtlen gazdasági és társadalmi hatása már-már felmérhetetlen, éppen ezért a jogi és egyéb eszközökkel (tudatosságnövelő kampányokkal, a hamisításra vonatkozó helyzetkép megfelelő felméréseivel) történő – nemzeti és nemzetközi szintű – szervezett fellépés elengedhetetlen.

A jogosult alapvetően **a polgári jog és a büntetőjog eszközeivel**, valamint **vámjogi intézkedések igénybevételével** léphet fel a szerzői jogi jogsértések ellen. Léteznek mindemellett olyan alternatív eljárások is, amelyek a – sokszor nagyon elhúzódó – bírósági jogérvényesítés igénybevétele nélkül teszik

lehetővé a jogvita megoldását. Ilyen például az alternatív vitarendezés egy speciális formája, a **mediáció** is. Kifejezetten az interneten elkövetett jogsértések esetén van mód az internetes szolgáltatók közreműködését kérve az **ún. értesítési-eltávolítási eljárás lefolytatására**. A vitarendezés hagyományos eszközein kívül pedig természetesen a szerzői jogi jogsértések esetében is hatékonyak lehetnek a peren kívüli megegyezések, bizonyos üzleti stratégiai megoldások is, melyek a jogsértő helyzet kifehéritését, vagyis azt célozzák, hogy az egyébként jogsértő helyzet jogszerűvé váljon (például felhasználási szerződés utólagos megkötése a jogsértővel). Az alábbiakban a felsorolt eszközök közül mutatjuk be a jelentősebbeket.

7.1. A jogsértés fogalma, jelentősége

Szerzői jogi jogsértés egyrészt minden olyan felhasználás, amelyre az engedélyezésre jogosult (pl. szerző, hangfelvétel-előállító, közös jogkezelő szervezet stb.) hozzájárulása nélkül került sor. Ugyanígy jogsértésnek minősül másrészt a személyhez fűződő jogokba, vagyis a nyilvánosságra hozatalhoz, a névfeltüntetéshez vagy a mű integritásához fűződő jogokba ütköző tevékenység is (pl. a szerző nevének fel nem tüntetése, vagy a szerzői jogi jogosult tervező engedélye nélküli épületbontás).

Megfigyelhető e jogsértések felhasználási módokkal párhuzamos evolúciója. Régebben az illegális CD-, illetve DVD-másolások, a könyvek illegális fénymásolása okozta a szerzők, kiadók legnagyobb bevételkiesését. Ma már egyértelműen az internetes letöltések, illegális streaming oldalak a leggyakoribb jogsértési esetek, legyen szó hangfelvételekről, filmekről vagy akár e-könyvekről. A jogsértés sajnálatos módon egyre nagyobb teret nyer, részben a jogtudatosság hiánya következtében, de **komoly mozgatórugója** az is, hogy a jogsértő termékek gyakran olcsó(bb) és sokszor sajnos egyszerű(bb) módon szerezhetők meg, amit sokan a szervezett körülmények között folytatott gazdasági előny szerzésre használnak

fel. Sőt, egyes esetekben a legális megszerzés akár kizártnak is bizonyulhat. A jogsértések **kedvezőtlen hatásai** miatt a legális forgalmazás bevételei csökkennek, így a szerzői jogi műveket létrehozó kreatív alkotók, valamint a művek létrehozásában közreműködő egyéb szereplők kevesebb bevételből részesülnek. Mindeközben illegális úton akár több tízezeren is élvezik az általuk létrehozott alkotást.

Ez veszélyezteti a kreatív alkotók további tevékenységének jövőjét, a kulturális iparágakban dolgozók munkahelyét, visszaveti a legális digitális műterjesztést. A legális forgalmazás visszaesése miatt az állam is jelentős adóbevételről esik el.

7.2. Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT)

Kulcsfontosságú lépés volt a hamisítás elleni küzdelemben a HENT (www.hamisitasellen.hu) létrehozása 2008-ban. **A javaslattevő, véleményező, illetve tanácsadói feladatokkal felruházott testület a szellemi tulajdon-védelemben feladattal bíró kormányzati és nem kormányzati szervezetek közös platformját hozta létre**. A testület tagja az államigazgatási szervek közül többek között az Igazságügyi Minisztérium, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, a Pénzügyminisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az Innovációs és Technológiai Minisztérium, az Országos Rendőr-főkapitányság és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a szakmai és érdekképviseleti szervezetek közül például a Magyar Védjegy Egyesület, a Magyarországi Gyógyszergyártók Országos Szövetsége, vagy a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért.

A HENT egyik legfontosabb feladata a hamisítással kapcsolatos információk, adatok és tapasztalatok becsatornázása és az érintett szervek közötti szoros együttműködés koordinálása. A testület a hamisítás ellen folytatott küzdelem jegyében célzott lépéseket kezdeményez és tesz a szellemi tulajdon-jogok megsértésének visszaszorítása érdekében. A HENT titkársági feladatait az SZTNH látja el.

Nagyon fontos azt a körülményt is szem előtt tartani, hogy a szerzői jogi jogosultakat hátrányosan érintő cselekmények mellett a másfajta szellemi tulajdont érintő jogsértések visszaszorítása is megoldandó feladat. A **termékhamisítás például** az egyébként a szerzői jogi jogsértések vonatkozásában is felmerülő gazdasági károkozás mellett akár komoly egészségromlást is okozhat, gondoljunk csak a gyógyszerhamisítás beláthatatlan következményeire. A hamisított gyógyszerek feketepiaci napjainkban az internetes kereskedelemben virágzik leginkább. Hatalmas bevételeket eredményez a hiszékeny – hamis termékek alkalmazásával a gyógyulásban hiába reménykedő – betegek kárára. E tekintetben is kiemelt jelentőségű tehát a hamisítás elleni küzdelem.

2019 októberében közös akcióban vett részt 11 európai állam – köztük Magyarország –, a US DEA, az OLAF (Európai Csalás-elleni Hivatal) és Bosznia-Hercegovina, a bizonytalan eredetű és veszélyes doppingerek, hamis gyógyszerek és étrend-kiegészítők kiszűrésére piacaikról. Ezzel az egyetlen akcióval 6 szervezett bűnözői csoportot számoltak fel, 112 házkutatásra került sor, 48 személyt vettek őrizetbe és 35 millió egységnyi gyógyszer került lefoglalásra. Az öt napos magyar művelet alatt 10 ezer egységnyi gyógyszert foglaltak le 5,5 millió Ft értékben és egy szervezett bűnözői csoportot sikeresen felszámolva. Mindezek az adatok jól mutatják milyen mértékűt ölt a hamisítás még napjainkban is, szükségessé téve az összehangolt, szervezett és határon átnyúló lépések megtételét e területen.⁵⁰

⁵⁰ <http://www.hamisitasellen.hu/2020/01/mismed-akcio-a-hamis-gyogyszerek-ellen/>

7.3. A jogérvényesítés jogi eszközei⁵¹

A jogérvényesítésnek három alapvető típusa van: a polgári jogi, a büntetőjogi, valamint a vámjogi eszközökkel történő jogérvényesítés. A három eszköz alapvetően nem áll fokozati viszonyban egymással, és egymástól függetlenül is igénybe vehetők. Alkalmazási feltételeik általában eltérnek egymástól, vagyis például nem vonható mindenki felelősségre büntetőjogi úton, aki polgári jogi jogsértést követett el. A vámhatóságnak pedig nincs hatásköre arra, hogy a bírósághoz hasonlóan a jogsértést megállapítsa és szankciót alkalmazzon, csupán hozzá segíti a jogosultat ahhoz, hogy még a jogsértő termékek behozatala előtt felléphessen az őt kárral fenyegető cselekménnyel szemben. Mint látszik tehát, az igénybe vehető eszközök esetében a felelősség megállapításának lehetősége és módja, valamint az alkalmazott szankciók köre is különbözik.

7.3.1. Polgári jogi igények⁵²

A szerzői jogi jogsértések esetén a gyakorlatban leggyakrabban alkalmazott, klasszikus fellépési lehetőség a polgári peres eljárás. Ahogyan a társadalom valamennyi tagja számára, úgy természetesen a szerzők, kapcsolódó jogi jogosultak számára is adott a lehetőség, hogy jogaik megsértése miatt a polgári bírósághoz forduljanak. A polgári peres eljárást szabályozó jogszabályok azonban bizonyos speciális rendelkezéseket tartalmaznak a szerzői jogi jogvitákkal kapcsolatos esetekben.

A szerzői jogok megsértése miatti polgári jogi eljárásokban például első fokon kizárólag törvényszékek (megyei szintű bíróságok) járhatnak el, az eljárás megindításának első lépése tehát a keresetlevél benyújtása a törvényszékhez.

A jogsértéssel összefüggésben fellépésre jogosultak köre a személyhez fűződő és a vagyoni jogok megsértése esetében eltérő lehet.

⁵¹ Sztj. XIII. fejezet.

⁵² Sztj. 94–94/B. §.

7.3.1.1. A személyhez fűződő jogok érvényesítése

Mint erre a korábbi fejezetek utaltak, a személyhez fűződő jogok sajátossága, hogy a szerző személyéhez kötődnek, és nem átruházhatók. Ez azt jelenti, hogy a személyhez fűződő jogok akkor is a szerzőnél maradnak, ha a vagyoni jogok felett más rendelkezik. Ennek megfelelően fő szabály szerint a szerző személyhez fűződő jogainak sérelme ellen kizárólag **a szerző maga jogosult fellépni**. Kivételesen azonban van lehetőség arra, hogy a **felhasználó (például a kiadó) is fellépjen, de erre a szerzővel kötött** felhasználási szerződésben kifejezetten ki kell térni. A szerző halála után, de még **a védelmi időn belül** (általában hetven év) a hagyaték gondozója vagy az örökösök léphetnek fel a szerző jogainak megsértése ellen. **Ha a védelmi idő a jogsértés bekövetkezésének időpontjában már eltelt**, akkor csak a szerző emlékének megsértése címén lehet pert indítani, amelyre kizárólag az érintett közös jogkezelő szervezet (pl. zeneszerzők esetén az Artisjus) vagy a szerzői érdekképviselői szervezet (pl. írók esetében az Írószövetség) jogosult. Szerzői jogi szempontból a szerző emlékét például úgy lehet megsérteni, ha a művön vagy a műre vonatkozó közleményben nem tüntetik fel szerzőként. Egyszóval: már nem védett műveket sem szabad plagizálni.

7.3.1.2. A vagyoni jogok érvényesítése

A vagyoni jogok esetében korlátozottan ugyan, de lehetőség van a jogok átruházására, illetve felhasználási szerződés kötésére. Ennek megfelelően van arra lehetőség, hogy a vagyoni jogok megsértése esetén a **szerzőn kívül** más is fellépjen.

Erre jogosult

- ▶▶ **a vagyoni jogokat megszerző személy,**
- ▶▶ **a kizárólagos felhasználási engedély jogosultja**, ha a szerző a felhasználó felhívása ellenére harminc napon belül nem intézkedik a jogsértés miatti fellépés iránt,
- ▶▶ **a nem kizárólagos felhasználási engedély jogosultja** külön kikötött engedély alapján,

- ▶▶ **a közös vagy független jogkezelő szervezet**, ha az adott vagyoni jog engedélyezésére jogosult, és a szerző előzetesen nem tiltakozott az ellen, hogy a szervezet a jogát érvényesítse.

Az érvényesíthető polgári jogi igények körébe tartozik pl. a kártérítés vagy a sérelemdíj, ahogyan az elégtétel adása vagy információ adása a jogsértésben résztvevőkről, a rá épülő üzleti kapcsolatokról.

Döntvénygyűjtemények

A polgári peres eljárások sokszor hosszadalmasak, akár évekig elhúzódhatnak. Ennek az egyik oka az, hogy a bizonyítás érdekében a bíróság sokszor szakértő segítségét veszi igénybe, a másik ok pedig, hogy egy szerzői jogi perben eleve nagyon nehézkes a bizonyítás, mivel nem kötelező a szerzőség nyilvántartásba vétele. A szerzői jogi perekben hozott határozatok a bíróságok közös honlapján kutathatók, a következő linken: <https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>.

Európai Unió szinten mintegy tucatnyi irányelv harmonizálja a szerzői jognak a belső piac működésére hatással lévő témaköreit. Ide tartoznak például az egyes felhasználási módok (bérlet, haszonkölcsön, nyilvánossághoz közvetítés) meghatározása, a szoftverek és adatbázisok azonos szintű védelme, a védelmi idő számításának egységes módja, a közös jogkezelő szervezetek működésének szabályozása vagy a szabad felhasználási esetek meghatározása is. Az irányelvek átültetés, azaz implementáció révén válnak a tagállamok belső jogának, így nálunk elsősorban az Sztj. részévé. Az irányelvi rendelkezések értelmezésére – az úgynevezett előzetes döntéshozatali eljárásban – az Európai Unió Bírósága jogosult. Ahogy több hivatkozásból is látható volt – napjainkban megkerülhetetlen az uniós joggyakorlat ismerete. Az Európai Unió Bírósága szellemi tulajdont érintő ügyekben hozott ítéleteit az SZTNH kereshető adatbázisba szerkesztette: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/joggyakorlat/eub-iteletek-kereses>

7.3.2. Büntetőjogi eszközök

Büntetőjogi eszközök abban az esetben alkalmazhatók, ha adott cselekmény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) valamely tényállását megvalósítja. A Btk. a szerzői jogok megsértésével összefüggésben összesen négy tényállást kezel (bitorlás, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása, jogkezelési adat meghamisítása).

A büntetőeljárás indulhat

1. **hivatalból**, ha a nyomozó hatóság (e bűncselekmények esetében a Nemzeti Adó- és Vámhivatal) hivatalból észleli a bűncselekmény elkövetését, és kezdeményezi a nyomozás megindítását, illetve
2. **feljelentésre**, amelyet benyújthat a jogosult, akinek szerzői jogát megsértették, vagy bármely más személy, aki a bűncselekmény elkövetését észlelte. A büntetőeljárásban a szerző, illetve más jogosultak sértettek minősülnek illetve
3. **magánindítványra** egyes vámhatósági ügyekben.⁵³

A büntetőeljárásokban a vádat az ügyész képviseli, a vádlottnak joga van védőt (általában ügyvédet) fogadni, de bizonyos esetekben részére a bíróság a védőt hivatalból rendeli ki.

A büntetőjogra jogrendszerünk általában ún. *ultima ratio*-ként, azaz végső eszközként tekint. Eszközei abban az esetben alkalmazandók, ha az elkövetett jogsértés olyan nagy súlyú, az érdekviszonyokat, a társadalmi együttélés szabályait olyan módon sértő, hogy indokoltan váltja ki az állam büntetőhatalmának alkalmazását. A büntetőjog révén alkalmazható szankciók ugyanis igen súlyosak, adott esetben az elítéltek személyes szabadságának időleges elvételében vagy vagyonának elkobzásában is állhatnak.

Hazánkban – e kiindulópontonra való tekintettel is – a büntetőeljárások szinte minden esetben a szerzői jogi jogsértést üzletszerűen elkövető, anyagi haszonszerzésre törekvő személyek, szervezetek ellen irányulnak. A társadalom kisebb súlyú szerzői jogi jogsértéseket elkövető ún. végfelhasználóit jellemzően nem vonják ilyen eljárások alá.

A Btk. szerzői jogok megsértésével kapcsolatos két alapvető tényállása a bitorlás és a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése.

7.3.2.1. Bitorlás⁵⁴

A bitorlás tényállását kétféle módon lehet megvalósítani:

- ▶ egyrészt ha valaki **más alkotását sajátjaként tünteti fel**, és ezzel vagyoni hátrányt okoz;
- ▶ másrészt pedig ha valaki a munkakörével, tisztségével visszaélve más személy alkotásának **hasznosítását attól teszi függővé**, hogy a díjból, **haszonból részesedést kapjon**, illetve jogosultként tüntessék fel. (Érthetőbben: Példa Péter kiadóvezető csak akkor hajlandó kiadni a könyvet, ha azon társszerzőként feltüntetik.)

7.3.2.2. Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése⁵⁵

Ez a tényállás akkor áll fenn, ha valaki a szerzői jogi törvény rendelkezése értelmében a **szerző**, illetve a **jogosult** (akár személyhez fűződő, akár vagyoni) **jogait megsérti**, és mindezzel **vagyoni hátrányt okoz**. Például: illegális fájlcserezszert üzemeltet, és ezzel kárt okoz a szerzőknek.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozóhatóságként és vámhatóságként is szerephez juthat a szerzői jogi jogsértések esetén folytatott eljárásokban. Eljárási jogosítványai, az általa

⁵³ Lásd Btk. 388/A. §

⁵⁴ Btk. 384 §.

⁵⁵ Btk. 385. §.

igénybe vehető eszközök köre természetesen attól függően más és más, hogy milyen eljárás keretében intézkedik. Szerzői jogi jogsértések esetén 2011-ig a rendőrség volt a nyomozóhatóság.

Az EUIPO zene, film és TV-szektor 2017-18-as éveit vizsgáló tanulmánya szerint az online jogsértések száma csökken. Legerősebben a zenék esetében csökkent és ennél kevésbé a filmek és a TV esetében. A tanulmány szerint az illegális felhasználásra a legjelentősebb ösztönző hatással az egy főre jutó alacsony jövedelem és a társadalmi egyenlőtlenség lehet, de a piac mérete is befolyásolhatja azt. Ezzel ellentétben a legális lehetőségek ismerete változó hatással van a szektorokra.⁵⁶ A HENT kiemelte a hazai viszonyok kapcsán, hogy az anyagi megfontolásoknak jóval nagyobb szerep jut az európai átlaghoz képest, ami összecseng a fenti jelentősebb befolyásoló tényezőkkel is. Magyarország így is az európai középmezőnyben foglal helyet a kutatás szerint.

7.3.3. A Szerzői Jogi Szakértő Testület

Mind a polgári, mind pedig a büntetőeljárásokban (de egyéb hatósági eljárásokban, sőt adott esetben egymással szerződött magánszemélyek közötti jogértelmezésben is) sokszor felmerülnek a szerzői jog speciális viszonyaival kapcsolatos kérdések. Tekintettel a terület speciális voltára, e kérdések sokszor **szakkérdéseknek minősülnek**, s ezért elbírálásukhoz különleges szakértelem szükséges. Ilyen esetekben gyakran veszik igénybe a **Szerzői Jogi Szakértő Testületet** (a továbbiakban: SZJSZT, illetve Testület).⁵⁷

A Testület elődjét 1884-ben hozták létre, amelynek első elnöke Jókai Mór volt.⁵⁸ A Testület ma az SZTNH mellett működik, és szerzői jogi jogvitás ügyekben

⁵⁶ Lásd: <https://www.euipo.europa.eu/ohimportal/et/web/observatory/online-copyright-infringement-in-eu> <http://www.hamisitasellen.hu/2020/01/az-ar-csabit-illegalis-letoltesre/>

⁵⁷ <http://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/szerzoi-jogi-foosztaly/szerzoi-jogi-szakertoi-testulet>

⁵⁸ Legeza Dénes: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út. In Pogácsás Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat (Xenia), 2014. p. 404.

felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok megkeresésére, illetve a felhasználási jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben peren kívüli megbízás alapján jár el. A gyakorlati tapasztalatok szerint az SZJSZT elsősorban perben álló felek közötti jogvitában játszik szerepet, de nem kizárt, hogy peren kívül vagy a pert megelőzően kérjék fel szakvélemény adására. A Testület felkérését megelőzően **hasznos lehet a korábbi szakvélemények tanulmányozása**.⁵⁹

Megnyugtatóbb a helyzet, ha a vitában álló felek együtt jutnak arra az elhatározásra, hogy a vitatott szerzői jogi szakkérdésben az SZJSZT-hez fordulnak, és előzetes megállapodásuk alapján a Testület döntését magukra nézve kötelező érvényűnek tekintik. (Az sem kizárt természetesen, hogy csak az egyik fél fordul az SZJSZT-hez, de ennek az a veszélye, hogy a másik fél nem tekinti irányadónak a szakvéleményt. Ekkor még mindig perre lehet vinni az ügyet, melyben az SZJSZT már meglévő szakvéleménye kétségkívül katalizáló erejű lehet a döntés meghozatala során.)

7.4. A jogérvényesítés további lehetőségei

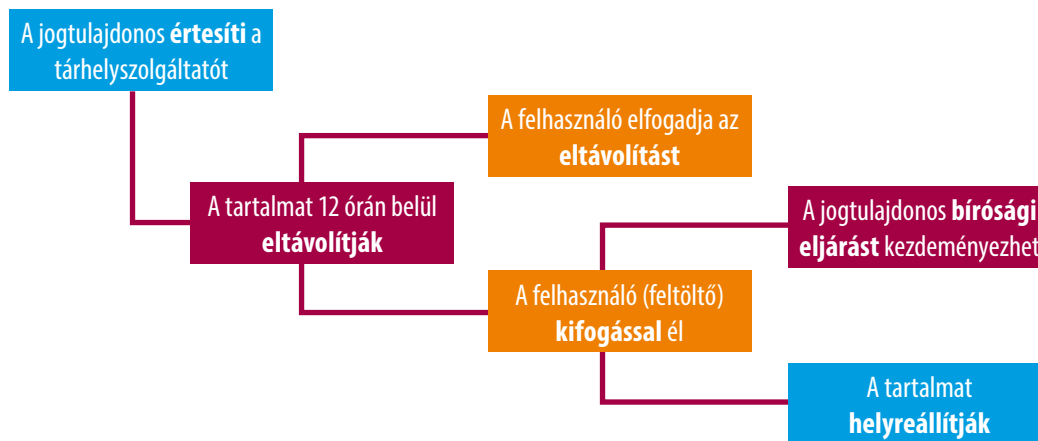
7.4.1. Az értesítési és eltávolítási eljárás

Mint erről korábban szó esett, napjainkban a szerzői jogi jogsértések legnagyobb számban az online környezetben fordulnak elő. E jogsértéstípus jellemzője az is, hogy az esetek nagy többségében rendkívül nagy kárt okoz. A jogosult engedélye nélkül online hozzáférhetővé tett tartalom ugyanis gyakorlatilag korlátlan személy számára teszi lehetővé a mű élvezetét ingyen vagy alacsony ár mellett, ebből azonban a szerzőnek semmilyen bevétele nem származik.

Az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatban lehetőség van az ún. **értesítési és eltávolítási eljárás (notice and takedown procedure)** igénybevételére. Ezt a lehetőséget

⁵⁹ A következő linken szakterületek szerint is kutathatók: http://www.sztnh.gov.hu/hu/szjszt/kereses?field_szakterulet_value=All&field_megkereso_value=All&field_birosagi_hatarozat_value=All.

Értesítési-eltávolítási eljárás sematikus folyamatábrája

nem az Sztj., hanem az Elkertv. tartalmazza.⁶⁰ Az eljárás célja, hogy per megindítása nélkül nyújtson lehetőséget a jogosult számára, hogy a jogait sértő, konkrétan megjelölt tartalmakat – a közvetítő szolgáltatást végző közreműködésével – az internetről eltávolíttathassa. Az eljárás lényege, hogy a **jogosult**, amennyiben jogainak valamely internetes környezetben történő megsértését észleli, **felhívhatja a közvetítő szolgáltatót** (amely lehet ún. tárhelyszolgáltató, keresőmotor-szolgáltató stb.) **a tartalom eltávolítására**. Az eljárás igen részletesen szabályozott, s magában foglalja az adott tartalmat az interneten hozzáférhetővé tevő személy bevonását is, aki tiltakozhat az eltávolítás ellen a közvetítő szolgáltatónál.

A közvetítő szolgáltató azért érdekelt a felszólítás teljesítésében, mert az Elkertv. külön rendelkezik arról, hogy ha ezt az eljárást a jogszabályban foglaltaknak megfelelően lefolytatja, mentesül az esetleges jogsértés miatti felelősség alól.

⁶⁰ Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 13. §. A részletes folyamatot lásd: <http://www.iszt.hu/iszt/docs/ertesit-eltavolit-folyamat.pdf>

A Harry Potter és a „take-down világa”⁶¹

J. K. Rowling, a Harry Potter szerzője és a filmjogokkal rendelkező Warner Brothers jó példa e területen, mivel számos eljárást indítottak 2004-ben az indiai bíróságon, mert a Harry Potter mű kalózmásolata e-könyv formájában forgalomba került az indiai eBay-en. Az eljárást a kalózkönyvek eladói ellen indították meg, akik az e-könyveket az ismert eBay internetes aukciós honlapon kínálták fel eladásra. A szerző és a filmcég az eljárást kiterjesztette az eBay ellen is. Az eljárás azzal zárult, hogy a bíróság eltiltotta az eladókat a szerzői jogot sértő e-könyvek eladásra való felkínálásától, az eBay pedig azt nyilatkozta, hogy eltávolítja az összes szerzői jogot sértő könyvet. Az ügy folyamánként az eBay oldalán külön tájékoztató található a jogsértésekkel szembeni fellépésről (Verified Rights Owner Program). 2007-ben sikeresen meggátolták egy HP enciklopédia megjelentetését. 2016-ban azonban a kelleténél messzebb mentek a jogosultak, immár szürreálisnak tekinthető eltávolítási kérelmeket nyújtottak be. Számos böngésző találatot céloztak, köztük Wikipedia szócikkeket vagy a témáról szóló cikkeket.

⁶¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Legal_disputes_over_the_Harry_Potter_series <https://www.businessinsider.in/the-official-harry-potter-site-tried-to-censor-google-search-results-about-literature-9/11-and-ancient-egypt/articleshow/51842651.cms>

7.4.2. A jogsértő írásbeli megkeresése (felszólító levél írása)

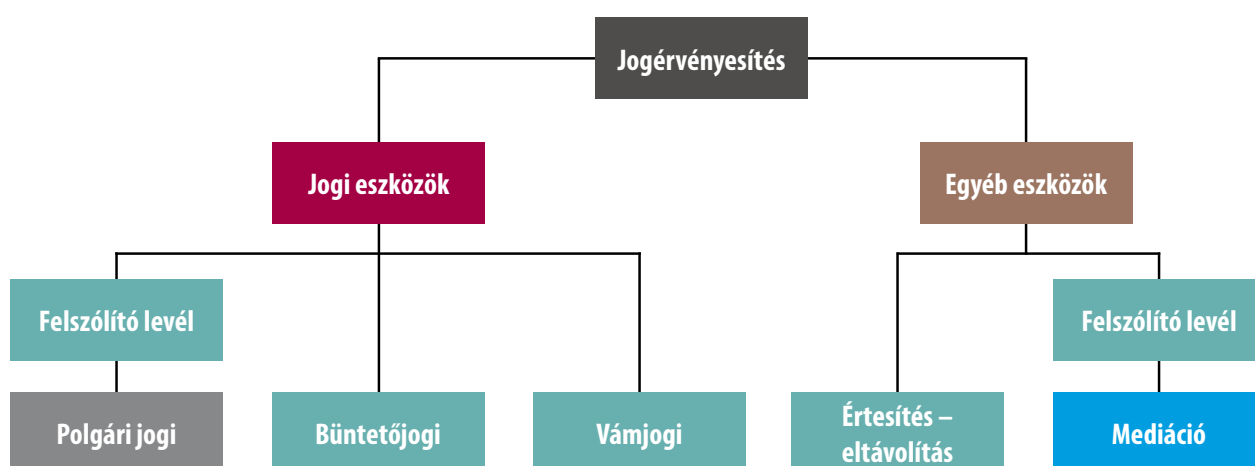
Amennyiben jogsértés történik, adott esetben már a bírósági eljárást megelőzően hatékony megoldást jelenthet **a jogsértő írásos megkeresése, ún. felszólító levél küldése.** Fontos jelezni, hogy ez nemcsak megoldási lehetőség, hanem a polgári perek előtt szükséges is. Ennek két oka van. Egyrészt a polgári jogi jogviszonyoknál az együttműködési kötelezettség alapvető elvárás, amiből az is következik, hogy **a sértett fél elsőként ne pert indítson a jogait sértő személlyel szemben, hanem hívja fel a figyelmét a jogsértés körülményére, és tegyen kísérletet a jogvita rendezésére, per megindítása nélkül.** Másrészt perjogi hátrányt is szenvedhet a felperes, ha ez a lépés elmarad, mert ha az alperes az első tárgyaláson vita nélkül elismeri a jogsértést, és így nem adott okot a perre, az egész perköltséget a felperesnek kell viselnie, pernyertessége ellenére is. A később bemutatott mediációs eljárást is jellemzően ilyen felszólító levél megküldése előzi meg, melynek folyamánként a felek abban állapodnak meg, hogy jogvitájukat alternatív módon rendezik.

Ennek megfelelően a levél felszólíthat együttműködésre vagy a jogsértő felhasználás abbahagyására. Felmerülhet **a felhasználási szerződés megkötése a jogsértővel,** azaz a felhasználás „legalizálása” is (természetesen csak akkor, ha a jogosult nem kötött mással szerződést kizárólagos felhasználásra). Ha azonban semmiféle együttműködésre nincs kilátás, a jogérvényesítés fent tárgyalt jogi eszközeit célszerű igénybe venni.

7.4.3. Az „alternatív vitarendezés” lehetőségei – mediáció

Az alternatív vitarendezés a viták megoldásának speciális lehetősége, lényege, hogy **a jogvita megoldására, rendezésére nem peres eljárásban kerül sor.** Több formája létezik, de a szerzői jog területén különösen kiemelendő a közvetítő eljárás vagy más néven mediáció lehetősége. A mediáció abban áll, hogy a vitás felek konfliktusuk megoldása érdekében közös akarattal egy semleges harmadik felet bíznak meg a közvetítéssel. A közvetítő (más néven mediátor) feladata, hogy a konfliktust a felek érdekeinek együttes szem előtt tartásával oly módon

A jogérvényesítés szemantikus rendszere az előzőek alapján a következő:

rendezze, hogy mindkét fél által elfogadható megoldás jöjjön létre. Előnye a bírósági eljárás-hoz képest, hogy alacsonyabb költséggel jár, illetve gyorsabban, hatékonyabban, és ami a legfontosabb: konszenzus révén juttatja el a feleket a jogvita megoldásához. Ebből adódóan a vitarendezés eredménye is tartósabb lehet, és a felek közötti jó kapcsolat megőrzésének is záloga lehet. Az Szjt. is tartalmazza a mediáció lehetőségét, ahol az ezt lefolytató egyeztető testület tagjait az SZJSZT tagjai közül jelölik ki a választottbírói eljárás szabályai szerint.

8. A szerzői jog fejlődésének lehetséges további irányai

Mint láthattuk az előző fejezetekből, a szerzői jogi rendszer több évszázados múltra tekinthet vissza, létrejötté óta pedig a legnagyobb kihívás vele szemben az, hogy lépést tudjon tartani a technológiai fejlődéssel, így biztosítva a megfelelő egyensúlyt a szerzői jogi jogosultak és felhasználók érdekei között. E kényszerű jogági evolúciós folyamatnak több mérföldköve is van. Ilyennek tekinthetjük a szerzői jogi oltalom nagy jelentőségű kiszélesítési eseteit (például az internetes felhasználások szerzői jogi engedélyezési kötelezettség alá vonása), de az oltalom egyes esetekben történő lebontásának példáit is (mint a magáncélú másolás szabad felhasználási esetté minősítése). Még akkor is, ha e változások korszakos jelentősége csak bizonyos időtávlatból ismerhető fel, indokolt szerzői jogi rendszerünk már formálódó jövőbeni változásait röviden áttekinteni.

8.1. Az uniós szerzői jogi reform eredményei

Magyarországot az Európai Unió tagállamaként az uniós jog köti. Nagy jelentőséggel bír tehát a magyar szerzői jog szempontjából az Európai Bizottság 2016-ban indított azon kezdeményezése, amely az uniós szerzői jog megreformálására irányult. A reformfolyamat eredményei – a magyar jogba történő kötelező

átültetésük révén – az alábbi területeken fognak jelentősebb változásokat előidézni a hazai szerzői jogi szabályozásban.⁶²

Elsőként **a szabad felhasználások** köre említ-hető. Várhatóan már 2021 nyarától (ez a szerzői jogi reformcsomag DSM irányelvének⁶³ átütel-tési határideje) lehetőség nyílik majd a szerzői jogi tartalmak **szöveg és adatbányászat** keretében történő, kutatási célokat szolgáló szabad felhasználására. Ez lényegében nagy mennyiségű információt tartalmazó szövegek, adatbázisok jellemzően gépi olvasás és elemzés révén történő vizsgálatát, ezekből pedig mintázatokra, trendekre utaló következtetések levonását jelenti. Szélesebbre nyílik tehát a kapu például egészségügyi témájú kutatási eredmények együttes feldolgozására és e téren diagnosztikai vagy terápiás szempontból olyan hasznos korrelációk feltárására, amelyek az egyes tudományos munkák külön-külön emberi olvasással történő feldolgozásának eredményeként csak kis eséllyel látnának napvilágot.⁶⁴ Ezen kívül változás várható az **oktatással kapcsolatos szabad felhasználások** területén is. A jelenleg még online környezetben (nyilvánossághoz közvetítés révén) igénybe nem vehető oktatási kivétel immár a távoktatás során is bevethető lesz, ha az iskolák zárt (vagyis a diákoktól jelszavas belépést megkívánó) online környezetet biztosítanak ehhez. A tartalmakhoz elektronikusan legfeljebb még csak az intézményekben elhelyezett

⁶² Grad-Gyenge Anikó: Nincs új a nap alatt - avagy górcső alatt a Bizottság szerzői jogi reformjának szabad felhasználásai. JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 73:7-8 pp. 334-345. (2018). Tóth Andrea Katalin: Az európai szerzői jogi harmonizáció és a territorialitás kérdése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2016/4. sz., pp. 9-43.

⁶³ A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló 2019/790/EU irányelv. Bővebben lásd: Legeza Dénes: A kereskedelmi forgalomban nem elérhető szerzői művek szabályozásának fejlődése – Mária Teréziától a DSM irányelvig. In: Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): Innovatív társadalom – Innovatív szellemi tulajdonvédelem. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2020. pp. 24-42.

⁶⁴ Tóth Andrea Katalin: A szöveg- és adatbányászat jövője az Európai Unió szerzői jogában. In: Grad-Gyenge Anikó – Kabai Eszter – Menyhárd Attila (szerk.): Liber Amicorum - Studia G. Faludi Dedicata: Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018. pp. 434-447.

számítógép terminálok képernyőin hozzáférő diákok ezt követően otthon vagy mobiltelefon segítségével lényegében bárhol elérhetik majd az átvett műveket is tartalmazó oktatási anyagokat.

Nagyobb jelentőségű változások várhatók továbbá az internetes felhasználások területén is. A reform egyik fő célja volt ugyanis az olyan online szolgáltatások célkeresztbe helyezése, amelyek üzleti modellje a platformjaikon a felhasználók által rajtuk elhelyezett (és sokszor szerzői jogi oltalom alatt álló) tartalmakra történő kattintásokhoz kapcsolódó reklámbevételen alapul. E szolgáltatók bár lényegében a tartalomfogyasztás főszereplőivé váltak mára (a Youtube a világ második legkeresettebb oldala, naponta több mint 1 milliárd órányi videó kerül megtekintésre rajta keresztül, Luis Fonsi "Despacito" című Youtube videóját pedig e fejezet megírásáig 6.737.615.042-szer tekintették meg) de tevékenységük szerzői jogi szempontból egészen a közelmúltig nem volt egyértelmű. Ennek oka az, hogy a rajtuk elhelyezett tartalmak feltöltését, kiválasztását nem maguk a szolgáltatók végzik, tevékenységük tulajdonképpen passzív közvetítésként is értelmezhető. A jövőben ugyanakkor ezen **online tartalommosztó szolgáltatók** tevékenysége is engedélyköteles felhasználás lesz, hacsak adott szolgáltató nem tesz eleget bizonyos felelősségkorlátozási követelményeknek (mint például olyan szűrőrendszerek működtetése, amelyek meggátolják egyes szerzői jogi tartalmaknak a platformra történő felkerülését).

Ugyanígy jelentős lépése a reformnak, hogy az európai szerzői jog zárt rendszerű **szomszédos jogi jogosulti körét** (előadóművészek, rádió és televíziószervezetek, filmelőállítók és hangfelvétel-előállítók) kiegészítette a **sajtókiadókkal**. E szomszédos jog megalkotásának lényege az volt, hogy a sajtókiadványokat online környezetben felhasználó szolgáltatók (például híraggregátorok vagy keresőmotorok) a jövőben tevékenységüket csak a sajtókiadóktól kapott engedélyek alapján, részükre megfelelő mértékű felhasználási díjak megfizetése mellett végezhesék. Érdekes kérdés lesz, hogy az engedélyezési jog alóli azon kivétel, amely szerint a sajtókiadványok egyes szavainak

felhasználása továbbra sem lesz engedélyköteles, a jövő gyakorlatában miként érvényesül majd. A sajtókiadvány hányadik szavától kell majd engedélyt kérni?

8.2. A távolabbi jövő szerzői jogi kérdései

A technológiai fejlődés jelenleg egyik legközpontibb témája kétségtelenül a **mesterséges intelligencia** (MI). Az MI pedig szerzői jogi szempontól is felvet a jövőben megoldásra váró kérdéseket. A kérdéskör egyik aspektusa a már korábban a szöveg és adatbányászat kapcsán említett, nagy mennyiségű adatfelhasználáshoz kapcsolódik. Az MI rendszerek gépi tanítása hatalmas adattömegek betáplálását igényli annak érdekében, hogy a sok hasonló előzményadat és emberi korrekciók rögzülése után a rendszer helyesen tudjon „gondolkodni” és „döntéseket” hozni. Egy egyszerű példával élve, ha egy MI rendszerbe több ezer házimacska fotóját tápláljuk be és például a puma vagy gepárd fotókra a rendszer által adott téves felismeréseket korrigáljuk, akkor e számos adat felhasználásával a gépet fokozatosan betaníthatjuk a biztos(abb) macskafelismerésre. Ahol pedig adatok, információk felhasználása történik, előbb utóbb felmerülhet a szerzői jog vagy legalábbis az adatbázis oltalom kérdésköre is. A szerzői jogi reform által bevezetett szöveg és adatbányászati szabad felhasználás elég szűk körű, felmerül tehát, hogy a jövőben további kivételek bevezetésére is sor kerül e rendszerek megfelelő működtetésének elősegítése érdekében.

Szintén az MI kérdésköréhez tartozik a már a szerzőséggel foglalkozó fejezet kapcsán korábban tárgyalt azon esetkör, amikor az MI készít el valamely alkotást. Az ezzel kapcsolatos szerzőségi kérdések a jövőben szintén felülvizsgálatra kerülhetnek. Végül az online felhasználások terén is számos kiaknázható lehetőséget biztosít a mesterséges intelligencia. Gondoljunk csak a tartalomszűrésekre, amelyeket már ma is robotok végeznek, de ezekhez képest még érdekesebb lehet a szerzői jogi tartalmak online felhasználásait monetizációs célból nyo-

mon követő alkalmazások létrejötte is, amely folyamat végső soron internethez kapcsolódó közös jogkezelés átalakulásáig is elvezethet. E téren lehet jelentősége a napjaink igazi slágertémájának tekinthető **blokklánc** (blockchain) technológiának is.⁶⁵

Ugyanígy az elmúlt időszak slágertémának tekinthető a 3D nyomtatás területe is, amely egyre inkább aktuálisá válhat a 3D nyomtatási technológia megfizethetővé válása miatti elterjedésével. A technológia valamely 3 dimenziós tárgy paramétereit magában foglaló, és ezeket

egy speciális, 3D nyomtató közreműködésével térbe teremteni képes szoftverkódon, az ún. CAD fájlra alapul. Érdekes kérdés, hogy e speciális fájl (vagyis szoftver)⁶⁶ és az általa kinyomtatható (akár képzőművészeti vagy iparművészeti szempontból releváns) tárgy kapcsán miként volna indokolt a szerzői jogi oltalmat értelmezni, hiszen a fájl célja csupán az, hogy mint egy építészeti terv a 3 dimenziós tárgy kiprintelésének paramétereit rögzítse. Erre a kérdésre is feltehetőleg választ kapunk majd a jövő gyakorlatában. És ki tudja még mire?

HA SZERETNÉL MÉG TÖBBET MEGTUDNI A SZERZŐI JOGRÓL...

Ingyenesen letölthető az SZTNH honlapjáról!

https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/szerzoi_jog_mindenkinek_web_fn.pdf

⁶⁵ Mezei Péter, Harkai, István, Ibrahim Ádám: A blokklánc technológia szerzői jogi aspektusai. In: Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): Innovatív társadalom – innovatív szellemi tulajdonvédelem. Szeged, Lurisperitus Kiadó, 2020. pp. 87–100.

⁶⁶ Timár Adrienn: A szerzői jog aktuális kihívásai a változó technikai világban: Művészek a felhő- és a háromdimenziós technológia küszöbén In: Cseporán, Zsolt (szerk.) Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. Budapest, MMA MMKI, 2016. p. 12.

A szerzői alkotótevékenység látszólag egyszerű folyamat: vonalat festünk egy üres vászonra, kattintgatunk a fényképezőgéppel, szavakat írunk egymás mellé, vagy eltáncoljuk az érzéseinket. De mitől válik egy emberi alkotás szerzői jogi védelemben részesülő művé, és mit jelent egyáltalán ez a védelem?

Manapság szinte nincs olyan tárgy a környezetünkben, amely ne kapcsolódna a szerzői joghoz. A telefonokon filmeket nézünk, a karórákon zenét hallgatunk, a tableteken e-bookot olvasunk. Mindeközben mi magunk is megállás nélkül kutatunk, tanulmányokat írunk, szelfizünk vagy éppen mémeket hozunk létre – így szerzővé; a tartalmakat pedig nyomtatott formában terjesztve vagy az interneten megosztva felhasználókká válunk.

A *Bevezetés a szerzői jogba* című kiadvány célja, hogy az olvasót megismertesse a szerzői jog alapvető fogalmaival, így a művekké, a szerző személyhez fűződő és vagyoni jogaival, a szerzői jog főbb korlátaival, a művek felhasználásával és a szerzői jogi jogérvényesítéssel.

A jegyzet külön hangsúlyt fektet rá, hogy segítsen eligazodni a digitális technológia és a szerzői jog kapcsolódási pontjain, amilyen például a művek letöltése, feltöltése, a fájlcsere vagy a linkek használata.

Az anyag megértését szövegbe ágyazott jogesetek, történetek és illusztrációk segítik.